

หน่วยที่ 3

การย้ายถิ่นระหว่างประเทศ พัฒนาการและแนวคิด

อาจารย์ ดร.อุษามาต เสียมภักดี

ชื่อ
วุฒิ

อาจารย์ ดร.อุษามาต เสียมภักดี
ศศ.บ. (รัฐศาสตร์) (เกียรตินิยม),
ศศ.ม. (การเมืองและการปกครอง)
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Doctor of Philosophy (Politics and International Studies)
University of Leeds, UK (2555)

ตำแหน่ง
หน่วยที่เขียน

นักวิชาการอิสระ
หน่วยที่ 3

แผนการสอนประจำหน่วย

ชุดวิชา ความคิดทางการเมืองและสังคม

หน่วยที่ 3 การย้ายถิ่นระหว่างประเทศ พัฒนาการและแนวคิด

ตอนที่

- 3.1 นิยามและความสำคัญของการย้ายถิ่นระหว่างประเทศ
- 3.2 พัฒนาการของการศึกษาการย้ายถิ่นระหว่างประเทศและระดับการวิเคราะห์
- 3.3 แนวคิดและทฤษฎีในการศึกษาการย้ายถิ่นระหว่างประเทศ

แนวคิด

1. เป็นการอธิบายและอภิปรายการนิยามความหมายของการย้ายถิ่น รวมถึง การจำแนกประเภทของการย้ายถิ่น และอธิบายความสำคัญของการย้ายถิ่นระหว่างประเทศ
2. เป็นการอธิบายยุคของการศึกษาการย้ายถิ่นระหว่างประเทศแบ่งออกเป็น 4 ช่วงตามช่วงเวลาของการพัฒนาแนวคิดและแนวทางในการศึกษาการย้ายถิ่นระหว่างประเทศ คือ ทศวรรษ 1880–1930, 1930–1950, 1960–1980 และ 1990 จนถึงปัจจุบัน

ส่วนระดับในการวิเคราะห์การย้ายถิ่นระหว่างประเทศนั้น มีหลายลักษณะขึ้นอยู่กับเกณฑ์ในการแบ่งพิจารณาได้แก่ หน่วยในการวิเคราะห์ เงื่อนไข และผลกระทบเชิงความสัมพันธ์กับการย้ายถิ่น

3. เป็นการอธิบายแนวคิด/ทฤษฎีที่ใช้ในการศึกษาการย้ายถิ่นโดยจำแนกตามกลุ่มแนวคิด/ทฤษฎีหลักทั้งสิ้น 5 กลุ่มได้แก่ กลุ่มแนวคิด/ทฤษฎีที่ศึกษาปัจจัยการย้ายถิ่น (Factor Analysis), กลุ่มแนวคิด/ทฤษฎีที่ศึกษามิติทางเศรษฐศาสตร์ (Economic Theories) กลุ่มแนวคิด/ทฤษฎีทางสังคมวิทยาว่าด้วยการย้ายถิ่น (Sociological Theories) กลุ่มทฤษฎีระบบการย้ายถิ่น (Migration System Theory) และแนวคิดฐานสิทธิว่าด้วยการย้ายถิ่น (Migration Rights-based Approach)

นอกจากนี้ ยังได้วิเคราะห์ถึงปัญหาในแนวทางการศึกษาและแนวคิด/ทฤษฎีในการศึกษาการย้ายถิ่นระหว่างประเทศ รวมทั้งบ่งชี้ถึงทิศทางการประเด็นในการศึกษาการย้ายถิ่นระหว่างประเทศในบริบทโลกปัจจุบัน

วัตถุประสงค์

เมื่อศึกษาหน่วยที่ 3 จบแล้ว นักศึกษาสามารถ

1. อธิบายนิยาม ประเภท และความสำคัญของการย้ายถิ่นระหว่างประเทศได้
2. อธิบายพัฒนาการการศึกษาและจำแนกระดับการวิเคราะห์ย้ายถิ่นระหว่างประเทศได้
3. วิเคราะห์แนวคิด/ทฤษฎีในการศึกษาการย้ายถิ่นระหว่างประเทศ ตลอดจนอธิบายปัญหาและทิศทางของการศึกษาการย้ายถิ่นระหว่างประเทศได้

กิจกรรมระหว่างเรียน

1. ทำแบบประเมินผลตนเองก่อนเรียนหน่วยที่ 3
2. ศึกษาเอกสารการสอนตอนที่ 3.1-3.3
3. ปฏิบัติกิจกรรมตามที่ได้รับมอบหมายในเอกสารการสอน
4. ฟังรายการวิทยุกระจายเสียง (ถ้ามี)
5. ชมรายการวิทยุโทรทัศน์ (ถ้ามี)
6. เข้ารับการสอนเสริม (ถ้ามี)
7. ทำแบบประเมินผลตนเองหลังเรียนหน่วยที่ 3

สื่อการสอน

1. เอกสารการสอน
2. แบบฝึกปฏิบัติ
3. รายการสอนทางวิทยุกระจายเสียง (ถ้ามี)
4. รายการสอนทางวิทยุโทรทัศน์ (ถ้ามี)
5. การสอนเสริม (ถ้ามี)

การประเมินผล

1. ประเมินผลจากแบบประเมินผลตนเองก่อนเรียนและหลังเรียน
2. ประเมินผลจากกิจกรรมและแนวตอบท้ายเรื่อง
3. ประเมินผลจากการสอบไล่ประจำภาคการศึกษา

เมื่ออ่านแผนการสอนแล้ว ขอให้ทำแบบประเมินผลตนเองก่อนเรียน
หน่วยที่ 3 ในแบบฝึกปฏิบัติ แล้วจึงศึกษาเอกสารการสอนต่อไป

ตอนที่ 3.1

นิยามและความสำคัญของการย้ายถิ่นระหว่างประเทศ

โปรดอ่านหัวเรื่อง แนวคิด และวัตถุประสงค์ของตอนที่ 3.1 แล้วจึงศึกษารายละเอียดต่อไป

หัวเรื่อง

- 3.1.1 นิยามและประเภทของการย้ายถิ่น
- 3.1.2 ความสำคัญของการย้ายถิ่นระหว่างประเทศ

แนวคิด

1. การย้ายถิ่น หมายถึง กระบวนการของการเคลื่อนย้ายที่เกิดขึ้นไม่ว่าจะเป็นการเคลื่อนย้ายข้ามพรมแดนรัฐหรือเป็นการเคลื่อนย้ายภายในรัฐ โดยกระบวนการที่เกิดขึ้นนี้เป็นการเคลื่อนที่ของประชากรที่ครอบคลุมการเดินทางทุกประเภท ไม่ว่าจะเป็นการเคลื่อนย้ายระยะยาวหรือระยะสั้น ไม่ว่าจะมียุทธศาสตร์ประกอบของการเคลื่อนย้ายอย่างไรหรือด้วยสาเหตุใดก็ตาม
ประเภทของการย้ายถิ่นพิจารณาตามเกณฑ์ในการแบ่งประเภทได้ดังนี้
 - 1) พิจารณาจากพรมแดนแบ่งออกเป็น การย้ายถิ่นภายในประเทศและการย้ายถิ่นระหว่างประเทศ
 - 2) พิจารณาจากลักษณะการเคลื่อนที่ แบ่งออกเป็น การย้ายเข้าและการย้ายออก
 - 3) พิจารณาจากระยะเวลา แบ่งออกเป็น ระยะยาวและระยะสั้น
 - 4) พิจารณาจากอัตรวิสัยของผู้ย้ายถิ่นแบ่งออกเป็น การย้ายถิ่นโดยสมัครใจและการย้ายถิ่นโดยบังคับ
 - 5) พิจารณาจากลักษณะทางกฎหมาย ซึ่งมีเกณฑ์พิจารณาย่อยลงไปอีก ได้แก่
 - 5.1) สถานะในการเข้าเมือง แบ่งออกเป็น ถูกกฎหมาย ผิดกฎหมาย และไร้สัญชาติ
 - 5.2) สถานะแรงงาน แบ่งออกเป็น แรงงานฝีมือและแรงงานไร้ฝีมือ
 - 5.3) สถานะความคุ้มครอง แบ่งออกเป็น ผู้ลี้ภัย ผู้ขอลี้ภัย และผู้พลัดถิ่น
2. การย้ายถิ่นเป็นกลไกหนึ่งในกระบวนการโลกาภิวัตน์ของการเคลื่อนย้ายข้ามพรมแดนของผู้คน นำไปสู่การเชื่อมโยงระหว่างพื้นที่ในมิติต่างๆ รวมทั้งเป็นตัวชี้วัดการพัฒนาของโลก และได้รับการยกฐานะเป็นส่วนหนึ่งของการนำไปสู่เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนของสหประชาชาติตามเป้าหมายภายในปี 2030

วัตถุประสงค์

เมื่อศึกษาตอนที่ 3.1 จบแล้ว นักศึกษาสามารถ

1. อธิบายนิยามและประเภทของการย้ายถิ่นระหว่างประเทศได้
2. อธิบายและอภิปรายความสำคัญของการย้ายถิ่นระหว่างประเทศได้

บทนำ

การย้ายถิ่นของผู้คนเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นมาอย่างยาวนานตั้งแต่มนุษย์มีการรวมกลุ่มกันเป็นสังคม การเคลื่อนย้ายถิ่นที่อยู่อาศัยเพื่อการตั้งถิ่นฐานที่ปลอดภัยและอุดมสมบูรณ์เป็นพฤติกรรมที่มีมาควบคู่ไปกับพัฒนาการทางสังคมของมนุษย์ ที่สำคัญ การย้ายถิ่นเพื่อการสร้างชุมชนของมนุษย์มีมาก่อนความเป็นรัฐชาติ ทั้งยังเป็นรากฐานของการสร้างรัฐชาติในยุคสมัยใหม่อีกด้วย อาทิ การกำเนิดขึ้นของสหรัฐอเมริกา แคนาดา ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ และสิงคโปร์ เป็นต้น ที่กำเนิดขึ้นจากการย้ายถิ่นไม่ว่าจะด้วยเป้าหมายของการตั้งถิ่นฐานแบบยูคโบริกอนโดยการแสวงหาแผ่นดินใหม่ หรือเป็นผลของกระบวนการจักรวรรดินิยมก็ตามที่

การย้ายถิ่นระหว่างประเทศมีนัยยะที่สำคัญเป็นอย่างมากในยุคโลกาภิวัตน์อันเป็นผลมาจากองค์ประกอบอย่างน้อย 3 ประการ คือ

1. การพัฒนาทางด้านเทคโนโลยีที่ทันสมัยของการคมนาคมและการสื่อสารนำมาซึ่งความสะดวกในการเดินทางและการเชื่อมโยงถึงกันในทุกหนแห่งของโลก (**transnational connectivity**) ผู้คนมีความรับรู้ในสิ่งต่างๆ รอบตัวมากขึ้นเมื่อเทียบกับในอดีต การเดินทางไปยังที่ใหม่ๆ ไม่ใช่สิ่งที่น่ากลัวเพราะความไม่รู้อีกต่อไป นอกจากนี้การคมนาคมที่มีการขยายโครงข่ายเชื่อมต่อกันผ่านความตกลงทางการค้าระหว่างประเทศที่รัฐเร่งทำข้อตกลงระหว่างกันและการแข่งขันกันของธุรกิจด้านคมนาคมทำให้ต้นทุนของการเดินทางถูกลง ใช้ระยะเวลาในการเดินทางน้อยลงกว่าในอดีตมาก อีกทั้งเกิดทางเลือกในการเดินทางที่หลากหลาย เช่น การเติบโตของธุรกิจสายการบินราคาประหยัด (**Low-cost Carriers: LCC**) ที่มีจำนวนเที่ยวบินต่อวันเพิ่มขึ้นราวร้อยละ 60 เมื่อเปรียบเทียบจำนวนเที่ยวบินระหว่าง ค.ศ. 2007-2016¹ เป็นต้น ปัจจัยเหล่านี้ล้วนเป็นปัจจัยส่งเสริมให้การย้ายถิ่นเกิดขึ้นได้กว้างขวางและสะดวกรวดเร็วมากขึ้น

2. บทบาทการสนับสนุนการย้ายถิ่นของเครือข่ายทางสังคม (**social network**) ที่พัฒนาขึ้นผ่านการบุกเบิกของผู้อพยพในแต่ละรุ่น ไม่ว่าจะเกิดขึ้นรูปของชุมชนโพ้นทะเลหรือเป็นเพียงเครือข่ายของเครือญาติมิตรสหาย รวมแม้กระทั่งคนแปลกหน้าแต่มาจากถิ่นฐานบ้านเกิดเดียวกัน ล้วนทำหน้าที่เชิงทรัพยากรทางสังคมในการช่วยอำนวยความสะดวกในการเดินทาง การจ้างงาน และหาที่พักอาศัย รวมทั้งข้อมูลต่างๆ อันเป็นประโยชน์อื่นๆ เช่น วิธีการเดินทาง ช่องทางการเข้ามาทั้งที่ถูกกฎหมายและผิดกฎหมาย ประมาณการค่าใช้จ่ายในการเดินทางและการดำรงชีพ สิทธิประโยชน์อันพึงได้ของผู้ย้ายถิ่นและครอบครัว เป็นต้น ความเกี่ยวพันกันของถิ่นฐานเดิม (**origin community**) กับถิ่นฐานใหม่หรือสังคมปลายทาง (**destination Community**) ผ่านเครือข่ายทางสังคมนี้ถือเป็นหนึ่งในแรงจูงใจที่สำคัญต่อการตัดสินใจย้ายถิ่นของบุคคล

3. การรองรับสิทธิในการย้ายถิ่นผ่านสถาบันและกฎหมายระหว่างประเทศบนพื้นฐานของสิทธิมนุษยชนที่ว่าด้วยการมีเสรีภาพที่จะเดินทางและพำนักอาศัยในที่ที่บุคคลปรารถนา ปฏิญญาสิทธิมนุษยชน

¹ Eurocontrol. (2017). *The Rapid Rise of Low-cost Carriers*. retrieved from <http://www.eurocontrol.int/news/rapid-rise-low-cost-carriers>.

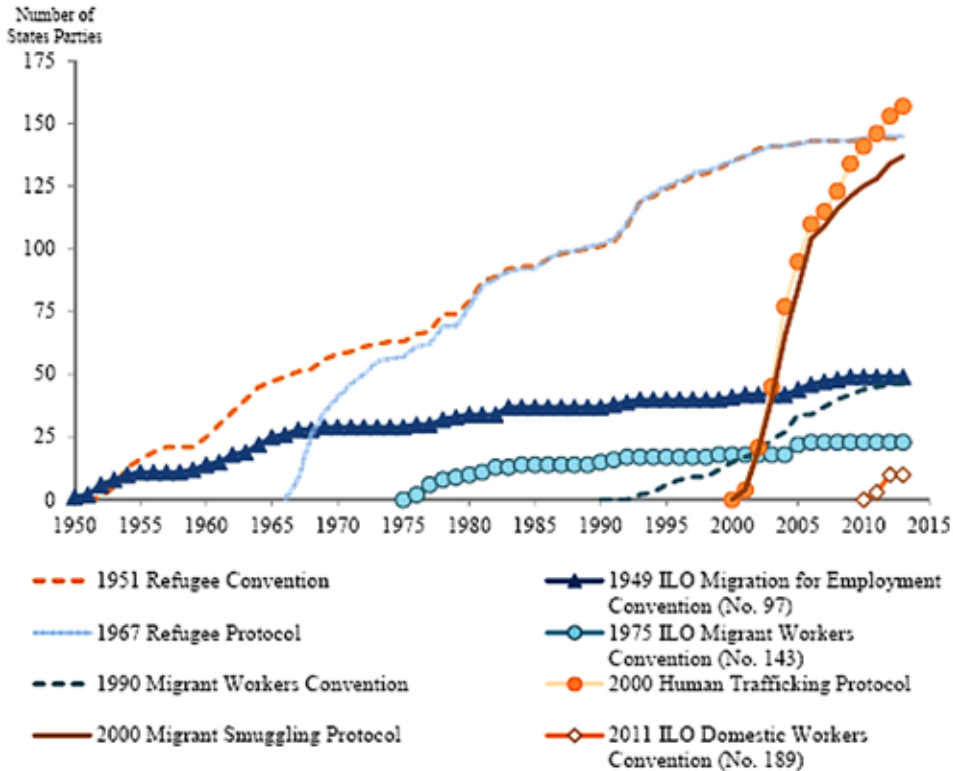
สากลได้ระบุถึงสิทธิดังกล่าวของบุคคลไว้ชัดเจนตามที่ปรากฏในมาตรา 13 ที่ระบุไว้ว่า² (1) บุคคลมีอิสรภาพในการเคลื่อนย้ายและอยู่อาศัยในพรมแดนของแต่ละรัฐ (2) บุคคลมีสิทธิในการออกจากประเทศ ซึ่งรวมถึงประเทศของตน และมีสิทธิในการกลับสู่ประเทศของตน และมาตรา 14³ ระบุว่า (1) บุคคลมีสิทธิในการแสวงหาและลี้ภัยไปยังประเทศอื่นเพื่อได้รับความคุ้มครองจากการถูกประหัตประหาร (2) สิทธิดังกล่าวไม่อาจร้องขอได้ในกรณีที่การขอลี้ภัยนั้นมิได้เกิดจากภัยทางการเมือง หรือเป็นการลี้ภัยที่เป็นผลมาจากการกระทำที่ขัดต่อวัตถุประสงค์และหลักการของสหประชาชาติ นอกจากนี้ยังมีกฎหมายระหว่างประเทศอีกหลายฉบับที่กล่าวด้วยการคุ้มครองและรับรองสิทธิให้แก่ผู้อพยพ อาทิ อนุสัญญาว่าด้วยสถานะของผู้ลี้ภัย ค.ศ. 1951 และพิธีสาร ค.ศ. 1967 อนุสัญญาว่าด้วยการย้ายถิ่นเพื่อการจ้างงาน ค.ศ. 1949 อนุสัญญาว่าด้วยการปกป้องสิทธิของแรงงานข้ามชาติและครอบครัว ค.ศ. 1990 พิธีสารว่าด้วยการค้ามนุษย์โดยเฉพาะสตรีและเด็ก ค.ศ. 2000 และพิธีสารต่อต้านการลักลอบขนย้ายผู้อพยพทางบก ทะเล และอากาศ ค.ศ. 2000⁴ เป็นต้น

การรับรองซึ่งสิทธิในการย้ายถิ่นที่ได้รับการยอมรับและคุ้มครองโดยองค์การระหว่างประเทศอย่างสหประชาชาติและหน่วยงานในกำกับ ตลอดจนบทบาทขององค์กรเพื่อการพัฒนาระหว่างประเทศอื่น ๆ นับเป็นอีกปัจจัยที่สำคัญในการส่งเสริมให้มีการย้ายถิ่นเพิ่มขึ้นภายใต้แนวคิดฐานสิทธิ (Rights-based Approach) ที่มองว่า การย้ายถิ่นเป็นสิทธิของความเป็นมนุษย์และจำต้องได้รับความคุ้มครองทั้งจากรัฐและสังคมระหว่างประเทศ ซึ่งการยอมรับของรัฐต่อสิทธิในการย้ายถิ่นนั้นเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ ตั้งแต่เริ่มมีความตกลงระหว่างประเทศว่าด้วยผู้ย้ายถิ่นในทศวรรษที่ 1950 จนถึงปัจจุบันอันแสดงให้เห็นถึงการตระหนักถึงความสำคัญของการย้ายถิ่นระหว่างประเทศต่อรัฐและสังคมระหว่างประเทศที่ทวีบทบาทมากขึ้นในบริบทของการเมืองระหว่างประเทศ

² United Nations. (2017b). *Universal Declaration of Human Rights*. retrieved from http://www.un.org/en/udhrbook/pdf/udhr_booklet_en_web.pdf.

³ *Ibid.*

⁴ United Nations. (2013). *III. Legal Instruments on International Migration*, Retrieved from <http://www.un.org/en/development/desa/population/publications/pdf/migration/migrationreport2013/Chapter3.pdf>.

ภาพที่ 3.1 สถานการณ์ให้สัตยาบันต่อกฎหมายระหว่างประเทศที่ว่าด้วยการย้ายถิ่นตั้งแต่ ค.ศ. 1950-2015
ที่มา: United Nation (2013).

จากภาพที่ 3.1 จะเห็นได้ว่าการยอมรับในข้อตกลงและความร่วมมือระหว่างประเทศว่าด้วยเรื่องของการย้ายถิ่นเพิ่มมากขึ้นอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ ค.ศ. 1950 เป็นต้นมา โดยอนุสัญญาว่าด้วยสถานะของผู้ลี้ภัย ค.ศ. 1951 และพิธีการสาร ค.ศ. 1967 ซึ่งเป็นความตกลงระหว่างประเทศในการรับรองและคุ้มครองสิทธิของผู้ลี้ภัยอันนำมาซึ่งพันธะทางกฎหมายต่อรัฐในการให้ความคุ้มครองต่อผู้ลี้ภัยนั้น นับตั้งแต่ ค.ศ. 1980 มีจำนวนรัฐเข้าร่วมและให้สัตยาบันในการผูกพันต่ออนุสัญญาและพิธีการสารว่าด้วยสถานะของผู้ลี้ภัยดังกล่าวเพิ่มขึ้นเป็นเท่าตัว จนปัจจุบันมีรัฐจำนวนกว่า 140 รัฐที่ให้สัตยาบันต่อข้อตกลงทั้งสองฉบับ และมีจำนวน 157 รัฐที่ให้สัตยาบันต่อพิธีการสารว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์โดยเฉพาะการค้าสตรีและเด็ก ค.ศ. 2000⁵ อันเป็นการสะท้อนถึงการยอมรับของรัฐในความสำคัญของการย้ายถิ่นระหว่างประเทศที่มีเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ไม่ว่าจะในทัศนะของรัฐต่อการย้ายถิ่นในฐานะที่การย้ายถิ่นสิ่งที่รัฐต้องร่วมกันควบคุมจัดการ หรือในฐานะของการเป็นสิ่งที่ป็นหน้าที่ของรัฐต่อผู้ย้ายถิ่นในการให้ความคุ้มครองสิทธิแก่คนเหล่านั้นก็ตามที่

⁵ Ibid.

เรื่องที่ 3.1.1

นิยามและประเภทของการย้ายถิ่น

การย้ายถิ่นระหว่างประเทศมิใช่ปรากฏการณ์เชิงเดี่ยว⁶ ตามข้อสังเกตของ มารี แม็คคอลลีฟ (Marie McAuliffe) และมาร์ติน ลูส์ (Martin Luhs) การย้ายถิ่นเป็นปรากฏการณ์ที่เป็นผลมาจากตัวแปรที่มีความเชื่อมโยงกับองค์ประกอบของการย้ายถิ่น (ดูภาพที่ 3.2) กล่าวอีกนัยหนึ่ง การย้ายถิ่นระหว่างประเทศเกิดขึ้นจากผลของความสัมพันธ์ขององค์ประกอบต่างๆ (interconnections) 4 องค์ประกอบด้วยกัน⁷ คือ

1. **ช่องว่าง (space)** ในที่นี้มีได้หมายความว่าช่องว่างในเชิงพื้นที่ทางภูมิศาสตร์เท่านั้น แต่ยังรวมไปถึงช่องว่างเชิงโครงสร้างและช่องว่างเชิงนโยบายของรัฐแต่ละรัฐที่แตกต่างกันอีกด้วย ซึ่งช่องว่างเหล่านี้เป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจในการย้ายถิ่น

2. **ประเภทของการย้ายถิ่น (migration category)** การย้ายถิ่นมีความแตกต่างกันในหลายลักษณะ สามารถจำแนกได้ตามสาเหตุของการย้ายถิ่น เป้าหมาย และรูปแบบ/ช่องทางการย้ายถิ่น เป็นต้น ทั้งนี้จำเป็นต้องทำความเข้าใจในความทับซ้อนกันของการย้ายถิ่นแต่ละกลุ่มด้วย เนื่องจากมีความเกี่ยวข้องกัน เช่น รูปแบบการเข้ามาอาศัยวีซ่านักเรียน แต่เป้าหมายที่แท้จริงเป็นเรื่องของการมาหางานทำ เป็นต้น

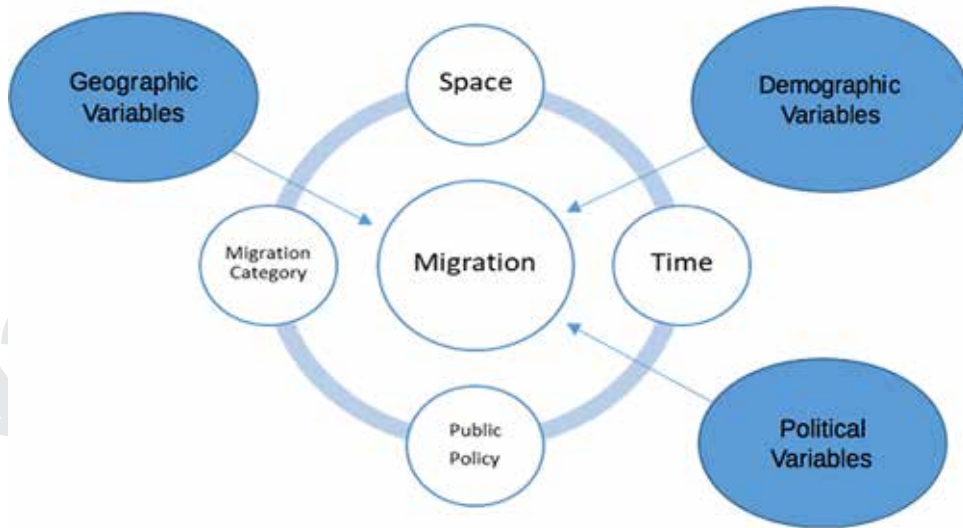
3. **ระยะเวลา (time)** เช่น การย้ายถิ่นแบบชั่วคราวและการย้ายถิ่นแบบถาวร จะเกิดขึ้นในลักษณะใดนั้นก็ขึ้นอยู่กับองค์ประกอบของช่องว่างและนโยบายสาธารณะเป็นส่วนสำคัญที่ส่งผลต่อความเป็นไปได้ของรูปแบบในการย้ายถิ่น

4. **นโยบายสาธารณะ (public policy)** ได้แก่ นโยบายคนเข้าเมือง นโยบายด้านแรงงาน นโยบายสวัสดิการสังคม การศึกษา ฯลฯ ซึ่งนโยบายสาธารณะมีความสำคัญทั้งในแง่ของปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจในการย้ายถิ่น การเป็นเครื่องมือในการจัดการการย้ายถิ่น ในขณะเดียวกันก็เป็นเครื่องมือในการคุ้มครองและส่งเสริมสิทธิของผู้ย้ายถิ่น

นอกจากองค์ประกอบที่กล่าวมาข้างต้นนี้แล้ว การย้ายถิ่นจะเกิดขึ้นในระดับใดและส่งผลกระทบมากน้อยเพียงใดยังขึ้นอยู่กับตัวแปรการย้ายถิ่น (migration variations) 3 ตัวแปร คือ ตัวแปรทางภูมิศาสตร์ (geographic variable) ตัวแปรด้านประชากร (demographic variable) และตัวแปรทางการเมือง (political Variable) ซึ่งต้องพิจารณาทั้งในบริบทของประเทศต้นทางและปลายทางประกอบกัน การย้ายถิ่นจึงเป็นกระบวนการที่มีความซับซ้อนและเกี่ยวข้องกับมิติประกอบหลายด้านทั้งด้านภูมิศาสตร์ สังคม การเมือง และเศรษฐกิจ รวมทั้งเกี่ยวข้องกับการเชื่อมโยงพื้นที่ทั้งประเทศต้นทางและประเทศปลายทาง

⁶ International Organization for Migration. *World Migration Report 2018*. Retrieved from <https://www.iom.int/wmr/world-migration-report-2018>

⁷ *Ibid.*

ภาพที่ 3.2 ความเชื่อมโยงในองค์ประกอบและตัวแปรของการย้ายถิ่นตามข้อสังเกตของ Marie McAuliffe และ Martin Ruhs

ที่มา: ผู้เขียน

การที่เราจะศึกษาสิ่งใดให้เข้าใจอย่างแท้จริงนั้นจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องทำความเข้าใจกับนิยามของสิ่งนั้นก่อนเป็นเบื้องต้น ในการศึกษาการย้ายถิ่นก็เช่นเดียวกัน แต่เนื่องจากยังมีการถกเถียงในวงวิชาการที่ศึกษาเกี่ยวกับการย้ายถิ่นที่ต่างให้ความหมายและนิยามการย้ายถิ่นซึ่งมีนัยยะที่ยังไม่ตรงกันเท่าใดนัก บ้างก็ให้นำหนักไปที่ระยะเวลาของการออกจากต้นทางไปพำนักยังปลายทาง บ้างก็ให้ความสำคัญที่วัตถุประสงค์ของการเดินทาง ซึ่งในบทนี้ขออธิบายนิยามของการย้ายถิ่นและนิยามที่เกี่ยวข้อง (Migration-related Terms) เพื่อเป็นพื้นฐานความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับการย้ายถิ่นดังนี้

การย้ายถิ่น (Migration) เอเวอเรต เอส ลี (Everett S. Lee) ได้ให้ความหมายของการย้ายถิ่นอย่างกว้างๆ ในบทความชื่อ A Theory of Migration⁸ ว่า การย้ายถิ่นคือ การเปลี่ยนแปลงถิ่นอาศัย (residence) ไม่ว่าจะเป็นการถาวรหรือกึ่งถาวร (permanent or semi-permanent change) โดยไม่มีข้อกำหนดเกี่ยวกับระยะทาง (distance) ภาวะในการตัดสินใจย้ายถิ่นว่าเป็นไปโดยสมัครใจ (voluntary) หรือไม่สมัครใจ (involuntary) และไม่จำเป็นต้องเป็นการย้ายถิ่นภายในรัฐ (internal migration) หรือการย้ายถิ่นภายนอกรัฐ (external migration) โดยการย้ายถิ่นเกี่ยวข้องกับองค์ประกอบสามส่วนคือ ต้นทาง ปลายทาง และอุปสรรคแทรกแซง รวมทั้งมีปัจจัยที่ส่งผลต่อการย้ายถิ่นอีก 4 ปัจจัยที่เกี่ยวข้องได้แก่ ระยะทาง ระยะเวลา วัตถุประสงค์ และธรรมชาติของการกระทำ (ดูตามภาพที่ 3.3)

⁸ Everett S. Lee. (1966). "A Theory of Migrations", *Demography*, Vol. 3, No. 1, p. 49.

ภาพที่ 3.3 องค์ประกอบและปัจจัยที่ส่งผลต่อการย้ายถิ่นตามแนวคิดของ Everett S. Lee

ที่มา: ผู้เขียน

ส่วนความเห็นแนะนำของสำนักงานสถิติแห่งสหประชาชาติเมื่อ ค.ศ. 1997 (The 1997 Recommendations of the United Nations Statistical Division: UNSD) นิยามผู้ย้ายถิ่นไว้ว่าหมายถึงบุคคลใดก็ตามที่เปลี่ยนแปลงถิ่นอาศัย อันหมายรวมถึงนักท่องเที่ยวและบุคคลที่เดินทางข้ามแดนประจำวัน โดย UNSD แบ่งประเภทผู้ย้ายถิ่นเป็น 2 ประเภท คือ

1. **ผู้ย้ายถิ่นระยะยาว (long-term migrant)** คือ บุคคลที่เดินทางออกจากถิ่นฐานของตนเป็นเวลานานอย่างน้อยหนึ่งปี ซึ่งทำให้ที่อยู่ของบุคคลนั้นพำนักอาศัยระหว่างที่ออกจากถิ่นฐานตนไปนั้นกลายเป็นถิ่นอาศัยโดยปกติของบุคคลนั้นไป
2. **ผู้ย้ายถิ่นระยะสั้น (short-term migrant)** คือ บุคคลที่เดินทางจากถิ่นฐานโดยปกติ⁹ ของตนเป็นระยะเวลาอย่างน้อย 3 เดือนแต่ไม่ถึง 1 ปี และยังคงหมายรวมถึงการย้ายถิ่นตามฤดูกาล (seasonal migration) ด้วย ทั้งนี้ ยกเว้นบุคคลที่เดินทางจากถิ่นฐานไปด้วยวัตถุประสงค์ต่อไปนี้ ได้แก่ การเดินทางพักผ่อน ไปเยี่ยมเพื่อนหรือเยี่ยมญาติ การเดินทางไปทำธุรกิจ การเดินทางเพื่อวัตถุประสงค์ทางการแพทย์ และปฏิบัติพิธีกรรมทางศาสนา ซึ่งไม่ถือว่าเป็นการย้ายถิ่น

⁹ The UN Recommendations on Tourism Statistics 1994 อธิบายประเทศถิ่นอาศัยโดยปกติ (The Country of Usual Residence) ว่าหมายถึง ประเทศที่บุคคลผู้นั้นอาศัยอยู่เป็นระยะเวลา 12 เดือนขึ้นไป หรือแม้จะอยู่เป็นระยะเวลาสั้นกว่านั้น แต่มีความตั้งใจที่จะกลับมาพำนักอาศัยอยู่ในประเทศนั้นๆ ในขณะที่ The UN Recommendation for Population Censuses 2010 นิยามถิ่นอาศัยโดยปกติว่า หมายถึง สถานที่ที่บุคคลผู้นั้นใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันโดยปกติ โดยไม่คำนึงว่าบุคคลนั้นได้มีการจากไปเป็นการชั่วคราวด้วยเหตุของการเดินทางพักผ่อน เยี่ยมเพื่อน/ญาติ การไปทำธุระ รักษาพยาบาล หรือประกอบพิธีกรรมทางศาสนา แต่จะถือตามนัยยะทางกฎหมาย อันได้แก่ ที่พำนักอาศัยที่ได้มีการขึ้นทะเบียนไว้ (Registered Residence)

องค์การระหว่างประเทศเพื่อการโยกย้ายถิ่นฐาน (International Organisation for Migration: IOM)¹⁰ อธิบายความหมายของการย้ายถิ่นว่าเป็นกระบวนการของการเคลื่อนย้ายที่เกิดขึ้นไม่ว่าจะเป็นการเคลื่อนย้ายข้ามพรมแดนรัฐหรือเป็นการเคลื่อนย้ายภายในรัฐ โดยกระบวนการที่เกิดขึ้นนี้เป็นการเคลื่อนที่ของประชากรที่ครอบคลุมการเดินทางทุกประเภท ไม่ว่าจะเป็นการเคลื่อนย้ายระยะยาวหรือระยะสั้น ไม่ว่าจะมืองค์ประกอบของการเคลื่อนย้ายอย่างไรหรือด้วยสาเหตุใด การเคลื่อนที่ที่เกิดขึ้นนี้ล้วนเป็นกระบวนการที่เรียกว่าการย้ายถิ่นทั้งสิ้น อย่างไรก็ตาม นิยามของ IOM เป็นการนิยามที่ได้รับการยอมรับและใช้อ้างอิงเกี่ยวกับการย้ายถิ่นโดยทั่วไป

ประเภทของการย้ายถิ่น

การย้ายถิ่นแบ่งออกเป็นหลายประเภทขึ้นอยู่กับหลักเกณฑ์ที่ใช้ในการพิจารณา ซึ่งสามารถจำแนกประเภทการย้ายถิ่นออกตามเกณฑ์การพิจารณาได้ดังนี้

1. พิจารณาจากการพรมแดนรัฐ

1.1 การย้ายถิ่นภายในประเทศ (internal/intra-national migration) คือ การเคลื่อนย้ายของบุคคลจากพื้นที่หนึ่งไปยังอีกพื้นที่หนึ่งภายในพรมแดนของรัฐโดยมีวัตถุประสงค์ของการโยกย้ายไปเพื่อตั้งถิ่นฐานใหม่ เช่น การโยกย้ายจากชนบทเข้าไปอาศัยอยู่ในเมือง เป็นต้น การย้ายถิ่นในลักษณะนี้อาจเกิดขึ้นเป็นการถาวรหรือชั่วคราวก็ได้¹¹

1.2 การย้ายถิ่นระหว่างประเทศ (external/international migration) คือ การเคลื่อนย้ายของบุคคลโดยเป็นการเดินทางออกจากรัฐต้นทาง (state of origin) หรือรัฐที่เป็นถิ่นฐานโดยปกติของบุคคลนั้น เพื่อไปพำนักยังรัฐอื่นไม่ว่าจะเป็นการชั่วคราวหรือเป็นการถาวร¹² โดยการย้ายถิ่นดังกล่าวนี้จะต้องเกิดขึ้นในลักษณะของการเดินทางข้ามพรมแดนรัฐ

2. พิจารณาจากลักษณะการเคลื่อนที่

2.1 การย้ายออก (emigration) หมายถึง การออกจากรัฐหนึ่งโดยมีเจตนาเพื่อไปตั้งถิ่นฐานยังที่ใหม่ ซึ่งเป็นการกระทำที่ชอบธรรมตามบรรทัดฐานสากลของหลักการสิทธิมนุษยชนในการที่บุคคลมีอิสระในการเดินทางออกจากรัฐใดหรือแม้แต่การละทิ้งรัฐถิ่นฐานของตนไป ทั้งนี้ รัฐอาจมีการบังคับใช้อำนาจหรือมีข้อห้ามในการมิให้บุคคลเดินทางออกจากเขตแดนรัฐได้ แต่ต้องเป็นไปตามเงื่อนไขที่จำกัดเท่านั้น¹³ เช่น การใช้อำนาจบังคับห้ามอาชญากรที่กระทำผิดในพรมแดนรัฐหลบหนีความผิดออกนอกเขตแดนรัฐ เป็นต้น

¹⁰ International Organization for Migration. (2004). *Glossary on Migration*. Retrieved from http://www.iomvienna.at/sites/default/files/IML_1_EN.pdf.

¹¹ *Ibid.*

¹² *Ibid.*

¹³ *Ibid.*

2.2 การย้ายเข้า (immigration) หมายถึง กระบวนการที่บุคคลซึ่งมิใช่คนในสัญชาติของรัฐเดินทางเข้ามาในเขตแดนของรัฐโดยมีเจตนาเพื่อการเข้ามาตั้งถิ่นฐานในรัฐนั้นๆ¹⁴ ซึ่งการเข้ามานั้นอาจเป็นการเข้ามาโดยถูกกฎหมายหรือผิดกฎหมายก็ได้ แต่สิ่งที่เป็นประเด็นสำคัญคือ วัตถุประสงค์ในการเข้ามานั้นเป็นไปเพื่อการเข้ามาพำนักอาศัย และการได้รับสถานะที่ได้รับการรับรองตามกฎหมายคนเข้าเมืองของรัฐเจ้าบ้าน (host state)/รัฐผู้รับ (receiving state)

3. พิจารณาจากระยะเวลา

3.1 การย้ายถิ่นระยะยาว (long-term migration) คือ การย้ายถิ่นที่บุคคลเดินทางเข้ามายังรัฐอื่นที่มีถิ่นฐานโดยปกติของตนเป็นระยะเวลาอย่างน้อยหนึ่งปี ส่งผลให้รัฐที่บุคคลเข้ามาพำนักอาศัยนั้นกลายเป็นถิ่นฐานโดยปกติใหม่ของบุคคลผู้นั้น สภาวะดังกล่าว นำมาซึ่งสถานะของบุคคลผู้ย้ายถิ่นให้กลายเป็นผู้ย้ายออกระยะยาว (long-term emigrant) สำหรับรัฐต้นทางและมีสถานะเป็นผู้ย้ายเข้าระยะยาว (long-term immigrant) สำหรับรัฐปลายทาง (state of destination)¹⁵

3.2 การย้ายถิ่นระยะสั้น (short-term migration) หมายถึง การย้ายถิ่นที่บุคคลเดินทางเข้ามายังรัฐอื่นที่มีถิ่นฐานโดยปกติของตนเป็นระยะเวลาอย่างน้อยสามเดือนแต่ไม่ถึงหนึ่งปี ทั้งนี้ ยกเว้นบุคคลที่เดินทางจากถิ่นฐานไปด้วยวัตถุประสงค์ต่อไปนี้ ได้แก่ การเดินทางพักผ่อน ไปเยี่ยมเพื่อนหรือเยี่ยมญาติ การเดินทางไปทำธุรกิจ การเดินทางเพื่อวัตถุประสงค์ทางการแพทย์ และปฏิบัติพิธีกรรมทางศาสนา ซึ่งไม่ถือว่าเป็นการย้ายถิ่น¹⁶

4. พิจารณาจากลักษณะอัตวิสัยของผู้ย้ายถิ่น

4.1 การย้ายถิ่นโดยสมัครใจ (voluntary migration) เป็นการโยกย้ายที่เกิดขึ้นโดยความเต็มใจหรือการตัดสินใจโดยอิสระของผู้ย้ายถิ่น¹⁷ ซึ่งหลักการดังกล่าวมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งในหลักการสิทธิของผู้ย้ายถิ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีของการส่งกลับโดยสมัครใจ (voluntary repatriation) ที่การส่งตัวผู้ย้ายถิ่นกลับยังรัฐต้นทางนั้นจะต้องเป็นไปตามความปรารถนาของบุคคลผู้นั้นในการประสงค์ที่จะเดินทางกลับอย่างเต็มใจ

4.2 การย้ายถิ่นโดยบังคับ (forced migration) เป็นการโยกย้ายที่เกี่ยวข้องกับเงื่อนไขของการถูกบังคับ (element of coercion) หรือจำยอม อันได้แก่ ภาวะการถูกคุกคามต่อชีวิตและความเป็นอยู่ไม่ว่าเกิดขึ้นโดยธรรมชาติหรือโดยการกระทำของมนุษย์¹⁸ เช่น การเกิดภัยพิบัติทางธรรมชาติ ภาวะสงคราม และการถูกขับไล่ออกจากพื้นที่อันเนื่องมาจากโครงการพัฒนาขนาดใหญ่ เป็นต้น

5. พิจารณาจากสถานะทางกฎหมาย

5.1 สถานะในการเข้าเมือง

¹⁴ Ibid.

¹⁵ Ibid.

¹⁶ Ibid.

¹⁷ Ibid.

¹⁸ Ibid.

5.1.1 คนเข้าเมืองถูกกฎหมาย (regular/documented/legal migrant) หมายถึง บุคคลต่างด้าวที่เข้ามาในรัฐตามช่องทางอย่างถูกกฎหมาย และรัฐรับรองการเข้ามาของบุคคลนั้นๆ โดยบุคคลผู้ได้รับอนุญาตให้เข้ามาพำนักอยู่ในรัฐนั้นต้องปฏิบัติตามสถานะที่ได้รับอนุญาตให้เข้ามา¹⁹

5.1.2 คนเข้าเมืองผิดกฎหมาย (irregular/undocumented/illegal migrant) หมายถึง บุคคลต่างด้าวที่มีได้รับอนุญาตจากรัฐในการให้เข้ามา หรืออยู่อาศัย หรือเข้ามาทำงานภายในรัฐ ซึ่งรวมถึงบุคคลที่เข้ามาโดยไม่มีเอกสารทางกฎหมาย หรือบุคคลที่เข้ามาโดยใช้เอกสารปลอม²⁰ ทั้งนี้การเข้าเมืองโดยผิดกฎหมายนี้ เป็นการย้ายถิ่นโดยไม่ปฏิบัติตามบรรทัดฐานของระเบียบข้อบังคับของรัฐต้นทางและรัฐปลายทาง กล่าวคือ สำหรับรัฐต้นทางถือว่าการฝ่าฝืนระเบียบในการข้ามแดนระหว่างประเทศโดยปราศจากหนังสือเดินทาง หรือเอกสารการเดินทางที่สมบูรณ์ หรือมิได้ปฏิบัติตามระเบียบของสำนักงานตรวจคนเข้าเมือง ในขณะที่รัฐปลายทางถือว่าการเข้ามาเพื่อการพำนักอาศัยหรือเพื่อทำงานโดยผิดกฎหมาย เนื่องจากบุคคลนั้นมิได้รับอนุญาตหรือมีเอกสารที่จำเป็นตามระเบียบของสำนักงานตรวจคนเข้าเมือง

นอกจากนี้การเข้าเมืองโดยผิดกฎหมายยังรวมไปถึงบุคคลที่เข้ามาโดยใช้เอกสารที่ถูกต้องตามกฎหมายแต่ไม่เป็นไปตามเงื่อนไขที่ได้รับอนุญาต เช่น การอยู่เกินวีซ่า (overstay) หรือแอบพำนักอยู่ภายในรัฐโดยมิได้รับอนุญาตอันเนื่องมาจากกระทำการละเมิดต่อเงื่อนไขที่ได้รับอนุญาตให้เข้ามาหรือพำนักภายในรัฐ เช่น ได้รับอนุญาตให้เข้ามาโดยวีซ่าสถานะนักเรียนและไม่ได้รับอนุญาตให้ทำงานแต่ลักลอบทำงาน ถือเป็นการละเมิดต่อเงื่อนไขการอนุญาตในลักษณะการใช้วีซ่าผิดประเภท เป็นต้น

5.1.3 คนไร้สัญชาติ (stateless person) หมายถึง บุคคลที่มีได้รับการรับรองสัญชาติโดยรัฐใด ภายใต้กฎหมายของรัฐนั้นๆ ส่งผลให้บุคคลผู้นั้นไม่ได้รับสิทธิสัญชาติ ขาดการปกป้องจากรัฐ และไม่สามารถเดินทางกลับไปยังภูมิลำเนาของตนได้²¹

5.2 สถานะแรงงาน

5.2.1 แรงงานฝีมือ (skilled/professional worker) คือ แรงงานที่ได้รับการอนุญาตให้เข้ามาทำงานโดยพิจารณาจากทักษะและระดับความสามารถในวิชาชีพของแรงงานนั้น ซึ่งการได้รับอนุญาตนี้ครอบคลุมไปถึงสิทธิต่างๆ ที่แรงงานได้รับจากรัฐผู้รับแรงงานที่มีข้อจำกัดน้อยกว่าแรงงานไร้ฝีมือ ไม่ว่าจะเป็นระยะเวลาการอนุญาตให้พำนักอาศัยภายในรัฐ การได้รับอนุญาตให้เปลี่ยนแปลงนายจ้างหรือการจ้างงาน และสามารถนำครอบครัวเข้ามาอยู่ร่วมกันได้²² ตลอดจนการได้รับสิทธิยกเว้นภาษีและการได้รับเงินสนับสนุนในเรื่องที่พักอาศัยสำหรับรัฐที่มีนโยบายจูงใจแรงงานฝีมือให้เข้ามาทำงานอีกด้วย

¹⁹ Ibid.

²⁰ Ibid.

²¹ United Nations. (2014). *Article 1, United Nations Convention Relating to the Status of Stateless Persons 1954*. Retrieved from http://www.unhcr.org/ibelong/wp-content/uploads/1954-Convention-relating-to-the-Status-of-Stateless-Persons_ENG.pdf.

²² *Glossary of Migration. op.cit.*

5.2.2 แรงงานไร้ฝีมือ (unskilled worker) หมายถึง แรงงานที่ทำงานซึ่งไม่ได้รับการรับรองทักษะวิชาชีพ เป็นงานที่มีต้องอาศัยความรู้ความสามารถเชิงเทคนิค แต่เน้นการใช้แรงงานและเป็นงานที่ไม่ซับซ้อนมากนัก เรียกอีกอย่างว่า งาน 3D ได้แก่ งานสกปรก (dirty) งานหนัก (demanding) และงานที่ยากลำบาก (difficult) ซึ่งมักเป็นงานที่มีค่าจ้างแรงงานต่ำ และรัฐผู้รับแรงงานมีข้อจำกัดควบคุมแรงงานกลุ่มนี้อย่างเคร่งครัด ส่งผลให้เกิดการลักลอบเข้ามาอย่างผิดกฎหมายของแรงงานประเภทนี้มีสูงและนำไปสู่การตกเป็นเหยื่อขบวนการค้ามนุษย์เป็นจำนวนมาก

5.3 สถานะการขอความคุ้มครอง

5.3.1 ผู้ลี้ภัย (refugee) หมายถึง บุคคลที่อาศัยอยู่นอกรัฐตามสัญชาติของตนอันเป็นผลมาจากความหวาดกลัวถึงอันตรายต่อชีวิตอันเป็นเหตุมาจากเรื่องเชื้อชาติ ศาสนา สัญชาติ การเป็นสมาชิกของกลุ่มทางสังคม หรือความคิดเห็นทางการเมือง โดยบุคคลผู้นั้นไม่ปรารถนาที่จะได้รับความคุ้มครองจากรัฐเจ้าของสัญชาติของตน หรือบุคคลนั้นเป็นผู้ไร้สัญชาติซึ่งอยู่นอกอาณาเขตของรัฐที่เดิมมีถิ่นฐานพำนักประจำแต่ไม่สามารถหรือไม่สมัครใจที่จะกลับด้วยเหตุแห่งความหวาดกลัวดังที่ได้กล่าวมา²³

สถานะของผู้ลี้ภัยนั้นเป็นสิ่งที่แฝงนัยยะของการเมืองและเป็นข้อถกเถียงเชิงอคติว่าใครสมควรได้รับสิทธิเป็นผู้ลี้ภัย²⁴ ความเป็นการเมืองว่าด้วยนิยามและสถานะของผู้ลี้ภัยนี้มาจากการได้รับการรับรองสิทธิจากประเทศผู้รับ (receiving country) หรือประเทศปลายทาง (destination country) ตามอนุสัญญาผู้ลี้ภัย ค.ศ. 1951 ซึ่งให้สิทธิแก่ผู้ลี้ภัยในการตั้งถิ่นฐานเป็นการถาวร (permanent settlement) และได้รับสิทธิต่างๆ เทียบเท่ากับคนท้องถิ่นของประเทศที่บุคคลนั้นเข้าไปลี้ภัย ทำให้บางประเทศที่ไม่ต้องการผูกมัดในการให้สิทธิดังกล่าวแก่ผู้อพยพหลีกเลี่ยงที่จะลงนามเข้าเป็นภาคีในอนุสัญญาดังกล่าว โดยใช้ข้ออ้างถึงความเพียงพอต่อการบรรเทาความเดือดร้อนให้แก่ผู้อพยพแล้วในการให้ความช่วยเหลือด้านมนุษยธรรม (humanitarian assistance) ที่เทียบเท่ากับอนุสัญญาฯ แม้มิได้เข้าร่วม ทั้งนี้ การให้สถานะของผู้อพยพที่มีใช้ผู้ลี้ภัยนี้ รัฐมักนิยามคนเหล่านี้ว่า ผู้พลัดถิ่น (displaced person) ซึ่งมีนัยยะของผู้เข้ามาเพียงชั่วคราว (temporary visitor) ที่เมื่อถึงเวลาต้องเดินทางกลับถิ่นฐานของตน ไม่สามารถเข้ามาตั้งถิ่นฐานเป็นการถาวรได้เช่นผู้ที่ได้รับสิทธิแบบผู้ลี้ภัย

5.3.2 ผู้ขอลี้ภัย (asylum seeker) หมายถึง บุคคลที่หลบหนีออกจากรัฐถิ่นพำนักของตนไปยังที่อื่นและอยู่ในระหว่างการขอรับความคุ้มครองเป็นผู้ลี้ภัยโดยการสมัครขอรับสถานะผู้ลี้ภัย ในกรณีที่ถูกปฏิเสธการให้สถานะ ผู้ขอลี้ภัยอาจถูกขับให้ออกไปจากรัฐที่บุคคลนั้นขอรับความคุ้มครองเนื่องจากถูกปรับสถานะจากผู้ลี้ภัยเป็นผู้หลบหนีเข้าเมืองผิดกฎหมาย ยกเว้นในบางกรณีอาจสามารถพำนักอาศัยในรัฐนั้นๆ ต่อไปได้หากได้รับการอนุญาตให้พำนักอยู่ต่อไปได้ตามหลักมนุษยธรรมหรือหลักการให้ความช่วยเหลือตามที่รัฐผู้รับผู้ขอลี้ภัยนั้นจะพิจารณา

²³ UNHCR. (2011). *The 1951 Refugee Convention Relating to the Status of Refugee and Its 1967 Protocol*. Retrieved from <http://www.unhcr.org/about-us/background/4ec262df9/1951-convention-relating-status-refugees-its-1967-protocol.html>; *Glossary on Migration, op.cit.*

²⁴ Daniel Trilling. (2018). *Five Myths about the Refugee Crisis*. Retrieved from <https://www.theguardian.com/news/2018/jun/05/five-myths-about-the-refugee-crisis>.

5.3.3 ผู้พลัดถิ่น (displaced person) ตามเอกสารของสหประชาชาติที่ Doc E/CN.4/1998/53/Add.2 ได้ให้ความหมายของผู้พลัดถิ่นว่า ผู้พลัดถิ่น คือ บุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่ถูกบังคับให้ต้องละทิ้งถิ่นฐานของตน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเพื่อหลีกเลี่ยงจากสถานการณ์ความขัดแย้งโดยทั่วไป ความขัดแย้งทางอาวุธ ความรุนแรงต่อสิทธิมนุษยชน ภัยพิบัติทางธรรมชาติ หรือภัยพิบัติอันเกิดจากน้ำมือของมนุษย์ ทั้งนี้ หากบุคคลหรือกลุ่มบุคคลนั้นๆ ยังมิได้ข้ามพรมแดนรัฐไปเพื่อหลบหนีภัยยังรัฐอื่นที่มีใช้รัฐถิ่นฐานของตน แต่จำต้องละทิ้งถิ่นฐานของตนเพื่อความปลอดภัยด้วยเหตุที่กล่าวมา บุคคลหรือกลุ่มบุคคลเหล่านี้จะถูกเรียกว่า ผู้พลัดถิ่นภายในประเทศ (Internal Displaced Person: IDP)

กิจกรรม 3.1.1

จงอธิบายนิยามของการย้ายถิ่น

แนวตอบกิจกรรม 3.1.1

อ้างอิงตามองค์การระหว่างประเทศเพื่อการย้ายถิ่น (international organization for migration) ซึ่งให้ความหมายแก่การย้ายถิ่นอย่างกว้างและครอบคลุม อธิบายว่า การย้ายถิ่น หมายถึง กระบวนการของการเคลื่อนย้ายที่เกิดขึ้นไม่ว่าจะเป็นการเคลื่อนย้ายข้ามพรมแดนรัฐหรือเป็นการเคลื่อนย้ายภายในรัฐ โดยกระบวนการที่เกิดขึ้นนี้เป็นการเคลื่อนที่ของประชากรที่ครอบคลุมการเดินทางทุกประเภท ไม่ว่าจะเป็นการเคลื่อนย้ายระยะยาวหรือระยะสั้น ไม่ว่าจะเป็นองค์ประกอบของการเคลื่อนย้ายอย่างไรหรือด้วยสาเหตุใด

เรื่องที่ 3.1.2

ความสำคัญของการย้ายถิ่นระหว่างประเทศ

การย้ายถิ่นระหว่างประเทศเป็นส่วนหนึ่งของพัฒนาการของสังคมมนุษย์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการย้ายถิ่นระหว่างประเทศเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของกระบวนการโลกาภิวัตน์²⁵ การเปิดเสรี (liberalisation) และข้ามพรมแดน (transborder) มิได้เกิดขึ้นกับสินค้าและทุนเท่านั้น การไหลเวียนของผู้คนก็ขยายตัวเติบโตไปพร้อมๆ กับกระบวนการของโลกาภิวัตน์ด้วยเช่นกัน การย้ายถิ่นจึงเป็นหนึ่งในกลไกที่สำคัญของกระบวนการโลกาภิวัตน์ โดยใน ค.ศ. 2005 จำนวนคนที่พำนักอาศัยนอกประเทศถิ่นฐานของตนมี

²⁵ Jose Antonio Ocampo. (2005). *International Migration and Development*. Retrieved from http://www.un.org/esa/population/migration/turin/Turin_Statements/OCAMPO.pdf.

จำนวน 191 ล้านคน เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วจาก 75 ล้านคนใน ค.ศ. 1960²⁶ และเพิ่มขึ้นเป็นประชากรกว่า 258 ล้านคนใน ค.ศ. 2017²⁷ หรือคิดเป็นสัดส่วน 1 ใน 30 ของประชากรโลกเป็นผู้ย้ายถิ่นระหว่างประเทศ²⁸ อัตราการเพิ่มขึ้นของการย้ายถิ่นระหว่างประเทศนี้เติบโตขึ้นเกือบ 3.5 เท่าของจำนวนผู้ย้ายถิ่นระหว่างประเทศโดยเปรียบเทียบกับ ค.ศ. 1960 สหรัฐอเมริกาเป็นประเทศที่มีผู้อพยพเข้ามามากที่สุด คือเกือบ 50 ล้านคน รองลงมาคือ ซาอุดีอาระเบีย เยอรมนี รัสเซีย สหราชอาณาจักร และไอร์แลนด์เหนือ ตามลำดับ²⁹ นอกจากนี้การขยายตัวของประชากรย้ายถิ่นยังเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องในทุกภูมิภาคของโลก (ดูภาพที่ 3.5)

สิ่งที่สำคัญกว่าดัชนีเกี่ยวกับประชากรจากการขยายตัวของประชากรย้ายถิ่นคือ การย้ายถิ่นเป็นตัวชี้วัดระดับการพัฒนาของโลกได้อย่างชัดเจน ทรายไบต์ที่ช่องว่างของรายได้และมาตรฐานความกินดีอยู่ดีของประชากรในแต่ละพื้นที่ของโลกมีความแตกต่างกันอยู่ การย้ายถิ่นก็จะยังเกิดขึ้นเป็นวงจรทางสังคมที่สะท้อนสภาวะการดำรงกล่าวของโลกไปแบบคู่ขนาน ตามแนวคิดของเสรีนิยมใหม่ (neoliberalism) แล้ว ผู้คนจะเคลื่อนย้ายไปตามทุน ซึ่งข้อสังเกตดังกล่าวยังคงเป็นจริงในการอธิบายกระแสของการย้ายถิ่น (migration flow) พิจารณาได้จากทิศทางการย้ายถิ่นของผู้อพยพที่ส่วนใหญ่ยังคงเป็นการเดินทางจากประเทศยากจนไปยังประเทศที่ร่ำรวยกว่า โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มประเทศชั้นนำของโลก หรือกลุ่ม G20 มีผู้ย้ายถิ่นประมาณ 157 ล้านคน หรือคิดเป็นสัดส่วน 2 ใน 3 ของจำนวนผู้ย้ายถิ่นทั่วโลกพำนักอยู่ในประเทศเหล่านี้³⁰ ภาวะดังกล่าวสอดคล้องกับรายงานว่าด้วยเรื่องการย้ายถิ่นของสหประชาชาติ ค.ศ. 2017 ที่ชี้ไปในแนวทางเดียวกัน โดยจากการศึกษาของสหประชาชาติพบว่า ประเทศที่เป็นปลายทางของการย้ายถิ่นส่วนใหญ่เป็นกลุ่มประเทศรายได้สูง (high-income countries) โดยใน ค.ศ. 2017 มีการย้ายถิ่นร้อยละ 64 ไปยังประเทศรายได้สูง รองลงมาคือ ร้อยละ 32 ไปยังประเทศรายได้ปานกลาง (middle-income countries) และน้อยที่สุดคือ ร้อยละ 4 ไปยังประเทศรายได้น้อย (low-income countries) ซึ่งการย้ายถิ่นไปยังประเทศรายได้สูงเพิ่มขึ้นจาก ค.ศ. 2000 ร้อยละ 6 ในขณะที่การย้ายถิ่นไปยังประเทศรายได้ปานกลางและรายได้น้อยโดยเปรียบเทียบกับ ค.ศ. 2000 ลดลงร้อยละ 5 และร้อยละ 1 ตามลำดับ

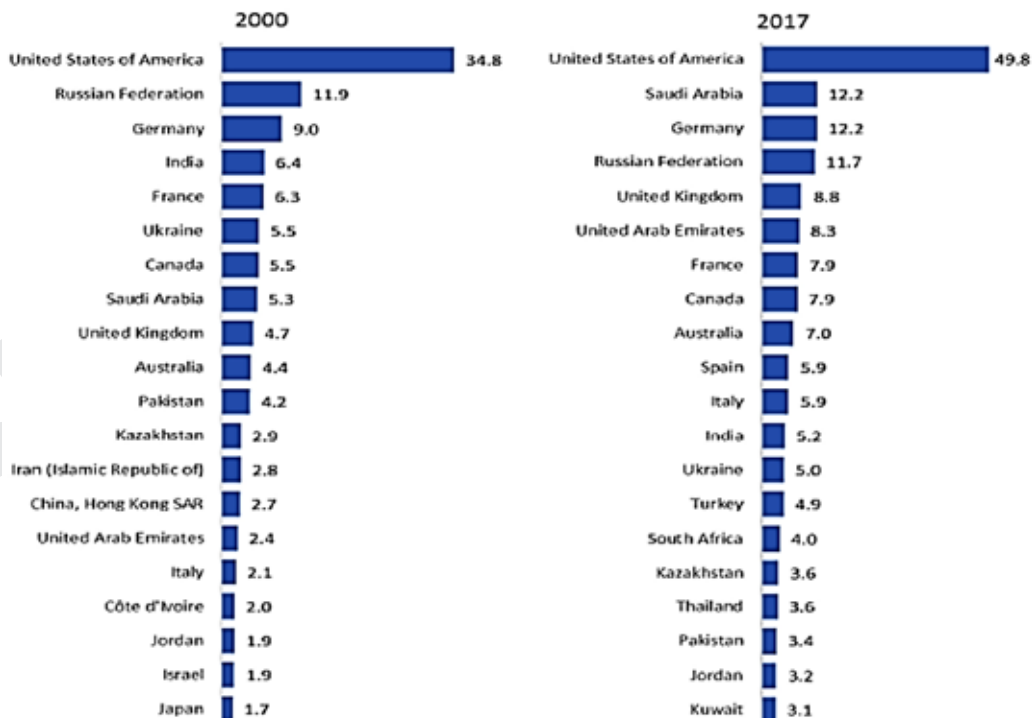
²⁶ OSCE. (2006). *Handbook on Establishing Effective Labour Migration Policies in Countries of Origin and Destination*. Retrieved from <https://www.osce.org/eea/19242?download=true>.

²⁷ United Nations. (2017a). *International Migration Report 2017*. Retrieved from http://www.un.org/en/development/desa/population/migration/publications/migrationreport/docs/MigrationReport2017_Highlights.pdf.

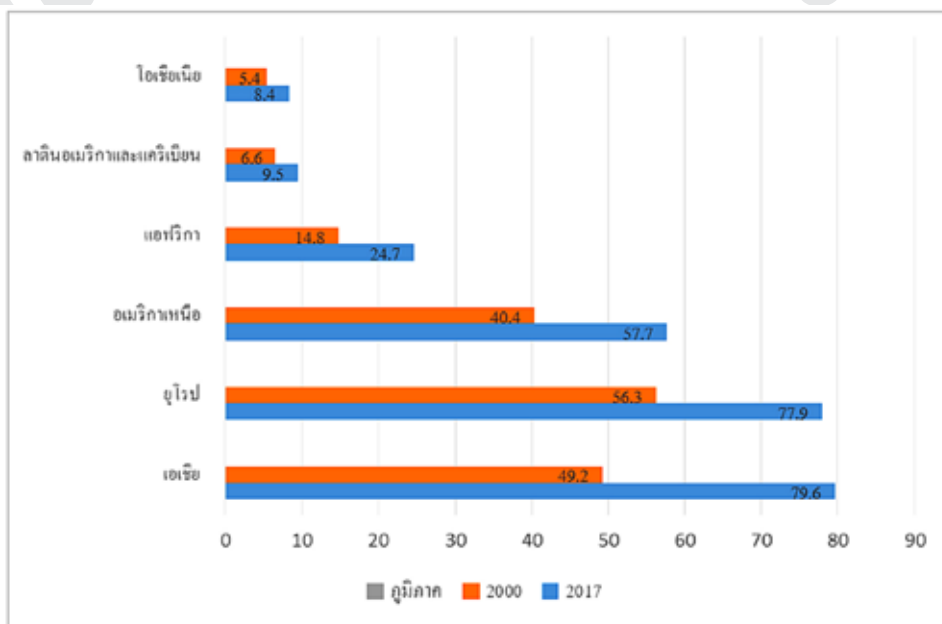
²⁸ International Organization for Migration. (2018). *World Migration Report 2018*. Retrieved from https://publications.iom.int/system/files/pdf/wmr_2018_en.pdf.

²⁹ *International Migration Report 2017*. op.cit.

³⁰ *World Migration Report 2018*. op.cit.

ภาพที่ 3.4 ประเทศ 20 อันดับที่ได้รับผู้อพยพเข้ามาในประเทศมากที่สุด (สถิติ ค.ศ. 2000 และ ค.ศ. 2017)
ที่มา: United Nations (2017).

ภาพที่ 3.5 จำนวนผู้ย้ายถิ่นระหว่างประเทศปี ค.ศ. 2000 และ 2017 จำแนกตามภูมิภาคที่เป็นปลายทาง
ที่มา: International Migration Report 2017, United Nations (2017).

เศรษฐกิจโลกถูกขับเคลื่อนด้วยแรงงานข้ามชาติ การมีส่วนร่วมของแรงงานข้ามชาติในตลาดแรงงานมีอัตราเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ในบางประเทศมีความจำเป็นต้องพึ่งพาแรงงานข้ามชาติเป็นอันมาก อันเนื่องมาจากความเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างตลาดแรงงานของประเทศ ทำให้เกิดภาวะการขาดแคลนแรงงานในบางภาคการผลิต การนำเข้าแรงงานจากภายนอกจึงเป็นหนึ่งในทางออกของปัญหา เช่น กรณีของประเทศตะวันออกกลางนั้น แรงงานในภาคเอกชนของบางประเทศในคณะมนตรีความร่วมมือแห่งอ่าวอาหรับ (Gulf Cooperation Council: GCC) มากถึงเกือบร้อยละ 90 เป็นแรงงานข้ามชาติ³¹ ในกรณีของสหภาพยุโรปมีการจ้างแรงงานข้ามชาติเพิ่มขึ้นร้อยละ 70 ในช่วงสิบปีที่ผ่านมา ร้อยละ 14 ของแรงงานข้ามชาติเหล่านี้เป็นกลุ่มแรงงานที่มีการศึกษาและทักษะแรงงานสูง ในขณะที่สหรัฐอเมริกาที่มีอัตราการจ้างแรงงานข้ามชาติในช่วงเวลาเดียวกันเพิ่มขึ้นร้อยละ 47 โดยร้อยละ 21 ในจำนวนดังกล่าวเป็นกลุ่มแรงงานที่มีการศึกษาและทักษะสูง³² หรือกรณีของไทยที่ภาคประมง ต่อเนื่องประมง การขนส่งสินค้าทางน้ำ และก่อสร้างจำเป็นต้องพึ่งพาแรงงานข้ามชาติจากประเทศเพื่อนบ้านเป็นหลัก

นอกจากนี้การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรโดยเฉพาะในประเทศที่เผชิญกับสภาวะสังคมสูงอายุและมีอัตราการเกิดต่ำยังเป็นอีกปัจจัยที่สำคัญของการผลักดันสังคมนั้นๆ ไปสู่การพึ่งพาแรงงานต่างชาติเพื่อแก้ไขปัญหาการขาดแคลนแรงงานของประเทศ ยกตัวอย่างเช่น สิงคโปร์ที่มีจำนวนประชากร 5.6 ล้านคน มีการจ้างงานแรงงานข้ามชาติเกือบ 1.37 ล้านคน³³ ทั้งนี้แรงงานข้ามชาติมีความสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจของสิงคโปร์อย่างหลีกเลี่ยงมิได้ในภาวะที่ประเทศกำลังเผชิญกับแนวโน้มขาดแคลนแรงงานเนื่องจากมีอัตราการเกิดต่ำเพียง 1.16³⁴ เท่านั้น ในขณะที่มีอัตราประชากรสูงอายุมากถึงกว่า 5.16 แสนคน³⁵ และคาดว่าจะเพิ่มขึ้นเป็นจำนวนเกือบหนึ่งล้านคนภายใน ค.ศ. 2030³⁶ กล่าวคือในอนาคตสิงคโปร์จะมีการพึ่งพิงทางประชากรสูงอายุต่อประชากรวัยแรงงานในอัตรามากกว่า 1 ต่อ 5 จึงทำให้การนำเข้าแรงงานข้ามชาติมีความจำเป็นอย่างมากต่อสิงคโปร์

อย่างไรก็ดี มุมมองว่าด้วยการย้ายถิ่นและการพัฒนาได้เปลี่ยนแปลงทัศนคติเดิมที่มองว่าการย้ายถิ่นเป็นเพียงผลของการด้อยพัฒนามาสู่กระบวนการที่คนใหม่ในการมองการย้ายถิ่นภายใต้บริบทของการพัฒนาในลักษณะของผู้มีส่วนที่นำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน³⁷ โดยในการประชุมของสมัชชาใหญ่แห่ง

³¹ Erwin Reijenga, Sebastian Bruckner and Erik Meij. (2013). *Migration in the GCC Countries—A Double-edged Sword*. Retrieved from <https://www.rug.nl/frw/education/related/migrationinthegcccountries.pdf>.

³² OECD. (2014). *Is Migration Good for the Economy?* Retrieved from <https://www.oecd.org/migration/OECD%20Migration%20Policy%20Debates%20Numero%202.pdf>.

³³ Ministry of Manpower, Singapore. (2018). *Foreign Workforce Numbers*. Retrieved from <http://www.mom.gov.sg/documents-and-publications/foreign-workforce-numbers>.

³⁴ Department of Statistics, Singapore. (2018). *Population*. Retrieved from <https://www.singstat.gov.sg/modules/infographics/population>.

³⁵ *Ibid.*

³⁶ Government of Singapore. (2018). *Preparing for an Ageing Population*. Retrieved from <https://www.gov.sg/microsites/budget2018/press-room/news/content/preparing-for-an-ageing-population>.

³⁷ International Organization for Migration. (2017). *Migration in the 2030 Agenda*. Retrieved from https://publications.iom.int/system/files/pdf/migration_in_the_2030_agenda.pdf.

สหประชาชาติในปี 2015 ได้มีความเห็นชอบในการบรรจุเรื่องของการย้ายถิ่นเข้าเป็นส่วนหนึ่งในบัญชีส่งเสริมเป้าหมายของการพัฒนาอย่างยั่งยืนของสหประชาชาติ (Sustainable Development Goals: SDG)³⁸ ภายหลังกำหนดเป้าหมายของการพัฒนาในสหัสวรรษใหม่ของโลก (Millennium Development Goals: MDG) เมื่อ ค.ศ. 2000 ซึ่งในเป้าหมายการพัฒนาดังนั้นยังมิได้มีการคำนึงถึงความเกี่ยวข้องของการย้ายถิ่นในการเป็นหนึ่งในกลไกการขับเคลื่อนการพัฒนาของโลก จนกระทั่งเมื่อเดือนกันยายน ค.ศ. 2015 ในการพิจารณาเป้าหมายการพัฒนาของโลกภายใน ค.ศ. 2030 โดยที่ประชุมสมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติจึงได้มีการตระหนักถึงความสำคัญของการย้ายถิ่นในฐานะของการนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืนได้โดยเฉพาะบทบาทของแรงงานข้ามชาติที่เป็นส่วนผลักดันการมีส่วนร่วมของความเจริญทางเศรษฐกิจ การย้ายถิ่นยังมีส่วนสำคัญในบริบทของการพัฒนาทั้งทางด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม ดังนั้นภายใต้เป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืนของโลก (SDG) จึงมีการกำหนดให้การย้ายถิ่นเป็นส่วนหนึ่งของเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืนของโลกเกือบทุกเป้าหมาย อันได้แก่ เป้าหมายที่ 1-5, 8-11 และ 13-17³⁹ (ภาพที่ 3.6) โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเป้าหมายที่ 8 ว่าด้วยการส่งเสริมการเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างยั่งยืนและมีส่วนร่วม และเป้าหมายที่ 10 ว่าด้วยการลดความเหลื่อมล้ำภายในและระหว่างประเทศ ซึ่งการย้ายถิ่นมีบทบาทอย่างสำคัญในการนำไปสู่การส่งเสริมศักยภาพของมนุษย์และการเชื่อมโยงมิติของการพัฒนาในด้านต่างๆ เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนได้

³⁸ คุวรายละเอียดใน United Nations. (2015). *Sustainable Development Knowledge Platform*. Retrieved from <https://sustainabledevelopment.un.org/post2015/transformingourworld>.

³⁹ United Nations. (2016). *The Sustainable Development Goals and Migrants/Migration—Regarding the UN 2030 Sustainable Development Agenda*. Retrieved from http://www.un.org/en/development/desa/population/migration/events/coordination/14/documents/backgrounddocs/GMPA_14CM.pdf.

- G1 ขจัดความยากจน
- G2 ขจัดความหิวโหย ส่งเสริมความมั่นคงทางอาหาร และความยั่งยืนทางการเกษตร
- G3 ส่งเสริมความกินดีอยู่ดีและมีสุขภาพที่ดีแก่คนทุกวัย
- G4 ความเท่าเทียมทางการศึกษาและส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต
- G5 ความเท่าเทียมทางเพศและการพัฒนาศักยภาพของสตรีและเด็กหญิง
- G6 การเข้าถึงและการจัดการน้ำและสุขาภิบาลอย่างยั่งยืน
- G7 การเข้าถึงพลังงานสะอาดและยั่งยืน
- G8 การเติบโตทางเศรษฐกิจที่ยั่งยืนและมีส่วนร่วม การจ้างงานที่เหมาะสมและสนองต่อผลผลิตภาพ
- G9 การส่งเสริมอุตสาหกรรมที่ยั่งยืน มีส่วนร่วม และนวัตกรรม
- G10 การลดความเหลื่อมล้ำภายในและระหว่างประเทศ
- G11 ความเป็นเมืองและการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ที่มีความปลอดภัยและยั่งยืน
- G12 การมีแบบแผนการบริโภคและการผลิตที่ยั่งยืน
- G13 การดำเนินการอย่างเร่งด่วนต่อการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศและผลกระทบที่เกิดขึ้น
- G14 อนุรักษ์และส่งเสริมการใช้ทรัพยากรทางทะเลอย่างยั่งยืน
- G15 ฟื้นฟูและส่งเสริมการใช้ระบบนิเวศอย่างยั่งยืน
- G16 ส่งเสริมให้เกิดสังคมที่สันติสุข มีส่วนร่วม และเป็นธรรมเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน
- G17 เสริมสร้างกลไกดำเนินการและฟื้นฟูความร่วมมือระหว่างประเทศเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

ภาพที่ 3.6 เป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืนของสหประชาชาติ (sustainable development goals)

ที่มา: United Nations. (2016).

กิจกรรม 3.1.3

การย้ายถิ่นระหว่างประเทศเข้าไปรวมอยู่ในเป้าหมายของการพัฒนาอย่างยั่งยืนของสหประชาชาติในเป้าหมายใดบ้าง

แนวตอบกิจกรรม 3.1.3

เป้าหมายที่ 1–5, 8–11 และ 13–17

ตอนที่ 3.2

พัฒนาการของการศึกษาย้ายถิ่นระหว่างประเทศ และระดับการวิเคราะห์

โปรดอ่านหัวเรื่อง แนวคิด และวัตถุประสงค์ของตอนที่ 3.2 แล้วจึงศึกษารายละเอียดต่อไป

หัวเรื่อง

- 3.2.1 พัฒนาการของการศึกษาเกี่ยวกับการย้ายถิ่นระหว่างประเทศ
- 3.2.2 ระดับการวิเคราะห์

แนวคิด

1. การศึกษาย้ายถิ่นมีวิวัฒนาการควบคู่ไปกับพัฒนาการของการย้ายถิ่นระหว่างประเทศ โดยแบ่งยุคของการศึกษาออกเป็น 4 ช่วงคือ
ช่วงแรก ตั้งแต่ทศวรรษที่ 1880 ถึงก่อนทศวรรษที่ 1930 เมื่อเริ่มมีการนำเสนอแนวคิด การศึกษาของการย้ายถิ่นโดย อี จี ราเวนสไตน์ (E. G. Ravenstein) และได้มีความพยายามศึกษาในลักษณะของการนิยามความหมายและจำแนกปัจจัย องค์ประกอบของการย้ายถิ่นเป็นหลัก
ช่วงที่สอง ระหว่างทศวรรษที่ 1930–1950 เป็นยุคของการนำตัวแบบทางคณิตศาสตร์ และการศึกษาเปรียบเทียบมาใช้ในการศึกษา
ช่วงที่สาม ระหว่างทศวรรษที่ 1960–1990 ถือเป็นยุคสำคัญของการนำเสนอแนวคิด/ทฤษฎีในการศึกษาย้ายถิ่น รวมทั้ง ทฤษฎีการย้ายถิ่นของ เอเวอเรต เอส ลี (Everett S. Lee) โดยแนวทางการศึกษาแบบเศรษฐศาสตร์กลายเป็นกระแสหลักในการศึกษา
ช่วงที่สี่ ตั้งแต่ทศวรรษที่ 1990–ปัจจุบัน เนื่องจากความซับซ้อนของปรากฏการณ์การย้ายถิ่นตั้งแต่ช่วงปลายศตวรรษที่ 20 เป็นต้นมา ส่งผลให้การศึกษานี้ให้ความสำคัญกับมิติด้านสังคมและความสัมพันธ์ข้ามพรมแดน รวมทั้ง มุ่งศึกษาความเป็นพลวัตของการย้ายถิ่นมากขึ้น
2. ระดับในการวิเคราะห์การย้ายถิ่นระหว่างประเทศมีหลายลักษณะขึ้นอยู่กับหลักเกณฑ์ในการแบ่งระดับการวิเคราะห์ ได้แก่ การแบ่งระดับโดยพิจารณาจากหน่วยในการวิเคราะห์ เจ็อนไซของการย้ายถิ่น และผลกระทบเชิงความสัมพันธ์กับการย้ายถิ่น

วัตถุประสงค์

เมื่อศึกษาตอนที่ 3.2 จบแล้ว นักศึกษาสามารถ

1. อธิบายพัฒนาการของการศึกษาการย้ายถิ่นระหว่างประเทศได้
2. อธิบายจำแนกและอธิบายระดับและหน่วยในการวิเคราะห์เพื่อใช้ในการศึกษาการย้ายถิ่นได้

ความนำ

การย้ายถิ่นเป็นกระบวนการทางสังคมที่มีมาอย่างยาวนานควบคู่ไปกับวิวัฒนาการของมนุษยชาติ เห็นได้จากหลักฐานการแพร่กระจายของการตั้งถิ่นฐานของชาติพันธุ์ต่างๆ ทั่วทุกอาณาบริเวณของโลก โดยเฉพาะเมื่อวิทยาการในการคมนาคมและเทคโนโลยีมีความเจริญมากขึ้นอันเป็นการอำนวยความสะดวกให้การเดินทางเกิดขึ้นได้ง่ายและรวดเร็วมากขึ้น การย้ายถิ่นก็ยิ่งมีการพัฒนาทั้งขอบเขตและรูปแบบที่ก้าวไปพร้อมๆ กับการเปลี่ยนแปลง โดยมีการพัฒนาทั้งแนวทางการศึกษาและข้อเสนอในการศึกษาที่สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงของปรากฏการณ์ของการย้ายถิ่น ตลอดจนกรอบในการศึกษาโดยอาศัยการแบ่งระดับการวิเคราะห์เพื่อกำหนดใช้แนวคิด/ทฤษฎีที่เหมาะสม

เรื่องที่ 3.2.1

พัฒนาการของการศึกษาเกี่ยวกับการย้ายถิ่นระหว่างประเทศ

จากการศึกษาของดักลาส แมสเซย์ (Douglas Massey) โฮอากิน อารังโก (Joaquin Arango) แกรม ฮูโก (Graeme Hugo) อาลี กูเอาอูซี (Ali Kouaouci) อเดลา เปเยกริโน (Adela Pellegrino) และ เจ เอ็ดเวิร์ด เทเลอร์ (J. Edward Taylor)⁴⁰ ได้แบ่งพัฒนาการของการย้ายถิ่นระหว่างประเทศออกเป็น 4 ช่วง ดังนี้

ช่วงที่หนึ่ง คือ ยุคพาณิชยกรรม (Mercantile Period) อยู่ในช่วงระหว่าง ค.ศ. 1500–1800 ซึ่งเป็นช่วงที่เกิดการย้ายถิ่นขนาดใหญ่โดยเฉพาะการไหลออกของผู้คนจากทวีปยุโรปไปยังทวีปต่างๆ ของโลก ไม่ว่าจะเป็นอเมริกา แอฟริกา เอเชียและแปซิฟิก ผ่านกระบวนการของระบบอาณานิคมและการเติบโตของทุนนิยมแบบพาณิชยกรรม (mercantilist capitalism) การย้ายถิ่นในช่วงเวลาดังกล่าว เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นภายใต้โครงสร้างของชนชั้น 4 ชั้น คือ พวกเกษตรกรที่เข้าไปตั้งถิ่นฐานในดินแดนใหม่ซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ในกลุ่มผู้อพยพ รองลงมาคือกลุ่มนักปกครองและช่างฝีมือ กลุ่มที่สามคือผู้ประกอบการที่เข้าไปตั้งฐานการผลิตในการบ่อนวัตถุดิบจากอาณานิคมเพื่อส่งกลับไปยังประเทศเจ้าอาณานิคมในยุโรป และกลุ่มสุดท้ายคือนักโทษที่ถูกส่งไปใช้แรงงานยังอาณานิคมโพ้นทะเล ในขณะเดียวกัน ผลของการย้ายถิ่น

⁴⁰ Douglas S. Massey, Joaquin Arango, Graeme Hugo, Ali Kouaouci, Adela Pellegrino and J. Edward Taylor. (2009). *Worlds in Motion—Understanding International Migration at the End of the Millennium*. Oxford: Clarendon Press, pp. 1-3.

ดังกล่าวยังนำมาซึ่งการสร้างชนชั้นในถิ่นที่ใหม่ที่ผู้อพยพเข้าไปตั้งถิ่นฐาน เช่น การบังคับเอาทาสจากแอฟริการาว 10 ล้านคนเข้ามาเป็นแรงงานในทวีปอเมริกา เป็นต้น นอกเหนือจากชนชั้นที่แตกต่างกันในกลุ่มผู้อพยพชาวยุโรปแล้ว การผลิตในยุคก่อนปฏิวัติอุตสาหกรรมที่มีความจำเป็นต้องใช้แรงงานอย่างเข้มข้นเป็นฐานในการผลิต ส่งผลให้มีการเกณฑ์แรงงานราคาถูกจากแอฟริกาและเอเชียเข้ามารองรับฐานการผลิต ลักษณะดังกล่าวยังทำให้เกิดความซับซ้อนทั้งในเรื่องชนชั้นระหว่างผู้อพยพจากรัฐเจ้าอาณานิคมกันเองแล้ว ยังเกิดโครงสร้างทางชนชั้นระหว่างเชื้อชาติของผู้อพยพจากรัฐเจ้าอาณานิคมกับผู้อพยพในกำกับของรัฐเจ้าอาณานิคมและคนพื้นเมืองที่เจ้าอาณานิคมยุโรปเข้าไปยึดครองอีกด้วย

ช่วงที่สอง คือ ยุคอุตสาหกรรม (Industrial Period) อยู่ในช่วงระหว่างค.ศ. 1800–1925 การย้ายถิ่นที่เกิดขึ้นในช่วงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 19 นี้ยังคงถูกรองรับโดยอิทธิพลความเปลี่ยนแปลงของการพัฒนาเศรษฐกิจในยุโรป โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อชาติในยุโรปมีการปฏิวัติอุตสาหกรรมและส่งออกทุนนิยมอุตสาหกรรมออกไปยังโลกใหม่ (new world) ซึ่งหมายถึงดินแดนใหม่ที่ชาวยุโรปอ้างว่าได้ไปค้นพบและตั้งถิ่นฐาน พร้อมกับการเริ่มต้นชีวิตใหม่ในดินแดนดังกล่าว มีผู้อพยพจำนวนกว่า 59 ล้านคนอพยพจากยุโรป เช่น อังกฤษ อิตาลี นอร์เวย์ โปรตุเกส สเปน และสวีเดน เดินทางไปตั้งถิ่นฐานในสหรัฐอเมริกา แคนาดา ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ ออฟริกาใต้ และอาร์เจนตินา⁴¹

ช่วงที่สาม คือ ยุคแห่งการจำกัดการย้ายถิ่น (Limited Migration Period) เริ่มตั้งแต่ช่วงต้นทศวรรษ 1920–1960 จากการอพยพพลละลอกใหญ่ของชาวยุโรปในช่วงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 19 คลื่นการอพยพระลอกที่สำคัญได้เกิดขึ้นอีกครั้งในช่วงระหว่างและหลังสงครามโลกครั้งที่ 1 และครั้งที่ 2 ทั้งที่เกิดจากการย้ายกำลังพลเข้าก่อนสงครามและการอพยพหลบภัยจากสงคราม โดยเฉพาะการหลั่งไหลเข้ามาของผู้ลี้ภัยและผู้พลัดถิ่นจำนวนมากนำมาสู่การบังคับใช้กฎหมายในการควบคุมและสกัดกั้นการเข้ามาของผู้อพยพในหลายประเทศ ในขณะเดียวกัน ในช่วงเวลาดังกล่าวได้มีการจัดตั้งกลไกระหว่างประเทศในการให้ความช่วยเหลือและคุ้มครองผู้ลี้ภัยเหล่านี้ ได้แก่ องค์กรกาชาดสากล (Red Cross) คณะกรรมาธิการเพื่อการย้ายถิ่นยุโรป (Intergovernmental Committee for European Migration: ICEM) ซึ่งต่อมาคือองค์การระหว่างประเทศเพื่อการโยกย้ายถิ่นฐาน (International Organisation for Migration: IOM) ในปัจจุบัน และองค์กรต่างๆ ในกำกับของสหประชาชาติซึ่งรวมถึงข้าหลวงใหญ่ผู้ลี้ภัยแห่งสหประชาชาติ (United Nations High Commissioner on Refugee: UNHCR)

ช่วงที่สี่ คือ ยุคหลังอุตสาหกรรม (Post Industrial Migration Period) อยู่ในช่วงระหว่างทศวรรษ 1960 เป็นต้นมา กระแสของการย้ายถิ่นในช่วงนี้เป็นลักษณะที่สวนทางกับยุคอุตสาหกรรมที่การอพยพส่วนใหญ่เกิดขึ้นจากชาวยุโรปในประเทศพัฒนาอุตสาหกรรมที่เดินทางเข้ามาตั้งถิ่นฐานในดินแดนล้าหลังและด้อยพัฒนา โดยตั้งแต่ทศวรรษ 1960 เป็นต้นมา การย้ายถิ่นมีทิศทางของการกระจายที่เพิ่มขึ้นกว่าในอดีตส่วนใหญ่ยังคงเกิดขึ้นภายใต้การชี้นำของกระแสทุนนิยมและการพัฒนา โดยจากผู้คนในประเทศโลกที่สามซึ่งเป็นประเทศเริ่มเข้าสู่การพัฒนาอุตสาหกรรม (early stages of industrialisation) อพยพไปยังสังคมยุคหลังการพัฒนาอุตสาหกรรม (post industrial society) แต่การเกิดขึ้นวิกฤตการณ์น้ำมัน ค.ศ. 1973

⁴¹ The Age of Migration. *op.cit.*, p. 5.

(The 1973 oil shock) ทำให้ประเทศผู้ผลิตน้ำมันในตะวันออกกลางกลายเป็นประเทศร่ำรวยและเป็นจุดหมายปลายทางของการอพยพแห่งใหม่ รวมทั้งการมีประเทศพัฒนาอุตสาหกรรมใหม่ๆ ในเอเชีย อาทิ ญี่ปุ่นและกลุ่มประเทศเสือแห่งเอเชีย (asian tigers) หรือประเทศอุตสาหกรรมใหม่ (Newly Industrialised Countries: NICs) อย่างเกาหลีใต้ ฮ่องกง สิงคโปร์ มาเลเซีย และไทย ในช่วงทศวรรษที่ 1980 คลื่นการย้ายถิ่นก็เป็นไปในลักษณะการเคลื่อนไหวที่สอดคล้องกับการขยายตัวของทุนโดยมีการอพยพภายในเอเชียเพิ่มขึ้นตามไปด้วย

อย่างไรก็ดีสิ่งที่น่าสนใจในพัฒนาการของการย้ายถิ่นระหว่างประเทศที่สำคัญคือช่วงสหัฐวรรษใหม่ หรือนับตั้งแต่ ค.ศ. 2000 เป็นต้นมา โลกาภิวัตน์ถือเป็นแรงขับเคลื่อนที่สำคัญของการย้ายถิ่นดังที่ปรากฏในเรื่องความสำคัญของการย้ายถิ่นที่กล่าวไว้ข้างต้น การย้ายถิ่นมีความหลากหลายมากขึ้น ทั้งในเชิงรูปแบบและกิจกรรม แม้ว่าการโยกย้ายจากโลกด้อยพัฒนา/กำลังพัฒนาไปสู่โลกที่พัฒนาแล้ว (south world → north world) ยังคงเป็นทิศทางหลักของการย้ายถิ่น แต่ในขณะเดียวกัน การโยกย้ายระหว่างกันของโลกด้อยพัฒนา/กำลังพัฒนาไปสู่โลกที่พัฒนาแล้ว (south world → south world) ก็มีอัตราการขยายตัวเพิ่มขึ้นมากด้วยเช่นกัน

จากพัฒนาการของการย้ายถิ่นที่ได้กล่าวมานำมาซึ่งความสนใจในการศึกษาปรากฏการณ์ดังกล่าวในกลุ่มนักวิชาการทั้งทางสังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ ประวัติศาสตร์ รวมทั้งภูมิศาสตร์ การศึกษาเรื่องการย้ายถิ่นจึงมีการค้นคว้าวิจัยในหลากหลายสาขาซึ่งนักวิชาการเหล่านี้ให้ความสนใจและตั้งคำถามเกี่ยวกับการย้ายถิ่นที่แตกต่างกันไปเพื่ออธิบาย ทั้งนี้ ในช่วงหลังทศวรรษ 1990 เป็นต้นมา การศึกษาการย้ายถิ่นเป็นประเด็นที่มีการนำเอาหลักวิชาการข้ามสาขา (cross-disciplinary) เข้ามาใช้ในการวิเคราะห์และอภิปรายปรากฏการณ์ที่มีความซับซ้อนขึ้นเรื่อยๆ จากเงื่อนไขทางโครงสร้างเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองระหว่างประเทศที่เปลี่ยนแปลงไปตามบริบทของโลกาภิวัตน์

วิวัฒนาการในการศึกษาการย้ายถิ่น

วิวัฒนาการในการศึกษาการย้ายถิ่นสามารถแบ่งออกได้ตามยุคของการศึกษาดังนี้

1. การศึกษาการย้ายถิ่นในช่วงทศวรรษที่ 1880–ก่อนทศวรรษ 1930 ถือเป็นยุคเริ่มแรกของการศึกษาเกี่ยวกับการย้ายถิ่น โดยนักวิชาการในยุคนี้ให้ความสนใจกับการนิยามการย้ายถิ่น การระบุและจำแนกองค์ประกอบ ปัจจัยที่ส่งผลให้เกิดการย้ายถิ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการทำความเข้าใจต่อกระบวนการของการย้ายถิ่นที่เรียกว่ากฎของการย้ายถิ่น (laws of migration) ตามอิทธิพลงานศึกษาของ อี จี ราเวนสไตน์ (E. G. Ravenstein) ถือว่าเป็นงานที่ทรงอิทธิพลและถูกกล่าวอ้างถึงในกลุ่มนักวิชาการที่ศึกษาเกี่ยวกับการย้ายถิ่นเป็นอย่างยิ่ง ซึ่งต่อมา เอเวอเรต เอส ลี (Everett S. Lee) ได้นำแนวคิดเรื่องกฎของการย้ายถิ่นของราเวนสไตน์มาพัฒนาต่อเป็นทฤษฎีว่าด้วยการย้ายถิ่นใน ค.ศ. 1966

2. การศึกษาการย้ายถิ่นในช่วงทศวรรษที่ 1930–1950 เป็นยุคของการศึกษาที่การนำตัวแบบทางคณิตศาสตร์และการศึกษาเปรียบเทียบมาใช้ในทำความเข้าใจเกี่ยวกับการย้ายถิ่น โดยการศึกษาเกี่ยวกับการย้ายถิ่นในช่วงนั้นถูกรอบงำโดยนักวิชาการอเมริกันที่สนใจในการวิเคราะห์สภาพทางสังคมที่แปรเปลี่ยน

ไปกับการย้ายถิ่น ทำให้การศึกษาส่วนใหญ่เป็นความพยายามพัฒนาไปสู่การสร้างตัวแบบการวิเคราะห์ และทฤษฎี แนวทางการศึกษาเกี่ยวกับการย้ายถิ่นในช่วงนี้จึงแบ่งออกเป็น

2.1 การศึกษาการย้ายถิ่นภายในประเทศและการกำหนดตัวแบบทางคณิตศาสตร์ เช่น การศึกษาเรื่อง research memorandum on migration differentials (1938) ของโดโรธี โทมัสและพวก (Dorothy Thomas and Associates) การศึกษาเรื่อง The Theory and consequences of mobility of farm population (1940) ของโอทิส ดูแรนต์ ดันแคน (Otis Durant Duncan) และการศึกษาเรื่อง An Approach to a theory of differential migration (1953) ของโดนัล เจ บอก (Donald J. Bogue) และมาการ์เรต มาร์แมน ฮากูด (Margaret Marman Hagood) เป็นต้น

2.2 การศึกษาเปรียบเทียบการย้ายถิ่นภายในประเทศ เช่น การศึกษาเรื่อง Europe's Population in the Interwar Years (1946) ของดัดลีย์ เคิร์ก (Dudley Kirk) ซึ่งเป็นการศึกษาเปรียบเทียบระดับการย้ายถิ่นภายในประเทศ (volume of internal migration) ของสหรัฐอเมริกากับเยอรมนี และการกำหนดลักษณะการย้ายถิ่นในแต่ละประเทศ (characteristics of migration) เป็นต้น

3. การศึกษาการย้ายถิ่นในช่วงทศวรรษที่ 1960–1980 เป็นยุคแห่งการศึกษาที่มุ่งเน้นการสร้างตัวแบบและทฤษฎีเพื่ออธิบายปรากฏการณ์การย้ายถิ่น รวมทั้งผลักดันให้การศึกษาเกี่ยวกับการย้ายถิ่นเป็นศาสตร์ที่ได้รับการยอมรับมากขึ้น นักวิชาการที่เป็นตัวแบบของการสร้างทฤษฎีว่าด้วยการย้ายถิ่นที่สำคัญคือ เอเวอเรต เอส ลี ซึ่งได้ตีพิมพ์บทความเรื่อง A Theory of Migration ในวารสาร Demography ซึ่งเป็นวารสารของสมาคมประชากรศาสตร์อเมริกันใน ค.ศ. 1966 จากงานของ เอเวอเรต เอส ลี ที่มุ่งศึกษากระบวนการของการย้ายถิ่นโดยเน้นที่การจำแนกองค์ประกอบและปัจจัยในการย้ายถิ่นที่มีอิทธิพลอย่างมากต่อการศึกษการย้ายถิ่นในช่วงทศวรรษดังกล่าวและต่อๆ มาโดยการวิเคราะห์ที่ปัจจัยที่ส่งผลให้เกิดการย้ายถิ่น เช่น งานของวิลเบอร์ เซลินสกี (Wilbur Zelinsky) ที่นำเสนอทฤษฎีการเปลี่ยนผ่านการย้ายถิ่น (theory of migration transition) (1971) โดยศึกษาปัจจัยทางประชากร ภูมิศาสตร์ และประวัติศาสตร์ว่าส่งผลต่อการย้ายถิ่นอย่างไร และงานของบรินลีย์ โทมัส (Brinley Thomas) ซึ่งเป็นที่รู้จักอย่างมากในการนำเสนอกรอบการวิเคราะห์ปัจจัยผลักดันและปัจจัยดึงดูด (push-pull framework) (1973) เป็นต้น นอกจากนี้กระแสหลักในการศึกษาการย้ายถิ่นยังถูกครอบงำโดยมุมมองทางเศรษฐศาสตร์และการศึกษาระดับมหภาค (macro level) ที่ให้ความสำคัญกับโครงสร้างทางเศรษฐกิจว่าเป็นปัจจัยสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการย้ายถิ่น การศึกษาการย้ายถิ่นจึงถูกครอบงำไปในทิศทางดังกล่าวอย่างมาก เช่น งานการศึกษาของมานิโล อาเบลลา (Manolo Abella) จอร์จ บอร์ยาส (George Borjas) ฮูโก แกรม (Hugo Graeme) และปีแอร์ บูดิเยอ (Pierre Boudieu) เป็นต้น

4. การศึกษาการย้ายถิ่นในช่วงทศวรรษที่ 1990–ปัจจุบัน ยุคต่อมาของการศึกษาการย้ายถิ่นยังคงได้รับอิทธิพลจากทศวรรษก่อนหน้านี้นี้ คือมุ่งเน้นการสร้างทฤษฎี แต่ด้วยความซับซ้อนของปรากฏการณ์การย้ายถิ่นตั้งแต่ช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 20 เป็นต้นมาที่สะท้อนให้เห็นถึงมิติที่หลากหลายของการย้ายถิ่น และมีปัจจัยอื่นที่นอกเหนือจากปัจจัยทางเศรษฐกิจที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับการย้ายถิ่น ตลอดจนผู้ย้ายถิ่นไม่ได้มีลักษณะเชิงเดี่ยว (Homogeneous) แต่มีความแตกต่างกันทั้งในเรื่องแรงจูงใจต่อการย้ายถิ่น วิธีการบริบทในการตัดสินใจ และผลกระทบของการย้ายถิ่น ทำให้แนวทางการศึกษาของทฤษฎีที่มีมาก่อนหน้านี้นี้

ไม่เพียงพต่อการทำความเข้าใจกับการย้ายถิ่นในสหราชอาณาจักรใหม่อีกต่อไป ส่งผลให้การศึกษาในยุคหลังนี้ให้ความสำคัญกับมิติด้านสังคมและความสัมพันธ์ข้ามพรมแดนที่เกี่ยวข้องกับการย้ายถิ่น รวมถึงพยายามทำความเข้าใจถึงความซับซ้อนของการย้ายถิ่นมากกว่าการให้ความสำคัญกับมิติเศรษฐกิจเป็นหลักเช่นในอดีต

การศึกษาการย้ายถิ่นในยุคหลังนี้พ้นจากการมุ่งให้ความหมายปรากฏการณ์และการสร้างตัวแบบมาสู่การศึกษาความเป็นพลวัตของการย้ายถิ่น การให้ความสำคัญกับการวิเคราะห์ระดับจุลภาค (micro level) และศึกษาความสัมพันธ์ของการตัดสินใจและผลกระทบที่มีต่อกันระหว่างการศึกษาระดับจุลภาคและมหภาคควบคู่กัน ตลอดจนการใช้มิติการศึกษาที่ศึกษาการปฏิสัมพันธ์กันของโครงสร้างทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง บทบาทของภาคครัวเรือน เครือข่ายทางสังคม และการตัดสินใจระดับปัจเจกฯ เข้ามาประกอบกันในการศึกษาเกี่ยวกับการย้ายถิ่น เช่น งานของ ไซมัส เฟสต์ (Thomas Faist) ดักลาส แมสซี (Douglas Massey) อเลฮันโดร ปอร์เตส (Alejandro Portes) สตีเฟน คาสเชิล (Stephen Castles) มาร์ค เจ มิลเลอร์ (Mark J. Miller) เพ็กกี้ เลวิต (Peggy Levitt) และเอวา โมราฟสกา (Ewa Morawska) เป็นต้น

กิจกรรม 3.2.1

วิวัฒนาการในการศึกษาการย้ายถิ่นระหว่างประเทศแบ่งเป็นกี่ช่วง อะไรบ้าง

แนวตอบกิจกรรม 3.2.1

วิวัฒนาการในการศึกษาการย้ายถิ่นระหว่างประเทศแบ่งตามช่วงเวลาออกเป็น 4 ช่วง ได้แก่

- 1) ทศวรรษ 1880–ก่อนทศวรรษ 1930
- 2) ทศวรรษ 1930–1950
- 3) ทศวรรษ 1960–1980 และ
- 4) ทศวรรษ 1990 ถึง ปัจจุบัน

เรื่องที่ 3.2.2

ระดับการวิเคราะห์

การกำหนดระดับการวิเคราะห์เพื่อให้เกิดความชัดเจนในการศึกษาการย้ายถิ่น ซึ่งนักวิชาการด้านการย้ายถิ่นศึกษา (migration studies) ต่างให้ความสำคัญต่อประเด็นการกำหนดการวิเคราะห์โดยอาศัยระดับการวิเคราะห์เป็นกรอบในการกำหนดหน่วยในการศึกษาและจำแนกปัจจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อนำมาใช้ในการวิเคราะห์ โดยได้มีการกำหนดระดับการวิเคราะห์โดยอาศัยหลักการที่แตกต่างกันไปบ้าง บางแนวทางในการกำหนดระดับการวิเคราะห์ก็มีความคล้ายคลึงกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับการนิยามของนักวิชาการผู้นำเสนอแนวคิดของการกำหนดระดับการวิเคราะห์นั้นๆ และการพิจารณาความเหมาะสมของผู้ศึกษาการย้ายถิ่นที่จะนำไปปรับใช้ให้สอดคล้องกับประเด็นที่สนใจศึกษา

1. ระดับการวิเคราะห์โดยพิจารณาจากหน่วยในการวิเคราะห์

โดยทั่วไปการวิเคราะห์แบ่งออกเป็น 3 ระดับได้แก่

1.1 ระดับมหภาค (macro level) เป็นระดับการศึกษาที่เน้นการวิเคราะห์ในเงื่อนไขเชิงโครงสร้าง (structural Conditions) โดยมีสมมติฐานว่าปัจจัยเชิงโครงสร้างนั้นเป็นตัวกำหนดการย้ายถิ่น ได้แก่ ระบบการเมือง เศรษฐกิจ และกฎหมาย โครงสร้างประชากร กลไกตลาด ตลอดจนโครงสร้างค่าจ้างและระบบการจ้างงาน เป็นต้น

1.2 ระดับมัธยภาค (meso level) เป็นการศึกษาหน่วยในการวิเคราะห์ที่เชื่อมระหว่างระดับมหภาคและจุลภาค โดยการวิเคราะห์ระดับมัธยภาคนี้มุ่งศึกษาความสัมพันธ์ทางสังคม (Social Ties)⁴² ได้แก่ เครือญาติ กลุ่มชาติพันธุ์ เครือข่ายทางสังคม และความเป็นชุมชนของผู้ย้ายถิ่น เป็นต้น

1.3 ระดับจุลภาค (micro level) เป็นการศึกษาโดยวิเคราะห์จากตัวปัจเจกฯ หรือผู้ย้ายถิ่นว่าเป็นตัวกระทำการหลักในการตัดสินใจย้ายถิ่นหรือกระทำการใดๆ ที่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อปัจจัยเชิงโครงสร้างได้ การวิเคราะห์ในระดับนี้จึงให้ความสำคัญในการศึกษาปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ย้ายถิ่นเป็นหลัก เช่น แรงจูงใจ ค่านิยม ความเชื่อ การตระหนักรู้ อัตลักษณ์ พื้นฐานส่วนบุคคล และปัจจัยด้านจิตวิทยา เป็นต้น

2. ระดับการวิเคราะห์โดยพิจารณาจากหน่วยในการวิเคราะห์ของยอนและเลโอ ลูคาสเซน (Jan and Leo Lucassen)

การวิเคราะห์แบบนี้แบ่งเป็น 2 ระดับ คือ

2.1 การวิเคราะห์แบบบนลงล่าง (top-down approach) หรือระดับมหภาค (macro approach) เน้นศึกษาจากโครงสร้างส่วนบน ได้แก่ นโยบายการเข้าเมือง (immigration policy) และอิทธิพลตลาด

⁴² Caroline B. Brettell and James F. Hollifield. (2008). *Migration Theory Talking Across Disciplines*. New York: Routledge, p. 10.

(market forces) ในการอธิบายปรากฏการณ์การย้ายถิ่น โดยเชื่อว่า การย้ายถิ่นนั้นเป็นผลที่แปรผันตามโครงสร้างส่วนบน

2.2 การวิเคราะห์แบบล่างขึ้นบน (bottom-up approach) หรือระดับจุลภาค (micro approach) เน้นศึกษาประสบการณ์ของปัจเจกบุคคล (individual migrant) และครอบครัว (family/household) โดยให้ความสำคัญกับตัวกระทำ (agency) หรือตัวผู้ย้ายถิ่น และหน่วยวิเคราะห์ระดับบุคคลว่าเป็นตัวแปรที่สำคัญของการกำหนดพฤติกรรม สาเหตุ และก่อให้เกิดผลกระทบต่อโครงสร้างส่วนบนได้

3. ระดับการวิเคราะห์โดยพิจารณาจากเงื่อนไขของการย้ายถิ่นโดย โทมัส เฟสต์ (Thomas Faist)

การวิเคราะห์แบบนี้แบ่งออกเป็น 3 ระดับ⁴³ คือ

3.1 ระดับโครงสร้าง (structural level) เป็นการวิเคราะห์โดยพิจารณาปัจจัยเชิงโครงสร้างอันได้แก่ ปัจจัยทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมในรัฐต้นทางหรือถิ่นฐานของผู้ย้ายถิ่นและในรัฐปลายทาง นอกจากนี้เฟสต์ยังเชื่อว่า โครงสร้างของสังคมระหว่างประเทศ (world society) อันหมายถึงการปฏิสัมพันธ์กันทางสังคมข้ามพรมแดนรัฐ (transnationalism) เป็นเงื่อนไขสำคัญของการย้ายถิ่น⁴⁴

3.2 ระดับความสัมพันธ์ (relational level) เป็นการวิเคราะห์ที่สนใจศึกษาความผูกพันทางสังคมและเงื่อนไขทางสังคมของผู้ย้ายถิ่นกับครอบครัว หรือชุมชนถิ่นฐาน เช่น การส่งเงินกลับ (remittance) หรือเครือข่ายข้ามชาติของเงินโพ้นทะเล เป็นต้น

3.3 ระดับปัจเจกบุคคล (individual level) เป็นการวิเคราะห์ที่พิจารณาจากเงื่อนไขของตัวผู้ย้ายถิ่นโดยสนใจศึกษาระดับของความอิสระของปัจเจกบุคคลในการย้ายถิ่น

4. ระดับการวิเคราะห์โดยพิจารณาจากผลกระทบเชิงความสัมพันธ์ของ เดิร์ค เฮอร์เดอร์ (Dirk Hoerder)

การวิเคราะห์แบบนี้แบ่งออกเป็น 3 ระดับ⁴⁵ คือ

4.1 การวิเคราะห์โครงสร้างระดับโลก (global structure) เป็นกรอบการศึกษาวิเคราะห์โดยให้ความสำคัญกับโครงสร้างทางเศรษฐกิจ การเมือง และสังคมระหว่างประเทศว่าเป็นเงื่อนไขสำคัญในการกำกับลักษณะ รูปแบบ ทิศทาง และผลกระทบจากการย้ายถิ่น

4.2 การวิเคราะห์พฤติกรรมของผู้ย้ายถิ่นโดยเป็นการศึกษาในลักษณะล่างขึ้นบน (bottom up) อันหมายถึง การให้ความสำคัญกับตัวผู้ย้ายถิ่นและการกระทำของผู้ย้ายถิ่นว่าจะส่งผลกระทบต่อโครงสร้างทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองของรัฐต้นทาง/รัฐปลายทาง หรือแม้กระทั่งต่อระบบโลกอย่างไร

⁴³ *Ibid.*, p.22; Thomas Faist. (2008). *Towards Transnational Studies: World Theories, Transnationalism and Changing Institutions*. Retrieved from <http://www.urbanlab.org/articles/Faist%20MISCOE.pdf>.

⁴⁴ *Ibid.*; Thomas Faist. (2006). *The Transnational Social Spaces of Migration*. Retrieved from http://www.uni-bielefeld.de/en/soz/ab6/ag_faist/downloads/workingpaper_10.pdf.

⁴⁵ *Migration Theory Talking Across Disciplines. op.cit.*, p. 12.

4.3 การวิเคราะห์หน่วยที่มีผลต่อการกระทำของผู้ย้ายถิ่น (segmentation) ได้แก่ เครือข่ายทางสังคม คริวเรือน โดยเฉพาะเงื่อนไขและสภาพทางเศรษฐกิจของคริวเรือน เป็นสิ่งที่เฮอร์เตอร์เชื่อว่ามามีอิทธิพลต่อผู้ย้ายถิ่นมากที่สุด

จากระดับการวิเคราะห์ทั้งสี่แนวทางที่กล่าวมาข้างต้นนี้ จะเห็นได้ว่า กรอบในการศึกษาโดยพิจารณาตามระดับของการวิเคราะห์เหล่านี้ นั้น เป็นการพยายามจำแนกความสำคัญในสิ่งที่นักวิชาการด้านการย้ายถิ่นศึกษาสนใจที่จะหาคำตอบจากปรากฏการณ์การย้ายถิ่นที่มีความซับซ้อนและเกี่ยวข้องกับปัจจัยหลายอย่าง ทั้งนี้ แนวทางของระดับการวิเคราะห์ทั้งสี่ส่วนมีความคล้ายคลึงกัน โดยเฉพาะความสนใจในการวิเคราะห์จากโครงสร้าง (structural approach) และการวิเคราะห์จากตัวกระทำหรือปัจเจก (agency approach) โดยเป็นมุมมองการวิเคราะห์ที่แยกส่วนกันระหว่างโครงสร้างกับตัวกระทำที่มีผลต่อปรากฏการณ์ ซึ่งก็แล้วแต่ผู้นำเสนอแนวทางการวิเคราะห์จะกำหนดนิยามระดับการวิเคราะห์แต่ละระดับของตน ในขณะที่การวิเคราะห์โดยพิจารณาจากการปฏิสัมพันธ์กันของโครงสร้างกับตัวกระทำ (structural agency approach หรือ structuration approach) ก็เป็นอีกแนวทางการศึกษาหนึ่งหากนำมาใช้ในการวิเคราะห์ในเชิงยุทธศาสตร์และนโยบายที่สอดคล้องกับสภาพเงื่อนไขเชิงโครงสร้างและผลกระทบการปรับตัว รวมถึงการประเมินผลของยุทธศาสตร์และนโยบายการย้ายถิ่นที่เหมาะสมกับสถานการณ์หรือเงื่อนไขนั้นๆ ซึ่งการเลือกใช้ทฤษฎีที่สอดคล้องกับระดับการวิเคราะห์ก็มีความจำเป็นไม่น้อยไปกว่าการพิจารณาระดับการวิเคราะห์อื่นเป็นหลักการที่ต้องคำนึงถึงในการศึกษาการย้ายถิ่นด้วยเช่นกัน

กิจกรรม 3.2.2

ระดับการวิเคราะห์ของ เดิร์ค เฮอร์เตอร์ (Dirk Hoerder) แบ่งเป็นกี่ระดับ อะไรบ้าง

แนวตอบกิจกรรม 3.2.2

ระดับการวิเคราะห์ของ เดิร์ค เฮอร์เตอร์ แบ่งเป็น 3 ระดับ ได้แก่ การวิเคราะห์ระบบโลก การวิเคราะห์พฤติกรรมของผู้ย้ายถิ่น และการวิเคราะห์หน่วยที่มีผลต่อผู้ย้ายถิ่น

ตอนที่ 3.3

แนวคิดและทฤษฎีในการศึกษาการย้ายถิ่นระหว่างประเทศ

โปรดอ่านหัวเรื่อง แนวคิด และวัตถุประสงค์ของตอนที่ 3.3 แล้วจึงศึกษารายละเอียดต่อไป

หัวเรื่อง

- 3.3.1 กลุ่มแนวคิด/ทฤษฎีในการศึกษาการย้ายถิ่นระหว่างประเทศ
- 3.3.2 ปัญหาของแนวทางการศึกษาการย้ายถิ่นระหว่างประเทศและทิศทางของประเด็นการศึกษา

แนวคิด

1. แนวคิด/ทฤษฎีที่ใช้ในการศึกษาการย้ายถิ่นระหว่างประเทศนั้นมีหลายกลุ่มแนวคิด/ทฤษฎี ซึ่งในหน่วยการศึกษานี้ได้นำเสนอแนวคิด/ทฤษฎีร่วมสมัยที่เป็นกลุ่มแนวคิด/ทฤษฎีหลัก 5 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มแนวคิด/ทฤษฎีที่ศึกษาปัจจัยการย้ายถิ่น (factor analysis) กลุ่มแนวคิด/ทฤษฎีที่ศึกษามิติทางเศรษฐศาสตร์ (economic theories) กลุ่มแนวคิด/ทฤษฎีทางสังคมวิทยาว่าด้วยการย้ายถิ่น (sociological theories) กลุ่มทฤษฎีระบบการย้ายถิ่น (migration system theory) และแนวคิดฐานสิทธิว่าด้วยการย้ายถิ่น (migration rights-based approach)
2. ปัญหาที่สำคัญของแนวทางการศึกษาการย้ายถิ่นระหว่างประเทศ คือ การขาดกระบวนการค้นคว้าร่วมกัน การศึกษาแยกตามฐานทฤษฎี และถูกรอบงำด้วยแนวทางการศึกษาที่มุ่งศึกษาประเด็นด้านเศรษฐกิจเป็นหลักทำให้ไม่สามารถอธิบายความซับซ้อนของการย้ายถิ่นระหว่างประเทศในปัจจุบันที่มีบริบทเปลี่ยนแปลงไปอย่างมากจากอดีต ส่วนทิศทางของประเด็นความสนใจต่อการย้ายถิ่นนั้น จะเป็นไปในลักษณะของการศึกษาความสัมพันธ์กันระหว่างการย้ายถิ่นกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากการเชื่อมโยงกันข้ามพรมแดนและมิติที่หลากหลายเกี่ยวกับผู้ย้ายถิ่นและการย้ายถิ่น

วัตถุประสงค์

เมื่อศึกษาตอนที่ 3.3 จบแล้ว นักศึกษาสามารถ

1. อธิบายแนวคิด/ทฤษฎีในการศึกษาการย้ายถิ่นและสามารถนำมาใช้วิเคราะห์เพื่ออภิปรายปรากฏการณ์เกี่ยวกับการย้ายถิ่นได้
2. อธิบายปัญหาของแนวทางในการศึกษาการย้ายถิ่นระหว่างประเทศและทิศทางของประเด็นการศึกษาว่าด้วยการย้ายถิ่นระหว่างประเทศได้

ความนำ

การศึกษาการย้ายถิ่นได้รับการพัฒนาเป็นแนวคิด/ทฤษฎีที่มีความเฉพาะในการอธิบายปรากฏการณ์ที่ผู้คนเคลื่อนย้ายออกจากพื้นที่หนึ่งไปสู่อีกพื้นที่หนึ่งด้วยแรงขับเคลื่อนของปัจจัยบางอย่าง และสร้างผลกระทบให้กับโครงสร้างทางเศรษฐกิจและสังคมอย่างเป็นระบบเมื่อประมาณปลายทศวรรษที่ 1880 โดยการนำเสนอแนวคิดว่าด้วยกฎของการย้ายถิ่นโดยอี จี ราเวนสไตน์ ซึ่งได้รับการยอมรับว่าเป็นแนวคิด/ทฤษฎีเริ่มต้นของการศึกษาการย้ายถิ่นอย่างเป็นระบบ ซึ่งต่อมาได้รับการขยายแนวทางการศึกษาเกี่ยวกับการย้ายถิ่นไปในสาขาวิชาต่างๆ รวมทั้ง มีความพยายามในการศึกษาการย้ายถิ่นในเชิงสหวิทยาการ (interdisciplinary approach) และการศึกษาข้ามสาขาวิชา (cross-disciplinary approach) เพื่อให้องค์ความรู้สามารถสะท้อนความซับซ้อนและหลากหลายของมิติปรากฏการณ์การย้ายถิ่นได้อย่างสอดคล้องกับความเป็นจริง รวมทั้งเท่าทันวิวัฒนาการของการย้ายถิ่นที่มีพลวัตไปตามการเปลี่ยนแปลงของโลก

เรื่องที่ 3.3.1

กลุ่มแนวคิด/ทฤษฎีในการศึกษาการย้ายถิ่นระหว่างประเทศ

การย้ายถิ่นเป็นปรากฏการณ์ที่มีความหลากหลายในมิติที่เกี่ยวข้องเกินกว่าจะอธิบายได้ด้วยทฤษฎีใดเพียงทฤษฎีเดียว⁴⁶ แม้จะมีความพยายามของนักวิชาการที่สนใจศึกษาเกี่ยวกับการย้ายถิ่นได้พัฒนาทฤษฎีที่มีความเฉพาะในการนำมาวิเคราะห์และอธิบายเกี่ยวกับการย้ายถิ่น อาทิ ทฤษฎีว่าด้วยกฎของการย้ายถิ่นของ อี จี ราเวนสไตน์ (E. G. Ravenstein) ทฤษฎีการย้ายถิ่นของ เอเวอเรต เอส ลี (Everett S. Lee) และทฤษฎีการเปลี่ยนผ่านการย้ายถิ่นของ วิลเบอร์ เซลินสกี (Wilbur Zelinsky) แต่ทฤษฎีเหล่านี้ก็ถูกวิพากษ์วิจารณ์ว่าเป็นการมุ่งศึกษาเพียงเพื่ออธิบายถึงสาเหตุ/ปัจจัยของการย้ายถิ่น และให้นำหนักไปในเรื่องของปัจจัยทางเศรษฐกิจเป็นหลัก ซึ่งไม่ครอบคลุมถึงความสัมพันธ์ของการย้ายถิ่นในประเด็นอื่นๆ เช่น เรื่องของผลกระทบ และพลวัตของการย้ายถิ่นในบริบทโลกาภิวัตน์ ดังเช่นเรื่องของภาวะโลกร้อนกับการย้ายถิ่น เป็นต้น อย่างไรก็ตาม อย่างไรก็ดี เพื่อให้ผู้ศึกษาและผู้สนใจเกี่ยวกับการย้ายถิ่นได้ทำความเข้าใจ

⁴⁶ Russell King. (2012). *Theories and Typologies of Migration: An Overview and A Primer*. Retrieved from https://www.researchgate.net/profile/Russell_King3/publication/260096281_Theories_and_Typologies_of_Migration_An_Overview_and_A_Primer/links/0a85e52f8c2ce19850000000/Theories-and-Typologies-of-Migration-An-Overview-and-A-Primer.pdf?origin=publication_detail.

ในแนวคิด/ทฤษฎีที่มีการพัฒนาขึ้นเพื่อใช้ในการศึกษาการย้ายถิ่นได้ในเบื้องต้น จึงขอแบ่งกลุ่มแนวคิด/ทฤษฎีหลักในการศึกษาการย้ายถิ่นออกเป็น 5 กลุ่มดังนี้

1. กลุ่มแนวคิด/ทฤษฎีที่ศึกษาปัจจัยการย้ายถิ่น (factor analysis)

กลุ่มแนวคิด/ทฤษฎีกลุ่มนี้ถือเป็นกลุ่มที่มีอิทธิพลอย่างมากในการสนใจศึกษาการย้ายถิ่นมาตั้งแต่เริ่มแรก เนื่องด้วยจุดเริ่มต้นของการศึกษาการย้ายถิ่นคือความพยายามหาคำตอบว่า ทำไมคนเราจึงมีการโยกย้ายถิ่นฐาน? ทำไมจึงเกิดการย้ายถิ่น? การย้ายถิ่นเกิดขึ้นได้อย่างไร? อะไรส่งผลให้เกิดรูปแบบการย้ายถิ่นในลักษณะต่าง ๆ ? คำถามเหล่านี้นำมาซึ่งการแสวงหาคำตอบของสาเหตุและสิ่งที่ส่งผลให้เกิดการตัดสินใจในการย้ายถิ่นจึงเป็นแนวคิดการศึกษาเริ่มต้นที่มีการพัฒนาในกลุ่มนักวิชาการที่สนใจเรื่องการย้ายถิ่น

ตัวแบบปัจจัยผลักดันและปัจจัยดึงดูด (push-pull factors) เป็นแนวคิดที่ครอบงำการศึกษาเกี่ยวกับการย้ายถิ่นมาอย่างยาวนานตั้งแต่อี จี ราเวนสไตน์นำเสนอแนวคิดในการอธิบายลักษณะของการย้ายถิ่นและสิ่งกำกับรูปแบบการย้ายถิ่นเมื่อ ค.ศ. 1885 และมีการตีพิมพ์เป็นบทความใน ค.ศ. 1889⁴⁷ โดยกล่าวว่าการย้ายถิ่นของ ราเวนสไตน์เป็นการนำเอาทฤษฎีการตัดสินใจอย่างเป็นเหตุเป็นผล (rational choice theory) มาใช้อธิบายในการตัดสินใจย้ายถิ่นของบุคคลว่ามาจากพื้นฐานของการตัดสินใจอย่างเป็นเหตุเป็นผลโดยการประเมินผลของการตัดสินใจจากการพิจารณาปัจจัยที่เกี่ยวข้อง⁴⁸ อันประกอบไปด้วยปัจจัยที่เป็นภาวะภายในถิ่นฐานเดิมที่เป็นตัวหลักให้เกิดการย้ายถิ่น หรือเรียกว่าต่อมาโดยการพัฒนาแนวคิดการอธิบายปัจจัยที่ส่งผลต่อมาย้ายถิ่นของ บรินเลย์ โทมัสว่า “ปัจจัยผลัก” (Push Factors) และปัจจัยที่เป็นภาวะจากพื้นที่ที่ต้องการอพยพโยกย้ายไป ซึ่งเรียกว่า “ปัจจัยดึงดูด” (Pull Factors)⁴⁹ ในข้อเสนอทางแนวคิดของ ราเวนสไตน์และโทมัส ต่างให้ความสำคัญกับแรงขับเคลื่อนที่แตกต่างกันของพื้นที่ต้นทางและพื้นที่ปลายทางในฐานะปัจจัยครอบงำที่ส่งผลต่อการตัดสินใจในการย้ายถิ่นอันเป็นผลมาจากบริบทของสังคมยุคอุตสาหกรรมในช่วงเวลานั้น⁵⁰

อย่างไรก็ดี แนวคิดตัวแบบปัจจัยผลักดันและปัจจัยดึงดูดตั้งอยู่บนสมมติฐานที่ว่า การย้ายถิ่นเกิดขึ้นจากการประเมินผลได้และผลเสียที่จะเกิดขึ้นโดยปัจเจกบุคคลต่อการย้ายถิ่นโดยพิจารณาจากสิ่งที่ส่งผลต่อการตัดสินใจสองส่วนด้วยกันได้แก่

ปัจจัยผลักดัน (Push Factors) คือ ปัจจัยที่พิจารณาจากภาวะ/เงื่อนไขของถิ่นฐานหรือพื้นที่ต้นทางของผู้ย้ายถิ่น ซึ่งเป็นปัจจัยที่ส่งผลในเชิงลบ⁵¹ เช่น ความยากจน การว่างงาน การไม่มีที่ดินทำกิน แรงกดดันทางการเมือง การมีสถานะทางสังคมต่ำ สงคราม ภัยพิบัติทางธรรมชาติ โรคระบาด อัตราการเติบโตของประชากรสูง ความขัดแย้งทางด้านเชื้อชาติและชนชั้น เป็นต้น ซึ่งปัจจัยเหล่านี้ส่งผลต่อผู้ย้ายถิ่นให้โยกย้ายออกจากถิ่นฐานของตนเพื่อเดินทางไปสู่สถานะที่คาดหวังว่าดีกว่าสภาพที่เป็นอยู่

⁴⁷ Laws of Migration. *op.cit.*, p. 241.

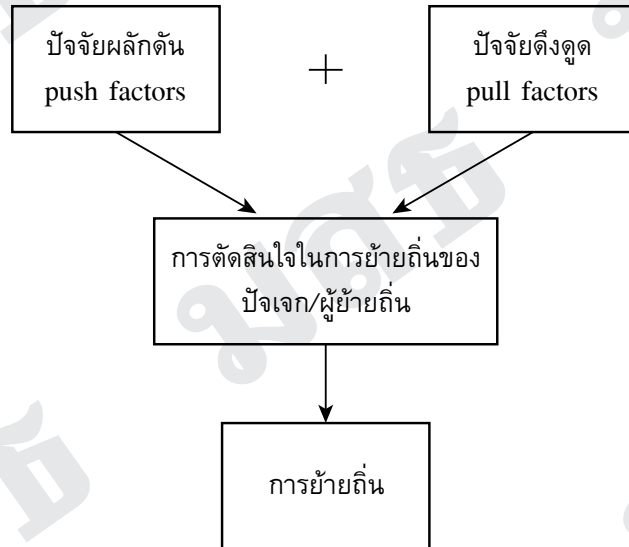
⁴⁸ Theories and Typologies of Migration: An Overview and A Primer. *op.cit.*, p.13.

⁴⁹ Brinley Thomas. (1973). *Migration and Economic Growth*. Cambridge: Cambridge University Press.

⁵⁰ *Worlds in Motion—Understanding International Migration at the End of the Millenium*. *op.cit.*, pp. 12–13.

⁵¹ *The Migration Theory*. *op.cit.*, pp. 51, 56.

ปัจจัยดึงดูด (pull factors) คือ ปัจจัยที่พิจารณาจากภาวะ/เงื่อนไขของจุดหมายปลายทางที่ผู้ย้ายถิ่นจะเดินทางไป ซึ่งเป็นปัจจัยที่ส่งผลในเชิงบวก⁵² เช่น มีอัตราค่าจ้างสูงกว่าต้นทาง มีระบบสวัสดิการสังคมที่ดี การมีสภาพความเป็นอยู่และมาตรฐานการครองชีพดีกว่าต้นทาง การมีนโยบายรัฐที่ดี (การไม่ละเมิดสิทธิ ให้การคุ้มครองในเรื่องเสรีภาพและความเสมอภาค การมีระบบกฎหมายที่เป็นธรรม ฯลฯ) เป็นต้น ซึ่งปัจจัยเหล่านี้เชื่อว่า เป็นสภาวะ/เงื่อนไขที่จูงใจให้บุคคลย้ายถิ่นฐานไปยังที่แห่งนั้น

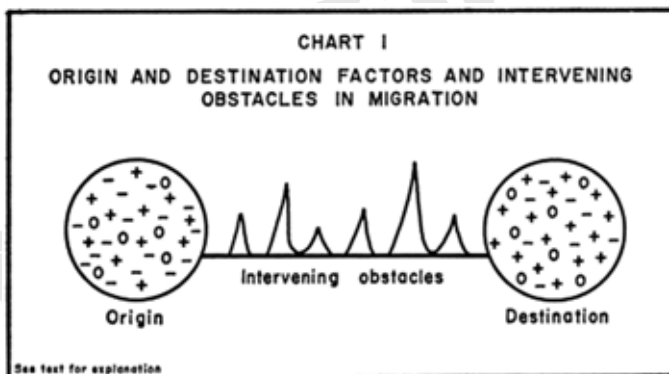
ภาพที่ 3.7 ตัวแบบการย้ายถิ่น

ที่มา: ผู้เขียน

ทั้งนี้ในแนวคิดตัวแบบปัจจัยที่ส่งผลต่อการย้ายถิ่นนั้นจะพิจารณาจาก 2 ปัจจัยคือ ปัจจัยผลักดันและปัจจัยดึงดูดแล้ว เอเวอเรต เอส ลี ยังได้เสนอว่า นอกเหนือจากปัจจัยดังกล่าว ยังมีปัจจัยอื่นที่ส่งผลต่อการย้ายถิ่นด้วยเช่นกัน นั่นคือ “ปัจจัยอุปสรรค” (intervening obstacles) ซึ่งหมายถึงสิ่งที่เป็นตัวแทรกขวางต้นทางและปลายทางในการส่งผลเชิงลบที่เป็นอุปสรรคต่อการย้ายถิ่น เช่น ระยะเวลา ค่าใช้จ่ายในการเดินทาง กฎหมายคนเข้าเมืองและระเบียบการเข้าเมือง ความแตกต่างด้านภาษา ศาสนา วัฒนธรรม และวิถีชีวิต เป็นต้น (ภาพที่ 3.8) อีกปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลต่อการย้ายถิ่นไม่น้อยไปกว่าปัจจัยต้นทางหรือปัจจัยผลักดัน ปัจจัยปลายทางหรือปัจจัยดึงดูด และปัจจัยอุปสรรค คือ “ปัจจัยส่วนบุคคล” (personal factors)⁵³ ซึ่งมีผลในการตัดสินใจย้ายถิ่นและก่อให้เกิดความแตกต่างในความยากง่ายของการย้ายถิ่นของแต่ละบุคคล ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ บุคลิกภาพ สถานะทางเศรษฐกิจ เครือข่ายทางสังคม/ความสัมพันธ์ส่วนบุคคล และลักษณะทางจิตวิทยา เป็นต้น

⁵² Ibid.

⁵³ Ibid., p. 51; *Theories and Typologies of Migration: An Overview and A Primer. op.cit.*, p.13.

ภาพที่ 3.8 ปัจจัยที่ส่งผลต่อการย้ายถิ่นของ เอเวอเรต เอส ลี

ที่มา: Everett S. Lee (1966). *A Theory of Migration. Demography*, 1(3), p. 50.

ต่อมาได้มีการพัฒนาการพิจารณาตัวแบบการศึกษาปัจจัยอื่นๆ ที่นอกเหนือจากแนวทางการศึกษาตัวแบบปัจจัยกลุ่มกระแสหลักที่ยึดถือตามข้อเสนอของ ราเวนสไตน์ โทมัส และลี เพื่อให้การวิเคราะห์ศึกษาเกี่ยวกับการย้ายถิ่นสามารถครอบคลุมการย้ายถิ่นที่มีได้ภายใต้บริบทของการพัฒนาอุตสาหกรรมเช่นในอดีต และสามารถอธิบายการย้ายถิ่นที่นอกเหนือจากการย้ายถิ่นทางเศรษฐกิจ เช่น การอพยพของผู้ลี้ภัย การเกิดชุมชนพลัดถิ่น หรือนัยยะของความเป็นพลเมืองและสิทธิของผู้ย้ายถิ่น เป็นต้น โดยมีนักวิชาการที่สนใจในการศึกษาการย้ายถิ่นผ่านการวิเคราะห์ปัจจัยได้เสนอแนวทางการศึกษาตัวแบบการวิเคราะห์ปัจจัยในแนวทางใหม่ๆ อาทิ สตีเฟน คาสเชิล ได้เสนอว่า ในการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อกระบวนการการย้ายถิ่นนั้น ประกอบด้วยการศึกษาถึงปัจจัย 3 ประเภทด้วยกัน ได้แก่ ปัจจัยที่เกิดขึ้นจากพลวัตสังคมของกระบวนการการย้ายถิ่น ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับโลกาภิวัตน์ การข้ามชาติ และความสัมพันธ์แบบเหนือ-ใต้ และสุดท้ายคือ ปัจจัยที่เกิดขึ้นในระบบการเมือง ซึ่งปัจจัยทั้ง 3 ประเภทนี้เป็นตัวแบบการวิเคราะห์ปัจจัยที่ไม่แยกส่วนระหว่างพื้นที่แต่มองความเชื่อมโยงของปัจจัยที่ส่งผลต่อกระบวนการการย้ายถิ่น เป็นต้น

อย่างไรก็ดีการมุ่งพิจารณาเพียงปัจจัยที่ส่งผลต่อการย้ายถิ่นเพียงอย่างเดียวไม่สามารถทำให้เราเข้าใจหรืออธิบายสิ่งที่มีความซับซ้อนของการย้ายถิ่นที่เป็นปรากฏการณ์ที่มากกว่าการจำแนกปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจย้ายถิ่นได้ ทำให้ในการศึกษาการย้ายถิ่นมีการเสนอแนวทางการศึกษาโดยอาศัยแนวคิด/ทฤษฎีที่วิเคราะห์ปรากฏการณ์ของการย้ายถิ่นด้วยแง่มุมที่นอกเหนือจากการวิเคราะห์ปัจจัยดังจะไดกล่าวถึงในลำดับต่อไป

2. กลุ่มแนวคิด/ทฤษฎีที่ศึกษามิติทางเศรษฐศาสตร์ (economic theories)

ทฤษฎีฐานเศรษฐศาสตร์นี้ตั้งอยู่บนสมมติฐานที่ว่า การย้ายถิ่นเกิดขึ้นเนื่องจากช่องว่างของการพัฒนาด้านเศรษฐกิจของรัฐต้นทางและรัฐปลาย ความแตกต่างของรายได้ (wage differentiation) เป็นสาเหตุสำคัญที่ก่อให้เกิดปรากฏการณ์ของการย้ายถิ่น ทฤษฎีในกลุ่มนี้สนใจศึกษาที่สาเหตุของการย้ายถิ่นและอาจจัดเป็นกลุ่มเดียวกันกับแนวคิด/ทฤษฎีที่ศึกษาการย้ายถิ่นแบบกลุ่มแรก แต่มีกรอบการศึกษาที่

เฉพาะกว่า เนื่องจากมุ่งพิจารณาเฉพาะปัจจัยทางเศรษฐกิจ อันได้แก่ ระดับการพัฒนา ระหว่างประเทศ โครงสร้างตลาดแรงงาน การจ้างงาน ค่าจ้าง นโยบายด้านการค้าและการลงทุน นโยบายการรับและส่งออก แรงงาน เป็นต้น ในขณะที่แนวคิด/ทฤษฎีกลุ่มแรกยังมีมุมมองในการวิเคราะห์ที่พิจารณาจากปัจจัยหลาย ด้าน มิใช่เฉพาะด้านเศรษฐกิจเท่านั้นที่ส่งผลต่อการย้ายถิ่น แม้ว่า นักวิชาการที่สำคัญในกลุ่มแรกที่เน้น ศึกษาวิเคราะห์ปัจจัยหลายคนมีข้อสรุปว่า ปัจจัยทางเศรษฐกิจเป็นปัจจัยหลักที่ก่อให้เกิดการย้ายถิ่น⁵⁴

2.1 ทฤษฎีเศรษฐศาสตร์นีโอคลาสสิก (neoclassical economics) ถือว่าทฤษฎีกลุ่มนี้เป็นทฤษฎี กลุ่มที่เก่าแก่ที่สุดและเป็นที่รู้จักมากที่สุดในการศึกษาการย้ายถิ่น อันเนื่องมาจากการเป็นรากฐานของตัว แบบการวิเคราะห์การเคลื่อนย้ายแรงงานในกระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจ⁵⁵ ที่สำคัญคือ เป็นทฤษฎีที่ชี้ให้เห็นว่า การย้ายถิ่นเป็นสิ่งสะท้อนระดับของการพัฒนาและปัญหาที่เกิดจากช่องว่างของการพัฒนา ทฤษฎี เศรษฐศาสตร์นีโอคลาสสิกแบ่งออกเป็น 2 ตัวแบบตามระดับการวิเคราะห์ คือ ตัวแบบเศรษฐศาสตร์มหภาค (macroeconomic model) และตัวแบบเศรษฐศาสตร์จุลภาค (microeconomic model)

2.1.1 ตัวแบบเศรษฐศาสตร์มหภาค (macroeconomic model) สนใจศึกษาโครงสร้างทาง เศรษฐกิจระหว่างประเทศและการพัฒนาของทุนนิยม รวมทั้งการขยายตัวของทุนที่ส่งผลต่อการย้ายถิ่น แนวคิดในกลุ่มนี้ตั้งอยู่บนสมมติฐานที่ว่า กระบวนการพัฒนาทางเศรษฐกิจที่แตกต่างกันของพื้นที่นำไปสู่ การเคลื่อนย้ายแรงงาน การเคลื่อนย้ายแรงงานเป็นเรื่องของความสัมพันธ์ของอุปสงค์ของแรงงาน (labour demand) และอุปทานของแรงงาน (labour supply) กับความแตกต่างของโครงสร้างค่าจ้างระหว่างประเทศ (wage differentials)⁵⁶ โดยอาศัยกลไกตลาดแรงงานเป็นเครื่องมือหลักในการกำหนดการเคลื่อนย้ายแรงงาน ระหว่างประเทศ กลไกตลาดแรงงานจะเป็นตัวการในการจัดการให้ความต้องการแรงงานและค่าจ้างผันแปร ไปตามอุปสงค์และอุปทานของแรงงาน ประเทศที่มีแรงงานส่วนเกิน (labour surplus) จะมีโครงสร้างค่า จ้างที่ต่ำ ในขณะที่ประเทศที่ขาดแคลนแรงงานจะมีโครงสร้างค่าจ้างที่สูง ความแตกต่างของโครงสร้างค่า จ้างและอุปสงค์-อุปทานของแรงงานในลักษณะดังกล่าวจึงนำไปสู่การเกิดการเคลื่อนย้ายแรงงานเพื่อให้เกิด ดุลยภาพของตลาดแรงงานระหว่างประเทศ

การเคลื่อนย้ายแรงงานจะสิ้นสุดลงก็ต่อเมื่อเกิดดุลยภาพของตลาดแรงงาน (labour market equilibrium) กล่าวคือ เมื่อมีความสมดุลกันของอุปสงค์และอุปทานของแรงงานภายในประเทศ และความ แตกต่างของค่าจ้างระหว่างประเทศหมดไป การเกิดดุลยภาพของตลาดแรงงานนี้เป็นผลมาจากการเคลื่อน ย้ายแรงงานที่เกิดขึ้นเพื่อตอบสนองต่อความไม่สมดุลของตลาดแรงงานได้ทำให้อุปทานของแรงงานภายใน ประเทศยากจนลดลง เมื่ออุปทานลดลงก็ส่งผลให้ค่าจ้างของแรงงานเพิ่มขึ้น ในขณะที่การเคลื่อนย้าย แรงงานจากประเทศยากจนไปยังประเทศร่ำรวยเป็นการไปเติมเต็มอุปทานของแรงงานในประเทศร่ำรวย

⁵⁴ ดูรายละเอียดในตัวอย่างงานของอี จี ราเวนสไตน์ และบรินเลย์ โทมัส

⁵⁵ *World in Motion—Understanding International Migration at the End of the Millennium. op.cit.*, p. 108.

⁵⁶ Orn B. Bodvarsson and Hendrik Van den Berg. (2013). *The Economics of Immigration—Theory and Policy*. London: Springer, pp. 32 –33; Jakob Bijak. (2006). *Forecasting International Migration—Selected Theories, Models, and Methods*. Retrieved from <https://pdfs.semanticscholar.org/c67f/39cc621207bf34c63f371108a6021102744f.pdf>; From Theories of International Migration: A Review and Appraisal. op.cit. pp. 433–434.

ทำให้อุปสงค์ของแรงงานในประเทศร่ำรวยลดลง การขึ้นค่าจ้างในประเทศร่ำรวยก็จะเริ่มลดลง ภาวะคู่ขนานของตลาดแรงงานที่เกิดขึ้นในประเทศร่ำรวยและประเทศยากจนดังที่ได้กล่าวมานี้จะไปสู่การลดลงของช่องว่างค่าจ้างและความแตกต่างของอุปสงค์-อุปทานของแรงงานระหว่างประเทศร่ำรวยกับประเทศยากจนเรื่อย ๆ จนกระทั่งเกิดความสมดุลระหว่างกันในที่สุด ภาวะดังกล่าวจะเป็นเงื่อนไขที่ไม่ดึงดูดให้แรงงานจากประเทศยากจนเคลื่อนย้ายถิ่นฐานไปทำงานในประเทศร่ำรวย เพราะไม่มีค่าจ้างที่สูงกว่าถิ่นฐานเป็นสิ่งจูงใจ อีกทั้งค่าใช้จ่ายในการเดินทางและความเสี่ยงในการหางานทำยังต่างประเทศจะเป็นสิ่งบั่นทอนการตัดสินใจในการย้ายถิ่นของแรงงาน⁵⁷

อย่างไรก็ดี ข้อสมมติฐานในทฤษฎีของแนวคิดตัวแบบเศรษฐศาสตร์มหภาคถูกโต้แย้งว่าให้ความเชื่อมั่นต่อกลไกตลาดมากจนเกินไปว่าจะสามารถสร้างสมดุลได้ด้วยตัวของมันเอง ซึ่งไม่สอดคล้องกับความเป็นจริง นักวิชาการหลายคน อาทิ โฮลลิฟิลด์ (Hollifield)⁵⁸ คาสเชิล (Castles)⁵⁹ และซอลเบิร์ก (Zolberg)⁶⁰ เห็นว่า กลไกตลาดนั้นจะไม่พัฒนาไปสู่การสร้างดุลยภาพทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศได้ โดยเฉพาะช่องว่างระหว่างประเทศร่ำรวยกับประเทศยากจนจะไม่มีวันลดลง ในทางตรงข้าม ระบบทุนนิยมโลกาภิวัตน์จะยิ่งเป็นตัวเร่งให้เกิดช่องว่างระหว่างกันมากขึ้นกว่าในอดีต ซึ่งจะเป็นการส่งเสริมให้เกิดการเคลื่อนย้ายแรงงานระหว่างประเทศยังคงดำเนินอยู่ควบคู่ไปกับระบบทุนนิยม โดยเฉพาะระบบทุนนิยมโลกาภิวัตน์ทำให้เกิดการพึ่งพิงแรงงานระหว่างประเทศ (labour dependence)⁶¹ อย่างหลีกเลี่ยงได้ยาก นอกจากนี้ กลไกตลาดไม่ได้มีความเป็นอิสระ เนื่องจากกลไกตลาดมักถูกแทรกแซงโดยรัฐ ภาครัฐจะทำหน้าที่ในการควบคุมการย้ายถิ่นผ่านการกำหนดระเบียบและแทรกแซงตลาดแรงงานซึ่งกระทำทั้งในประเทศผู้ส่งแรงงาน (sending countries) และประเทศผู้รับแรงงาน (receiving countries)⁶² โดยอาศัยนโยบายการกำหนดค่าจ้างและกฎหมายคนเข้าเมืองในการดำเนินการ

2.1.2 ตัวแบบเศรษฐศาสตร์จุลภาค (microeconomic model) แตกต่างจากตัวแบบเศรษฐศาสตร์มหภาคที่สนใจโครงสร้างเศรษฐกิจระหว่างประเทศว่าเป็นตัวกำหนดให้เกิดการย้ายถิ่น ตัวแบบเศรษฐศาสตร์จุลภาคมิได้ใช้มุมมองในการวิเคราะห์แบบเหมารวมเฉกเช่นตัวแบบเศรษฐศาสตร์มหภาค

⁵⁷ Ibid.; *World in Motion—Understanding International Migration at the End of the Millennium. op.cit.*, pp. 18–19.

⁵⁸ James Hollifield. (2004). “Emerging Migration State.”, *International Migration Review*, Vol. 30 No.3, 885–913.

⁵⁹ Stephen Castles. (2008). “The Factors That Make and Unmake Migration Policies.”, in Alejandro Portes and Josh Dewind (eds.), pp. 34–41; Stephen Castles. (2004). “Why Migration Policies Fail.”, *Ethnic and Racial Studies*, Vol. 27 No. 2, pp. 205–217.

⁶⁰ Aristide R. Zolberg. (1999). “Matters of State: Theorising Immigration Policy.”, in Charles Hirschman, Philip Kasinitz and Josh DeWind (eds.). *The Handbook of International Migration: The American Experience*. New York: Russell Sage Foundation, pp. 71–93.

⁶¹ *The Factors That Make and Unmake Migration Policies. op.cit.*, p. 39; Usamard Siampukdee. (2011). *The Politics of Importing Health and Social Care Workers: Japans Economic Partnertship Agreements with Southeast Asian Countries*. University of Leeds, UK; Why Migration Policies Fail. *op.cit.*, p. 210.

⁶² *World in Motion—Understanding International Migration at the End of the Millennium. op.cit.*, p. 19.

ตัวแบบเศรษฐศาสตร์จุลภาคพยายามอธิบายความแตกต่างของการตัดสินใจในการย้ายถิ่นของแรงงานในประเทศยากจนที่ทำให้บางคนตัดสินใจเดินทางไปเป็นแรงงานในประเทศร่ำรวย ในขณะที่บางคนไม่ได้ทำแบบเดียวกันทั้งๆ ที่ต่างเป็นแรงงานที่อยู่ภายใต้ระบบทุนนิยมโลกที่มีความแตกต่างของค่าจ้างระหว่างประเทศตกอยู่ภายใต้การกำกับของกลไกตลาดแรงงานเดียวกันซึ่งอธิบายโดยตัวแบบเศรษฐศาสตร์มหภาค ทั้งนี้ ตัวแบบเศรษฐศาสตร์จุลภาคอธิบายว่าการย้ายถิ่นเป็นผลมาจากการตัดสินใจของปัจเจก หรือผู้ย้ายถิ่นในฐานะที่เป็นตัวแสดงที่มีเหตุมีผล (rational actor)⁶³ การย้ายถิ่นเป็นทางเลือกส่วนบุคคล (individual choice) เกิดขึ้นจากที่ตัวปัจเจก หรือผู้ย้ายถิ่นได้มีการคำนวณต้นทุนและผลตอบแทนที่จะได้จากการย้ายถิ่น (cost-benefit calculation) ในผลตอบแทนสุทธิเชิงบวก (A Positive Net Return)⁶⁴ ดังนั้นการคำนวณผลตอบแทนของปัจเจก แต่ละคนอาจได้ผลในการตัดสินใจที่ต่างกัน ส่งผลให้มีการตัดสินใจย้ายหรือไม่ย้ายถิ่นต่างกันไปด้วยนั่นเอง

การย้ายถิ่นเป็นผลของการตัดสินใจอย่างเป็นเหตุเป็นผล (decision-making process of rational choice) ซึ่งมาจากการคิดคำนวณถึงผลลัพธ์ที่จะได้จากการย้ายถิ่น ดังนี้⁶⁵

$$ER(0) = \int_0^n P_1(t)P_2(t)Y_d(t) - P_3(t)Y_o(t)e^{-rt} dt - C(0)$$

ER(0) = ผลลัพธ์สุทธิที่คาดว่าจะได้รับตอบแทนจากการย้ายถิ่น

t = เวลา

P₁(t) = โอกาสในการหลีกเลี่ยงการถูกส่งกลับ (1.0 = การเป็นผู้ย้ายถิ่นอย่างถูกต้อง
กฎหมาย <1.0 = การเข้ามาอย่างผิดกฎหมาย)

P₂(t) = โอกาสในการได้รับการจ้างงานในประเทศปลายทาง

Y_d(t) = รายได้ที่จะได้รับจากการจ้างงาน

P₃(t) = โอกาสในการได้รับการจ้างงานในประเทศถิ่นฐานของตน

Y_o(t) = รายได้จากการทำงานในประเทศถิ่นฐานของตน

r = บัณฑิตยลดทอน

C = ผลรวมของต้นทุนในการย้ายถิ่น ทั้งที่เป็นตัวเงินและผลทางจิตวิทยา

จากการคำนวณด้วยสูตรดังกล่าว ผลของค่า ER(0) ที่ได้มี 3 ลักษณะด้วยกัน ซึ่งผลที่ได้จะส่งผลต่อการตัดสินใจย้ายถิ่น

Positive (1.0 หรือมากกว่า) จะส่งผลให้บุคคลผู้นั้นตัดสินใจย้ายถิ่น

Negative (<1.0) จะส่งผลให้บุคคลผู้นั้นตัดสินใจอยู่ที่ถิ่นฐานเช่นเดิม/ไม่ย้าย

Zero (0) หมายความว่า เมื่อคำนวณต้นทุนและผลลัพธ์ที่จะได้จากการย้ายถิ่นแล้วพบว่าไม่มีความแตกต่างกัน บุคคลผู้นั้นอาจตัดสินใจย้ายหรือไม่ย้ายด้วยเหตุผลอื่น เนื่องจากต้นทุนและผลลัพธ์ที่จะได้จากการย้ายถิ่นไม่ส่งผลสัมพันธ์ต่อการตัดสินใจ

⁶³ *Theories and Typologies of Migration: An Overview and A Primer. op.cit., p.14.*

⁶⁴ George J. Borjas. (1988). *International Differences in the Labour Market Performance of Immigrants.* Kalamazoo, Michigan: W. E. Upjohn Institute for Employment Research, pp. 19-25.

⁶⁵ *World in Motion-Understanding International Migration at the End of the Millennium. op.cit., p. 20.*

สูตรการคำนวณการตัดสินใจอย่างมีเหตุผลนอกจากจะบ่งชี้ให้เห็นถึงองค์ประกอบในการตัดสินใจและการพิจารณาทางเลือกในการย้ายถิ่นของผู้ย้ายถิ่นแต่ละคนที่อาจได้ผลลัพธ์ที่แตกต่างกันแล้วยังสะท้อนให้เห็นถึงทัศนคติของผู้ย้ายถิ่นในการพิจารณาว่าการย้ายถิ่นเป็นเรื่องของการลงทุน⁶⁶ ตัวแบบเศรษฐศาสตร์จุลภาคเชื่อว่า บุคคลย้ายถิ่นเพื่อสร้างอรรถประโยชน์สูงสุดให้แก่ตนเองโดยการก่อให้เกิดการเพิ่มรายได้ให้แก่ตนเอง⁶⁷ อันเป็นการสะท้อนมุมมองต่อตัวของผู้ย้ายถิ่นในแง่ของการเป็นทุนชนิดหนึ่งในระบบตลาดที่สามารถเพิ่มมูลค่าได้จากผลตอบแทนในตลาดแรงงานที่แตกต่างกัน แรงงานสามารถเพิ่มมูลค่าได้จากการลงทุน การย้ายถิ่นเป็นรูปแบบหนึ่งของการลงทุนในทรัพยากรมนุษย์ (human capital)⁶⁸ ในการย้ายถิ่นนั้น ผู้ย้ายถิ่นต้องมีการลงทุนในเรื่องต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นค่าเดินทาง ค่าอาหารและที่พักในช่วงที่กำลังหางาน การลงทุนในเรื่องของการที่จะต้องเรียนรู้ภาษาและวัฒนธรรมใหม่ๆ การปรับตัวเข้าสู่ตลาดแรงงานใหม่ และผลกระทบทางด้านจิตวิทยาที่เกิดขึ้นจากการโยกย้ายถิ่นฐานทั้งต่อตัวผู้ย้ายถิ่นเองและครอบครัว เหล่านี้ล้วนเป็นส่วนหนึ่งของการลงทุนที่ผู้ย้ายถิ่นต้องยอมแลกโดยคาดหวังว่าจะได้รับผลตอบแทนในรูปของค่าจ้างที่สูงขึ้น รวมทั้งการได้รับการพัฒนาทักษะและผลิตภาพแรงงาน (labour productivity) จากการได้ไปทำงานในต่างประเทศ

คุณลักษณะของบุคคลก็เป็นอีกส่วนประกอบหนึ่งที่สำคัญต่อการย้ายถิ่น คุณลักษณะของบุคคล อันได้แก่ ระดับการศึกษา ประสบการณ์ในการทำงาน การผ่านการฝึกอบรม ทักษะด้านภาษา ความสามารถในการเข้าถึงเทคโนโลยี ฯลฯ ล้วนเป็นทุนมนุษย์ที่สัมพันธ์กับโอกาสในการจ้างงานในประเทศผู้รับแรงงาน ดังนั้น บุคคลที่มีระดับการศึกษาสูง มีความสามารถทางภาษาโดยเฉพาะภาษาของประเทศที่จะย้ายไปทำงาน มีทักษะการทำงานที่ดี มีใบประกอบวิชาชีพเป็นสิ่งประกันความสามารถในการทำงาน ย่อมมีโอกาสในการจ้างงาน และได้รับค่าจ้างแรงงานในประเทศที่จะย้ายไปเพื่อทำงานที่สูงกว่าแรงงานคนอื่นโดยเปรียบเทียบ นอกจากนี้ คุณลักษณะของบุคคลในเรื่องของปัจจัยทางสังคม คือ เครือข่ายทางสังคมของผู้ย้ายถิ่น ซึ่งอาจจะเป็นเครือข่าย มิตรสหาย ช่องทางในการติดต่อผ่านนายจ้าง นายหน้าสหภาพแรงงาน ฯลฯ ที่สามารถอำนวยความสะดวกในการเข้าถึงช่องทางในการเดินทางและการจ้างงานที่ประหยัดและสะดวกกว่าบุคคลอื่นโดยเปรียบเทียบ ปัจจัยทางสังคมนี้จึงมีผลในการช่วยลดต้นทุนในการย้ายถิ่นและเพิ่มผลตอบแทนสุทธิในการย้ายถิ่นได้อีกทางหนึ่ง

2.2 ทฤษฎีเศรษฐศาสตร์แนวใหม่ว่าด้วยการย้ายถิ่น (New Economics of Migration) ทฤษฎีเศรษฐศาสตร์แนวใหม่ว่าด้วยการย้ายถิ่นถูกพัฒนาขึ้นเพื่อทดแทนการศึกษาการย้ายถิ่นตามทฤษฎีเศรษฐศาสตร์นีโอคลาสสิกซึ่งมีจุดอ่อนหลายประการ⁶⁹ คือ

1) ทฤษฎีเศรษฐศาสตร์นีโอคลาสสิกไม่สามารถอธิบายแรงจูงใจในการย้ายถิ่นที่ต่างกัน เนื่องจากมุ่งมองเพียงเหตุผลในเรื่องรายได้และโอกาสการจ้างงานที่ดีกว่าถิ่นฐานเดิม

⁶⁶ *The Economics of Immigration—Theory and Policy. op.cit., p. 32.*

⁶⁷ *The Factors That Make and Unmake Migration Policies. op.cit., p. 35.*

⁶⁸ *World in Motion—Understanding International Migration at the End of the Millennium. op.cit., pp. 18–19.*

⁶⁹ *Theories and Typologies of Migration: An Overview and A Primer. op.cit., p.14.*

2) ทฤษฎีเศรษฐศาสตร์นีโอคลาสสิกไม่สามารถอธิบายความแตกต่างของอัตราการย้ายถิ่นของแต่ละประเทศที่มีโครงสร้างทางสังคมและเศรษฐกิจแบบเดียวกันได้

3) ทฤษฎีเศรษฐศาสตร์นีโอคลาสสิกขาดการนำเอาปัจจัยด้านสังคม วัฒนธรรม และการเมืองมาใช้ในการวิเคราะห์ทำให้ไม่สามารถอธิบายความเป็นจริงที่เกิดขึ้นจากการย้ายถิ่นได้อย่างครอบคลุมในมิติต่างๆ ที่นอกเหนือไปจากมิติเศรษฐกิจ

จากจุดอ่อนดังที่ได้กล่าวมานี้ นำมาสู่ความพยายามของนักวิชาการในยุคทศวรรษ 1970–1980 ในการนำเสนอทฤษฎีเศรษฐศาสตร์แนวใหม่ว่าด้วยการย้ายถิ่นที่มีแนวทางการศึกษาวิเคราะห์แตกต่างจากทฤษฎีเศรษฐศาสตร์นีโอคลาสสิกทั้งตัวแบบมหภาคและจุลภาค โดยทฤษฎีเศรษฐศาสตร์แนวใหม่ว่าด้วยการย้ายถิ่นใช้ครัวเรือน/ครอบครัว (household/family) และชุมชน (community) เป็นหน่วยในการวิเคราะห์⁷⁰ แนวทางการศึกษาของทฤษฎีนี้ตั้งอยู่บนสมมติฐานที่ว่า การตัดสินใจในการย้ายถิ่นมิได้เกิดขึ้นโดยปัจเจกบุคคล ดำเนินการตัดสินใจเพียงลำพัง แต่เป็นการกระทำที่เกี่ยวข้องกับหน่วยทางสังคมที่ใหญ่กว่าปัจเจกชน นั่นคือ ครอบครัว และในบางกรณีชุมชนก็เข้ามามีส่วนในการตัดสินใจย้ายถิ่นของบุคคล โดยในการย้ายถิ่นเป็นการกระทำเพื่อประโยชน์โดยรวมของครัวเรือน/ครอบครัว มิใช่เพียงเพื่อหารายได้เพื่อความอยู่รอดของตนเองเท่านั้น แต่เป็นไปเพื่อความอยู่รอดของครัวเรือน/ครอบครัวด้วย⁷¹

ครัวเรือน/ครอบครัวเป็นหน่วยในการศึกษาที่สำคัญที่สุดในการวิเคราะห์การย้ายถิ่นของทฤษฎีเศรษฐศาสตร์แนวใหม่ว่าด้วยการย้ายถิ่น เนื่องด้วยครัวเรือน/ครอบครัวทำหน้าที่ควบคุมความเสี่ยงของความอยู่รอดทางเศรษฐกิจของบุคคล ตลอดจนทำหน้าที่กระจายทรัพยากรแรงงานภายในครัวเรือน/ครอบครัวของสมาชิกแต่ละคนในการบรรเทาความเสี่ยงของสมาชิกควบคู่ไปกับความอยู่รอดของครัวเรือน/ครอบครัว การตัดสินใจในการย้ายถิ่นขึ้นอยู่กับครัวเรือน/ครอบครัวเป็นหลัก กล่าวอีกนัยหนึ่ง คือครัวเรือน/ครอบครัวใช้การย้ายถิ่นเป็นยุทธศาสตร์ (migration as a strategy) ในการจัดการกับความเสี่ยงของครัวเรือน/ครอบครัวภายใต้เงื่อนไขดังนี้⁷²

1) การย้ายถิ่นจะเกิดขึ้นในภาวะที่เศรษฐกิจของครัวเรือน/ครอบครัวถดถอย หรือกิจกรรมการผลิตของครัวเรือน/ครอบครัวล้มเหลว ทำให้ครัวเรือน/ครอบครัวจำเป็นต้องอาศัยรายได้จากการไปเป็นแรงงานของสมาชิกในครอบครัวที่ต้องไปทำงานต่างประเทศแล้วส่งเงินกลับมา (Remittance) เป็นรายได้เพื่อเลี้ยงดูครัวเรือน/ครอบครัว

2) การย้ายถิ่นจะเกิดขึ้นเมื่อครัวเรือน/ครอบครัวไม่สามารถเข้าถึงแหล่งทุนได้ ทำให้ครัวเรือน/ครอบครัวขาดความสามารถในการผลิตและดูแลสมาชิกในครัวเรือน/ครอบครัว จึงจำเป็นต้องส่งสมาชิกในครัวเรือน/ครอบครัวไปเป็นแรงงานต่างประเทศเพื่อความอยู่รอดของครัวเรือน/ครอบครัว

⁷⁰ Oded Stark and David E. Bloom. (1985). "The New Economics of Labour Migration.", *The American Economic Review*, Vol. 75 No. 2, pp. 173–178; *World in Motion—Understanding International Migration at the End of the Millennium. op.cit.*, pp. 21–22; Lira Sagynbekova. (2016). *The Impact of International Migration: Process and Contemporary Trends in Kyrgyzstan*. Springer, pp. 10–13.

⁷¹ *Ibid.*, pp. 10–11.

⁷² *World in Motion—Understanding International Migration at the End of the Millennium. op.cit.*, pp. 26–27.

3) การพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศต้นทางไม่ใช่เงื่อนไขในการลดการย้ายถิ่น แต่จะยังเป็นปัจจัยผลักดันให้เกิดการย้ายถิ่นเพื่อเพิ่มรายได้ให้เพียงพอต่อค่าใช้จ่ายที่สูงขึ้นตามสภาพเศรษฐกิจของครัวเรือน/ครอบครัว

4) ความแตกต่างของค่าจ้างระหว่างประเทศมีใช้ตัวแปรของการย้ายถิ่น เพราะแม้ว่าความแตกต่างระหว่างค่าจ้างของประเทศต้นทางกับประเทศปลายทางจะหมดไป แต่ครัวเรือน/ครอบครัวยังคงอาศัยรายได้จากการส่งสมาชิกไปเป็นแรงงานในต่างประเทศเพื่อการสะสมทุน ประกอบกับหากในประเทศต้นทางยังไม่สามารถเข้าถึงแหล่งทุนและสวัสดิการทางสังคม หรือการจัดการทุน เครดิตผู้บริโภค และสวัสดิการต่างๆ เกิดความไม่เป็นธรรมหรือไร้ประสิทธิภาพ สภาวะเหล่านี้จะส่งผลให้การย้ายถิ่นยังคงดำเนินต่อไป

ทฤษฎีเศรษฐศาสตร์แนวใหม่ว่าด้วยการย้ายถิ่นยังได้นำเอาปัจจัยทางการเมืองเข้ามาวิเคราะห์ร่วมในการศึกษาการย้ายถิ่น โดยให้ความสนใจต่อบทบาทของรัฐกับการย้ายถิ่นซึ่งรัฐสามารถเข้ามาแทรกแซงผ่านกลไกการจัดการตลาดทุน ตลาดเครดิตผู้บริโภค และการประกันความเสี่ยงต่อความมั่นคงในชีวิตของประชาชน โดยเฉพาะการประกันการว่างงาน ความคุ้มครองหลังวัยเกษียณ และโครงการเงินกู้ซึ่งจะมีผลต่อการจูงใจในเรื่องการย้ายถิ่นเป็นอย่างยิ่ง ในขณะที่เดียวกัน นโยบายรัฐและการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างเศรษฐกิจของประเทศที่ส่งผลกระทบต่อการกระจายรายได้ก็เป็นอีกปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจย้ายถิ่น โดยหากนโยบายรัฐส่งเสริมให้เกิดรายได้เฉลี่ยของประเทศสูงขึ้นในประเทศต้นทาง แต่รายได้ที่เพิ่มขึ้นนั้นไม่เกิดการกระจายรายได้ที่เป็นธรรม ครอบครัวที่ยากจนไม่สามารถเข้าถึงส่วนแบ่งของรายได้ที่เพิ่มขึ้น หรือรายได้ที่เพิ่มขึ้นนั้นยังไม่เพียงพอต่อค่าครองชีพของสมาชิกในครัวเรือน/ครอบครัว การย้ายถิ่นก็จะยิ่งเกิดขึ้นมากเพื่อความอยู่รอดของครัวเรือน/ครอบครัวที่ยากจน⁷³ ยกตัวอย่างเช่น การขึ้นค่าแรงของประเทศไทยเป็น 300 บาทต่อวัน ก็ไม่ได้ทำให้แรงงานไทยที่ไปทำงานยังประเทศสิงคโปร์หรือไต้หวันลดลง เป็นต้น

2.3 ทฤษฎีตลาดแรงงานแยกส่วน/ตลาดแรงงานทวิลักษณ์ (segmented/dual labour market theory) ทฤษฎีตลาดแรงงานทวิลักษณ์แตกต่างจากทฤษฎีเศรษฐศาสตร์นีโอคลาสสิกและเศรษฐศาสตร์แนวใหม่ว่าด้วยการย้ายถิ่นตรงที่ทั้งสองทฤษฎีนั้นมุ่งเน้นการวิเคราะห์การตัดสินใจอย่างเป็นเหตุเป็นผลบนฐานคิดทางเศรษฐศาสตร์ (rational economic decision-making) ที่อธิบายการย้ายถิ่นด้วยเหตุแห่งการเพิ่มมูลค่าสูงสุดของค่าจ้างหรือการแสวงหาโอกาสในการได้รับค่าจ้างสูงสุดจากการย้ายถิ่น (income maximisation)⁷⁴ ในขณะที่ทฤษฎีตลาดแรงงานทวิลักษณ์ซึ่งแม้จะยังคงอาศัยฐานการวิเคราะห์จากมิติทางเศรษฐกิจเช่นเดียวกับทฤษฎีเศรษฐศาสตร์นีโอคลาสสิกและเศรษฐศาสตร์แนวใหม่ว่าด้วยการย้ายถิ่นตรง แต่ทฤษฎีตลาดแรงงานทวิลักษณ์สนใจในเรื่องความสัมพันธ์ของโครงสร้างตลาดแรงงานในประเทศปลายทางมากกว่าพิจารณาเพียงเรื่องของค่าจ้างว่าเป็นเหตุจูงใจให้เกิดการตัดสินใจในการย้ายถิ่นไม่ว่าจะเป็นการตัดสินใจในระดับปัจเจก หรือระดับครัวเรือน/ครอบครัว

⁷³ *Ibid.*, pp. 27–28.

⁷⁴ Stephen Castles. (2008). *Understanding Global Migration: A Social Transformation Perspective*. retrieved from <https://www.imi.ox.ac.uk/files/events/castles.pdf>.

ทฤษฎีตลาดแรงงานทวิลักษณ์เป็นทฤษฎีที่ได้รับอิทธิพลจากทฤษฎีมาร์กซิสต์ (Marxist Theory) เป็นอย่างมาก โดย ไมเคิล เจ. พิโอเร (Michael J. Piore)⁷⁵ อธิบายว่าระบบทุนนิยมได้สร้างชนชั้นขึ้นในความสัมพันธ์ของระบบตลาด ซึ่งรวมถึงการแบ่งชั้นของแรงงาน (labour stratification) โดยเฉพาะการก่อให้เกิดตลาดแรงงานสองรูปแบบ (dual labour market) ภายใต้การกำหนดความหมายของตลาดแรงงานที่แยกส่วนกัน (Labour Market Segmentation) ในขณะที่ทฤษฎีเศรษฐศาสตร์นีโอคลาสสิกและเศรษฐศาสตร์แนวใหม่ว่าด้วยการย้ายถิ่นตรงให้ความสนใจแก่ปัจจัยผลักดัน ทฤษฎีตลาดแรงงานทวิลักษณ์กลับให้ความสนใจแก่ปัจจัยดึงดูด กล่าวคือ การขยายตัวของเศรษฐกิจในประเทศพัฒนาอุตสาหกรรมนำมาซึ่งความต้องการแรงงานราคาถูกเพื่อรองรับการเติบโตของอุตสาหกรรม และเมื่อแรงงานราคาถูกในประเทศไม่สามารถตอบสนองความต้องการแรงงานดังกล่าวได้ การนำเข้าแรงงานราคาถูกจากประเทศยากจนจึงเป็นทางออก การย้ายถิ่นของแรงงานข้ามชาติจึงเกิดขึ้นจากความต้องการแรงงานต่างชาติ (immigrant labour) ซึ่งเป็นส่วนสำคัญของโครงสร้างเศรษฐกิจของประเทศพัฒนาแล้ว (developed country)⁷⁶

การย้ายถิ่นระหว่างประเทศเป็นผลของธรรมชาติของความต้องการแรงงานในสังคมอุตสาหกรรม โดยกระบวนการนำเข้าแรงงานของประเทศพัฒนาอุตสาหกรรมที่มีความต้องการแรงงานราคาถูกจากประเทศด้อยพัฒนา การเติบโตของการย้ายถิ่นโดยเฉพาะแรงงานข้ามชาติมาจากอุปสงค์ (demand-base) ของนายจ้างในประเทศพัฒนาอุตสาหกรรมที่มีความต้องการแรงงานราคาถูกจึงดำเนินการนำเข้าแรงงานด้วยวิธีการต่างๆ ที่ไม่ใช่การใช้ค่าจ้างเป็นแรงจูงใจแบบที่ทฤษฎีเศรษฐศาสตร์นีโอคลาสสิกอธิบาย ดักลาส เอส. แมสซี และพวก⁷⁷ พบว่าในหลายกรณีประเทศที่นำเข้าแรงงานพยายามคงค่าจ้างแรงงานไว้ที่ทักษะซึ่งเป็นแรงงานระดับล่างสุดในโครงสร้างชั้นของตลาดแรงงาน (labour hierarchy) อันเป็นกลุ่มแรงงานข้ามชาติที่เป็นฐานของแรงงานกลุ่มให้ต่ำไว้ เพราะหากมีการขึ้นค่าจ้างแรงงานที่โครงสร้างแรงงานส่วนล่างจะก่อให้เกิดผลกระทบต่อโครงสร้างค่าจ้างแรงงานระดับอื่นๆ ไปด้วย ดังนั้น การขึ้นค่าจ้างจึงไม่กลวิธีในการจูงใจแรงงานสำหรับนายจ้าง แต่นายจ้างจะร่วมมือกับรัฐในการใช้วิธีการอื่นๆ ในการจูงใจแรงงานราคาถูกจากประเทศด้อยพัฒนาให้เข้ามาทำงานในประเทศพัฒนาอุตสาหกรรม

การนำเข้าแรงงานราคาถูกจากประเทศด้อยพัฒนาของประเทศพัฒนาอุตสาหกรรมเกิดขึ้นภายใต้เงื่อนไขดังต่อไปนี้⁷⁸

⁷⁵ Michael J. Piore. (1983). "Labour Market Segmentation: To What Paradigm Does It Belong?." *The American Economic Review*, Vol. 73 No. 2, pp. 249-253.

⁷⁶ *Ibid.*; Peter B. Doeringer and Michael J. Piore. (1971). *Internal Labour Market and Manpower Analysis*. London: M. E. Sharp, Inc.

⁷⁷ *World in Motion—Understanding International Migration at the End of the Millennium. op.cit.*, pp. 28-29, 33.

⁷⁸ *Ibid.*, pp. 28-34; *Theories of International Migration: A Review and Appraisal. Population and Development Review. op.cit.*, pp. 440-444.

1) การขยายตัวของโครงสร้างค่าจ้างและแรงกดดันทางสังคม (structural inflation)

กลไกค่าจ้างภายในประเทศพัฒนาอุตสาหกรรมสร้างแรงกดดันให้แก่รายจ้างและสร้างผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจทั้งระบบอันเป็นผลมาจากการเพิ่มขึ้นของต้นทุนโดยสัมพันธ์กับค่าจ้าง การเรียกร้องให้มีการขึ้นค่าจ้างเป็นสิ่งที่ เป็นธรรมชาติในระบบการจ้างงานของทุนนิยม ค่าจ้างมีใช้ตัวสะท้อนเฉพาะอุปสงค์-อุปทานของตลาดแรงงานเท่านั้น แต่ยังเป็นตัวบ่งบอกสถานะทางสังคมของบุคคลซึ่งผูกโยงอยู่กับอาชีพและค่าจ้างที่ได้รับ ค่าจ้างจึงเป็นสิ่งที่แสดงสถานะทางสังคม (social status) ของบุคคล รวมทั้งเกี่ยวข้องกับลำดับชั้น (hierarchies) ของอาชีพอันเป็นสถานะทางสังคมที่บุคคลได้รับหรือคาดหวังว่าจะได้รับ เงื่อนไขดังกล่าวเป็นข้อจำกัดที่ทำให้การกำหนดค่าจ้างโดยนายจ้างไม่สามารถกระทำได้โดยอิสระเพื่อตอบสนองการเปลี่ยนแปลงของอุปสงค์-อุปทานของแรงงาน นอกจากนี้ บทบาทของสหภาพแรงงาน (labour union) ก็มีความสำคัญในการสร้างแรงกดดันให้แก่รายจ้างในการขึ้นค่าจ้าง ปัญหาที่ตามมา คือ ค่าจ้างภายในประเทศสูงและกระทบโครงสร้างตลาดแรงงานในส่วนต่างๆ ที่จำเป็นต้องมีการขึ้นค่าจ้างที่ได้สัดส่วนกัน ภาวะดังกล่าวส่งผลให้นายจ้างแสวงหาการนำเข้าแรงงานราคาถูกและขาดการต่อรองจากประเทศด้อยพัฒนาเพื่อลดภาระค่าจ้างที่สูงขึ้น

2) ข้อจำกัดในเรื่องแรงจูงใจอันเป็นผลมาจากโครงสร้างชั้นของแรงงาน (hierachical constraints on motivation) การพัฒนาเศรษฐกิจของระบบอุตสาหกรรมนำไปสู่ชั้นชั้นในโครงสร้างแรงงานและการขยับชั้นทางสังคมของแรงงานภายในระบบทุนนิยม ลักษณะดังกล่าวได้ก่อให้เกิดปัญหาของโครงสร้างแรงงานส่วนล่าง (bottom tier) ที่แรงงานภายในประเทศไม่ต้องการเข้าสู่โครงสร้างแรงงานส่วนนี้ แต่เนื่องจากในระบบการผลิตไม่สามารถกำจัดแรงงานส่วนล่างออกไปได้ และในโครงสร้างชั้นของแรงงานถึงอย่างไรก็ต้องมีส่วนที่ต่ำที่สุดในโครงสร้างเสมอ กลไกตลาดแรงงานจึงมีการปรับตัวด้วยการสร้างสิ่งที่เรียกว่า โครงสร้างแรงงานส่วนล่างใหม่ (new bottom tier)⁷⁹ ขึ้นแทนที่ โดยมีแรงงานต่างชาติเข้ามาทดแทนแรงงานส่วนล่างภายในประเทศ ความแตกต่างของค่าจ้างแรงงานระหว่างประเทศและโอกาสในการจ้างงานในประเทศพัฒนาอุตสาหกรรมที่มีมากกว่าประเทศถิ่นฐานของตน ทำให้แรงงานต่างชาตินิยมรับในการเข้ามาเป็นฐานล่างของโครงสร้างแรงงานในประเทศพัฒนาอุตสาหกรรมโดยสนใจเพียงเรื่องรายได้อย่างเดียวไม่สนใจในเรื่องสถานะทางสังคมที่ผูกโยงอยู่กับอาชีพในโครงสร้างตลาดแรงงานเหมือนแรงงานภายในประเทศ

3) ภาวะเศรษฐกิจแบบสองระบบ (economic dualism) ในระบบเศรษฐกิจอุตสาหกรรมมีการแบ่งตลาดแรงงานออกเป็นสองส่วน (bifurcated labour market) ได้แก่

(1) ส่วนการผลิตที่ใช้ทุนเข้มข้น (capital-intensive sector) เป็นการผลิตที่พึ่งพาปัจจัยทุนในสัดส่วนที่สูงกว่าปัจจัยแรงงานในการผลิต เช่น อุตสาหกรรมด้านการเงินการธนาคาร โทรคมนาคม การบิน พลังงาน เป็นต้น แรงงานที่อยู่ในส่วนการผลิตลักษณะนี้จะมีค่าจ้างที่สูงกว่าส่วนการผลิตที่ใช้แรงงานเข้มข้น เนื่องจากแรงงานในส่วนการผลิตนี้จำเป็นต้องใช้ทักษะและความรู้มากในกระบวนการผลิตที่ทันสมัย นายจ้างจึงต้องมีการลงทุนในการพัฒนาทักษะและความสามารถของแรงงานกลุ่มนี้โดยถือว่า

⁷⁹ Ibid., p. 441.

เป็นปัจจัยทุนชนิดหนึ่งที่สำคัญในการผลิต นำมาซึ่งอำนาจต่อรองที่มากกว่าของแรงงานกลุ่มนี้โดยเปรียบเทียบกับแรงงานในด้านการผลิตที่ใช้แรงงานเข้มข้น

(2) ส่วนการผลิตที่ใช้แรงงานเข้มข้น (labour-intensive sector) เป็นการผลิตที่ใช้แรงงานเป็นปัจจัยหลักในการผลิตซึ่งมักเป็นงานที่ใช้ทักษะการทำงานต่ำ เช่น อุตสาหกรรมสิ่งทอ ก่อสร้าง ประมง เกษตร และการแปรรูปอาหาร เป็นต้น แรงงานในกลุ่มนี้เป็นปัจจัยแปรผันในการผลิตซึ่งจะถูกตัดออกเมื่ออุปสงค์ต่ำลงและเสี่ยงต่อการถูกเลิกจ้างสูง

วิลเลียม ที ดิกเคนส์ (William T. Dickens) และเควิน แลง (Kevin Lang)⁸⁰ รัสเซล คิง (Russell King)⁸¹ เอมีลี คอนสแตนต์ (Amilie Constant) และดักลาส แมสเซย์ (Douglas Massey)⁸² อธิบายลักษณะของแรงงานในระบบการผลิตที่ไม่เท่าเทียมกันนี้ว่าเป็นก่อให้เกิดตลาดแรงงานแบบทวิลักษณ์ (dual labour market) ซึ่งความแตกต่างของตลาดแรงงานที่เกิดขึ้นมิได้เป็นผลมาจากการกำหนดของค่าจ้างเท่านั้น แต่เกี่ยวข้องกับมิติทางด้านสังคมด้วย อาทิ โครงสร้างทางสังคม ความสัมพันธ์ทางสังคมกับระบบเศรษฐกิจ โดยเฉพาะมิติของมนุษย์ในกระบวนการการผลิต ฯลฯ อย่างไรก็ตาม ลักษณะของตลาดแรงงานทวิลักษณ์นี้ประกอบไปด้วยแรงงาน 2 ส่วนคือ ส่วนของแรงงานหลัก (primary sector) กับแรงงานส่วนรอง (secondary sector) โดยแรงงานหลักเป็นกลุ่มของแรงงานที่ได้รับค่าจ้างสูง มีสภาพแวดล้อมการทำงานที่ดี มีความมั่นคงในการจ้างงาน ได้รับการพัฒนาอยู่เสมอในฐานะของปัจจัยการผลิตแบบทุนมนุษย์ (human capital) และมีอัตราการแข่งขันในการเข้าสู่ตลาดแรงงานสูงทำให้จำเป็นต้องมีทักษะและความสามารถในการทำงานในเชิงแข่งขัน ส่วนแรงงานส่วนนั้น มีลักษณะที่ตรงข้ามกับแรงงานหลักอย่างสิ้นเชิง คือเป็นแรงงานที่ได้รับค่าจ้างต่ำ เนื่องจากอัตราการเข้าสู่ตลาดแรงงานมีมาก ไม่ต้องอาศัยทักษะ ความรู้ความสามารถมากนักในการเข้าสู่ตลาดแรงงานและการทำหน้าที่ในกระบวนการผลิต จึงไม่ค่อยได้รับการพัฒนาทักษะแรงงาน มีลักษณะของการเป็นแรงงานที่ถูกกำจัดได้ง่าย (disposable) เพราะสามารถหามาแทนที่ได้ง่าย

ลักษณะของตลาดแรงงานทวิลักษณ์นี้มีความถาวรมาก แม้ระบบเศรษฐกิจและระดับการพัฒนาของประเทศจะเปลี่ยนแปลงไปเท่าใด การจำแนกโครงสร้างตลาดแรงงานนี้ก็มิเปลี่ยนแปลงตามไปด้วย โดยแรงงานท้องถิ่นหรือแรงงานภายในประเทศพัฒนาอุตสาหกรรมจะมีการขยับขึ้นไปตามการพัฒนาทุนมนุษย์ที่ดำเนินการโดยรัฐบาลและนายจ้างในกระบวนการพัฒนาแรงงานท้องถิ่นให้ก้าวทันการผลิตแบบอาศัยทุนอย่างเข้มข้นที่ก้าวหน้าขึ้น แต่แรงงานส่วนรองจะไม่หายไป เพราะจะมีแรงงานต่างชาติถูกนำเข้ามาแทนที่แรงงานท้องถิ่นที่หายไป ทำให้ความสัมพันธ์ของโครงสร้างตลาดแรงงานทวิลักษณ์นี้ดำรงอยู่คู่กันเสมอ

⁸⁰ Kevin Lang and William T. Dickens. (1987). *Neoclassical and Sociological Perspectives on Segmented Labour Markets*. Retrieved from https://www.researchgate.net/profile/Kevin_Lang/publication/5190103_Neoclassical_and_Sociological_Perspectives_on_Segmented_Labor_Markets/links/0deec51b5f5f3b5ac7000000.pdf.

⁸¹ *Theories and Typologies of Migration: An Overview and a Primer*. op.cit.

⁸² Amilie Constant and Douglas Massey. (2003). *Labour Market Segmentation and the Earnings of German Guest Workers*. Retrieved from <ftp://ftp.iza.org/RePEc/Discussionpaper/dp774.pdf>.

4) **การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรแรงงาน (demography of labour supply)** ในประเทศพัฒนาอุตสาหกรรมมักจะเกิดความเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างประชากรแรงงาน โดยเฉพาะการหดตัวของแรงงานท้องถิ่น 3 กลุ่ม ซึ่งเป็นแรงงานราคาถูกในระบบการผลิตของประเทศอุตสาหกรรม นั่นก็คือ แรงงานสตรี แรงงานเด็ก และแรงงานจากชนบทที่อพยพเข้าเมือง การหดตัวของแรงงานท้องถิ่นดังกล่าวเป็นผลมาจากการขยายตัวของโอกาสทางการศึกษา การเพิ่มขึ้นของแรงงานสตรีในโครงสร้างแรงงานหลัก การลดลงของอัตราการเกิด และการขยายตัวของสังคมเมือง ภาวะการหดตัวของแรงงานทั้งสามกลุ่มนี้ส่งผลกระทบต่ออุปทานของแรงงานภายในประเทศพัฒนาอุตสาหกรรมและจำเป็นต้องมีการนำเข้าแรงงานราคาถูกจากภายนอกประเทศเข้ามาทดแทน ซึ่งเป็นกระบวนการหนึ่งในการรักษาดุลยภาพของตลาดแรงงานในประเทศพัฒนาอุตสาหกรรมภายใต้การแบ่งโครงสร้างตลาดแรงงานในระบบทุนนิยม

2.4 **ทฤษฎีประวัติศาสตร์และโครงสร้าง/ทฤษฎีระบบโลก (historical and structural theory/world system theory)** เรียกอีกอย่างว่ากลุ่มทฤษฎีระบบโลกเกิดขึ้นในช่วงทศวรรษ 1950 และเฟื่องฟูมากในช่วงทศวรรษที่ 1960–1970 โดยเฉพาะในกลุ่มนักคิดในลาตินอเมริกา⁸³ เป็นกลุ่มทฤษฎีในสายมาร์กซิสต์ที่ตอบโต้กลุ่มทฤษฎีสังคมแนวหน้าที่นิยม (social functionalist theory) ซึ่งอธิบายพัฒนาการทางสังคมแบบลำดับขั้นว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคมเป็นเรื่องของการเปลี่ยนผ่านสังคมจากสังคมด้อยพัฒนาไปสู่การพัฒนาอุตสาหกรรม (industrialisation) และความทันสมัย (modernisation) โดยทฤษฎีประวัติศาสตร์และโครงสร้างโต้แย้งว่า ความไม่เท่าเทียมกันในการขยายตัวของทุนนิยมโลก (global capitalism) ทำให้เกิดความแตกต่างทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศ และความแตกต่างนี้ถูกทำให้คงอยู่ในลักษณะนี้เสมอ ประเทศยากจนจะไม่สามารถก้าวข้ามไปสู่การพัฒนาที่เท่าเทียมกับประเทศร่ำรวยได้ โดยประเทศยากจนจะติดกับของการพัฒนาที่เสียเปรียบและต้องพึ่งพาประเทศร่ำรวยไปตลอด ในขณะที่ประเทศร่ำรวยก็จะยิ่งร่ำรวยขึ้น และทิ้งช่องว่างของการพัฒนาระหว่างประเทศร่ำรวยกับประเทศยากจนให้ยิ่งห่างจากกันออกไป ซึ่งการอธิบายดังกล่าวนี้เป็นที่รู้จักกันในนามทฤษฎีพึ่งพิง (dependency theory)

ตัวแบบในการศึกษาของมาร์กซิสต์นั้นให้ความสำคัญกับการวิเคราะห์โครงสร้างความสัมพันธ์ระหว่างประเทศโดยเฉพาะการเอารัดเอาเปรียบและความไม่เท่าเทียมกันในการกระจายทรัพยากรในระบบเศรษฐกิจทุนนิยม⁸⁴ ความสัมพันธ์ในลักษณะของความไม่เท่าเทียมเช่นนี้ถูกทำให้เป็นระบบที่กำกับความสัมพันธ์ระหว่างรัฐในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศด้วยกลไกทุนนิยมโลกที่เป็นมาตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 16 ในรูปแบบของความสัมพันธ์แบบอาณานิคม (colonial relationship) ซึ่งแม้ว่าโลกจะก้าวพ้นยุคอาณานิคมแบบเก่ามาแล้ว ความสัมพันธ์ในรูปแบบของการพึ่งพาและถูกเอารัดเอาเปรียบด้านทรัพยากรแบบอาณานิคมก็ยังมีได้เปลี่ยนแปลงไป เพียงแต่เป็นการเปลี่ยนโฉมหน้ามาสู่เรื่องของการพัฒนาสู่ความทันสมัยโดยระบบทุนนิยมที่ต้องพึ่งพิงประเทศร่ำรวย การพัฒนาในแนวทางดังกล่าวไม่ได้นำพาประเทศ

⁸³ *World in Motion—Understanding International Migration at the End of the Millennium. op.cit.*, pp. 34–36.

⁸⁴ *Theories and Typologies of Migration: An Overview and a Primer. op.cit.*

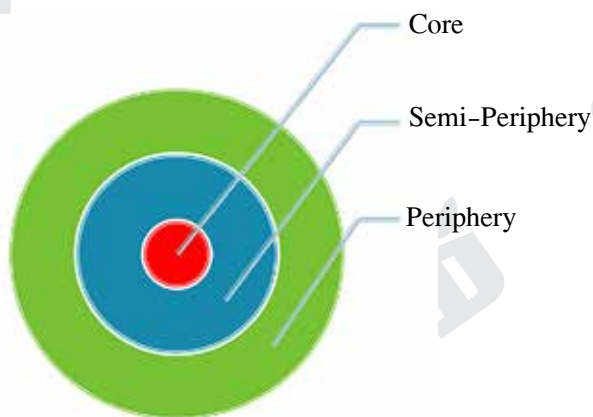
ยากจนไปสู่การพัฒนาที่เทียบเท่ากับประเทศร่ำรวยแต่เป็นการนำประเทศยากจนไปสู่การพัฒนาของความด้อยพัฒนาในโลกที่สาม (underdevelopment of development)⁸⁵

โครงสร้างความสัมพันธ์ที่ไม่เท่าเทียมกันในระบบทุนนิยมโลกนี้ปรากฏในรูปของการจำแนกและจัดวางสถานะของรัฐในระบบทุนนิยมโลกออกเป็นสามกลุ่มซึ่งอธิบายโดยทฤษฎีระบบโลก (world system theory) ที่นำเสนอโดย เอมมานูเอล วอลเลอร์สไตน์ (Emmanuel Wallerstein) ประกอบไปด้วย⁸⁶

ประเทศแกนกลาง (core) ซึ่งเป็นประเทศที่ครอบงำระบบทุนของโลก อันได้แก่ ประเทศในทวีปอเมริกาเหนือ ยุโรป ญี่ปุ่น ออสเตรเลีย และนิวซีแลนด์ เป็นต้น

ประเทศชายขอบ (periphery) คือประเทศยากจนที่พึ่งพิงประเทศแกนกลางผ่านเรื่องของการค้าการลงทุน และการเคลื่อนย้ายแรงงาน ซึ่งประเทศชายขอบจะสามารถมีความยั่งยืนทางเศรษฐกิจด้วยตนเอง และมีอิสระในการพัฒนาเศรษฐกิจของตนเองได้ก็ต่อเมื่อแยกตัวเป็นอิสระออกจากเศรษฐกิจระบบตลาดโลก (Global Market Economy)

ประเทศกึ่งชายขอบ (Semi-periphery) หมายถึง ประเทศที่กำลังพัฒนาประเทศสู่ความมั่งคั่งโดยอาศัยการพึ่งพาประเทศแกนกลางและเป็นตัวกลางในการดึงดูดทรัพยากรจากประเทศชายขอบเพื่อมาหล่อเลี้ยงเศรษฐกิจของประเทศตนเองและประเทศแกนกลาง

ภาพที่ 3.9 ระบบโลกของ Wallerstien

ที่มา: ผู้เขียน

⁸⁵ Andre Gundre Frank. (n/a). The Underdevelopment of Development, retrieved from https://www.colorado.edu/geography/class_homepages/geog_3682_f08/Articles/FrankDevofUnderdev.pdf.

⁸⁶ Immanuel Wallerstein. (1976). *The Modern World-system: Capitalist Agriculture and the Origins of the European World-economy in the Sixteenth Century*. New York: Academic Press, pp. 229–233; *Theories and Typologies of Migration: An Overview and a Primer*. op.cit.; *Theories of International Migration: A Review and Appraisal*. op.cit., p. 445.

ในระบบความสัมพันธ์ของรัฐในแบบระบบโลกของ วอลเลอ์สไตน์นี้ ที่ดิน วัตถุดิบในการผลิต และแรงงานถูกกำกับควบคุมโดยตลาด รัฐบาลและบริษัทข้ามชาติเป็นตัวการสำคัญในการจัดสรรทรัพยากรเหล่านี้และกำหนดความสัมพันธ์ในระบบตลาดภายใต้ระบบอาณานิคมใหม่ (neocolonialism)⁸⁷ โดยบริษัทข้ามชาติจากประเทศแกนกลางนำการลงทุนเข้ามาในประเทศชายขอบเพื่อสร้างฐานการผลิตที่อาศัยความได้เปรียบของแรงงานราคาถูก มีการจัดตั้งฐานอุตสาหกรรมการผลิตเพื่อการส่งออกโดยร่วมมือกับรัฐบาลของประเทศชายขอบในการดึงดูดเอาทรัพยากรจากประเทศชายขอบมาใช้ในการผลิตและครอบครองที่ดิน อย่างไรก็ตาม ในการกระบวนกรการผลิตที่อาศัยแรงงานราคาถูกนี้ แรงงานท้องถิ่นจะถูกดึงดูดเข้าสู่โรงงานอุตสาหกรรม โดยเฉพาะกลุ่มที่เป็นแรงงานราคาถูก อันได้แก่ แรงงานจากชนบทและแรงงานสตรี ระบบทุนนิยมได้ก่อให้เกิดการแบ่งงานกันทำ ซึ่งรวมถึงการแบ่งงานกันทำตามเพศในกลุ่มแรงงานราคาถูก (gender division of labour) การสร้างตลาดแรงงานของผู้หญิง (feminisation workforce) โดยผู้หญิงถูกป้อนเข้าสู่การเป็นแรงงานในโรงงาน⁸⁸ ส่วนผู้ชายทำงานในอุตสาหกรรมประมงและก่อสร้าง เป็นต้น เมื่อกลไกตลาดแรงงานภายในถึงจุดอิ่มตัวพร้อมๆ กับการปรับเปลี่ยนจากประเทศชายขอบไปสู่ประเทศกึ่งชายขอบโดยแรงงานท้องถิ่นมีการพัฒนาตามรูปแบบของตลาดแรงงานทวิลักษณ์ เกิดช่องว่างของแรงงานฐานล่างในโครงสร้างตลาดแรงงานก็จะนำมาสู่การดึงดูดเอาแรงงานจากประเทศยากจนเข้ามาทดแทน ในขณะที่แรงงานจากประเทศกึ่งชายขอบที่ได้รับการพัฒนาคุณภาพแรงงานก็จะถูกดึงดูดเข้าสู่ตลาดแรงงานในประเทศแกนกลาง เกิดภาวะสมองไหล (brain drain) วงจรการเคลื่อนที่ของแรงงานข้ามชาติภายใต้ระบบทุนนิยมที่เกิดขึ้นและการเกิดชนชั้นของแรงงานระหว่างประเทศที่เป็นผลจากระบบทุนที่นิยมในลักษณะนี้เรียกว่า การแบ่งงานระหว่างประเทศใหม่ (New International Division of Labour: NIDL)⁸⁹

การย้ายถิ่นเป็นสิ่งสะท้อนความไม่เท่าเทียมกันในการพัฒนาของโลกที่ยังพัฒนาก็ยังนำไปสู่การพึ่งพิงเชิงโครงสร้าง (structural dependence) ใน 2 ลักษณะ⁹⁰ คือ

1) การพึ่งพิงเชิงโครงสร้างของการย้ายออก (structural dependency on emigration)

การส่งออกแรงงานกลายเป็นเครื่องมือสำคัญของประเทศด้อยพัฒนาเพื่อลดปัญหาการว่างงานและความยากจน การส่งออกแรงงานจึงเป็นหนทางของการแก้ไขปัญหา ทั้งยังช่วยเพิ่มดุลบัญชีการชำระเงินจากรายได้ที่แรงงานส่งกลับมา และลดแรงกดดันของการเมืองภายในประเทศในการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจของประเทศ เช่น การใช้นโยบายส่งออกแรงงานของฟิลิปปินส์ อินเดีย และเวียดนาม เป็นต้น

⁸⁷ Ibid.

⁸⁸ ดูเพิ่มเติมใน Ruth Pearson. (1986). "Latin American Women and the New International Division of Labour: A Reassessment." *Bulletin of Latin American Research*, Vol. 5 No. 2, pp. 67-79.

⁸⁹ Saskia Sassen. (1988). *The Mobility of Labour and Capital: A Study in International Investment and Labour Flow*. Cambridge: Cambridge University Press; Robin Cohen. (2006). *Migration and Its Enemies: Global Capital Migrant Labour and the Nation-State*. Hampshire: Ashgate Publishing Limited, pp. 154-157.

⁹⁰ Stephen Castles. (2003). *The Factors That Make and Unmake Migration Policies*. Retrieved from <https://pdfs.semanticscholar.org/f702/3b3aec310d23f9e6aa21261fb4db36a62420.pdf>

2) การพึ่งพิงเชิงโครงสร้างของการย้ายเข้า (structural dependency on immigration)

การนำเข้าแรงงานเป็นการพึ่งพิงแรงงานข้ามชาติเพื่อรักษาเสถียรภาพของระบบเศรษฐกิจของประเทศ พัฒนาอุตสาหกรรมที่มักเกิดภาวะขาดแคลนแรงงานภายในประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการขาดแคลนแรงงานฐานล่างหรือแรงงานไร้ฝีมือ อันเนื่องมาจากการยกระดับโครงสร้างแรงงานภายในประเทศตามระดับการพัฒนาเศรษฐกิจ เช่น การพึ่งพาแรงงานแม็กซิกันในภาคอุตสาหกรรมของสหรัฐอเมริกา การพึ่งพาแรงงานอินโดนีเซียและฟิลิปปินส์ในภาคเกษตรของมาเลเซีย เป็นต้น

อย่างไรก็ดี ทฤษฎีประวัติศาสตร์และโครงสร้างนี้ได้รับการวิพากษ์วิจารณ์ว่า แม้จะเป็นตัวแบบการวิเคราะห์โดยอาศัยมุมมองทางด้านเศรษฐศาสตร์การเมือง แต่กลับให้ความสำคัญเฉพาะมิติทางด้านเศรษฐกิจ จึงไม่สะท้อนความเป็นจริงในการย้ายถิ่นได้อย่างรอบด้าน เนื่องจากการย้ายถิ่นไม่ได้เกิดขึ้นผ่านช่องทางทางเศรษฐกิจหรือเป็นผลจากกิจกรรมของระบบตลาดในกระบวนการการผลิตแต่เพียงอย่างเดียว นอกจากนี้ ทฤษฎีประวัติศาสตร์และโครงสร้างได้มองข้ามความเป็นตัวกระทำ (agency) ของผู้ย้ายถิ่นไปโดยสิ้นเชิง โดยพิจารณาเพียงโครงสร้างความสัมพันธ์ในระบบตลาดโลกที่ส่งผลต่อการย้ายถิ่นในลักษณะที่ผู้ย้ายถิ่นเป็นผู้ถูกกระทำ (passive) หรือถูกกำกับโดยระบบตลาดโดยไร้อิสระ ซึ่งก็อธิบายเพียงมิติของแรงงาน แต่ไม่ได้พิจารณาถึงทางเลือกในการตัดสินใจ และการขยับฐานะของตัวกระทำในกระบวนการของการแบ่งงานระหว่างประเทศใหม่ในการเป็นทางเลือก (choice of preference) ของผู้ย้ายถิ่น ที่มีหลายกรณีการย้ายถิ่นนำมาซึ่งความสำเร็จในชีวิตของผู้ย้ายถิ่น เช่น กรณีเจ้าสัวที่เป็นชาวจีนโพ้นทะเลในไทย มาเลเซีย และสิงคโปร์ หรือชาวยิวที่กลายเป็นนักคิดระดับโลกและเจ้าของทุนขนาดใหญ่ในสหรัฐอเมริกา เป็นต้น ประการสุดท้าย ในการวิเคราะห์ทางด้านเศรษฐศาสตร์การเมืองของทฤษฎีประวัติศาสตร์และโครงสร้างมุ่งเน้นไปที่กลไกตลาดและการเคลื่อนย้ายทุนว่าส่งผลให้เกิดการเคลื่อนย้ายแรงงานบนฐานของความไม่เท่าเทียมในความสัมพันธ์ของเศรษฐกิจโลก⁹¹ โดยขาดการศึกษาบทบาทของรัฐ อาทิ รัฐผู้รับแรงงานซึ่งมีบทบาทสำคัญในการนำเข้าและคัดกรองแรงงานข้ามชาติ หรือบทบาทของรัฐที่นอกเหนือจากการปกป้องการลงทุนและส่งเสริมการค้าแต่ล้มเหลวในการควบคุมการย้ายถิ่นของผู้ลี้ภัยไปยังประเทศแกนกลางซึ่งก็เป็นอีกรูปแบบหนึ่งของการย้ายถิ่น⁹² เป็นต้น

3. กลุ่มแนวคิด/ทฤษฎีทางสังคมวิทยาว่าด้วยการย้ายถิ่น (sociological theories)-ทฤษฎีทุนทางสังคมและเครือข่ายการย้ายถิ่น (social capital and migration network theory)

นอกเหนือจากทฤษฎีที่สนใจศึกษาการย้ายถิ่นโดยมุ่งวิเคราะห์มิติทางเศรษฐกิจแล้ว การศึกษาการย้ายถิ่นยังประกอบไปด้วยแนวคิด/ทฤษฎีที่สนใจมิติทางสังคมในการอธิบายปรากฏการณ์การย้ายถิ่น ซึ่งเห็นว่าปัจจัยทางสังคมส่งผลต่อการย้ายถิ่นไม่น้อยไปกว่าปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ เช่น การนำเสนอในกลุ่มทฤษฎีทุนทางสังคมและเครือข่ายการย้ายถิ่น (social capital and migration network theory) รวมทั้ง ทฤษฎีในการศึกษาการย้ายถิ่นผ่านมิติทางสังคมนี้ยังเป็นความพยายามในการก้าวข้ามการศึกษา

⁹¹ *Theories and Typologies of Migration: An Overview and a Primer. op.cit.*

⁹² *World in Motion—Understanding International Migration at the End of the Millennium. op.cit., p. 41.*

การย้ายถิ่นแบบแบ่งขั้ว (dichotomy) ที่แยกส่วนการศึกษาโครงสร้าง (structure) กับตัวกระทำการ (agency) ออกจากกัน โดยเชื่อมโยงพฤติกรรมของมนุษย์ไม่ว่าจะในลักษณะของการกระทำแบบปัจเจกหรือกระทำการในฐานะกลุ่มทางสังคมเข้ากับกระบวนการการย้ายถิ่น⁹³ ตลอดจนผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่เกิดขึ้นจากการย้ายถิ่นด้วย

เกลน ลูรี (Glenn Loury) นิยามทุนทางสังคมว่าหมายถึง ทรัพยากรที่จับต้องไม่ได้ (intangible resources) ที่มาจากครอบครัวและชุมชนซึ่งเป็นสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อการส่งเสริมการพัฒนาทางสังคมของเยาวชน⁹⁴ ในขณะที่ ปีแอร์ บูร์ดิเยอ (Pierre Bourdieu)⁹⁵ กล่าวว่า ทุนทางสังคม คือ ทรัพยากรที่เพิ่มมูลค่าให้แก่บุคคลหรือกลุ่มจากการมีเครือข่าย หรือการเป็นสมาชิกของเครือข่าย/กลุ่ม ไม่ว่าจะมีความสัมพันธ์ผ่านสถาบันที่เป็นทางการหรือไม่เป็นทางการ ทุนทางสังคมเกิดขึ้นเมื่อความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางของการส่งเสริมซึ่งกันและกัน โดยแฝงอยู่ในโครงสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลต่อบุคคลและบุคคลกับกลุ่มบนบรรทัดฐานของการต่างตอบแทน (norms of reciprocity)⁹⁶ เครือข่ายทางสังคมนั้นเป็นได้ทั้งเครือข่ายอย่างไม่เป็นทางการ (informal network) และเครือข่ายเชิงสถาบัน (institutionalised network)⁹⁷ เครือข่ายทางสังคมที่ไม่เป็นทางการพบในรูปแบบของความสัมพันธ์ในครอบครัว เครือญาติ และมิตรสหาย ตัวอย่างเช่น ส่วนเครือข่ายเชิงสถาบันนั้น มีได้หลายลักษณะ อาทิ ความสัมพันธ์ในรูปองค์กรทางการเมือง องค์กรทางศาสนา หรือกลุ่มกิจกรรมเฉพาะ เช่น สโมสรโรตารีสากล และสมาคมนักเรียนเก่าญี่ปุ่นในพระบรมราชูปถัมภ์ เป็นต้น ทั้งนี้ เครือข่ายทางสังคมที่ไม่เป็นทางการสามารถพัฒนาไปสู่การเป็นเครือข่ายเชิงสถาบันได้ในภายหลัง ยกตัวอย่างเช่น สมาคมเพื่อนแรงงานไทยในประเทศสิงคโปร์ที่เกิดขึ้นจากการรวมกลุ่มกันหลวมๆ ของแรงงานและกลุ่มแม่บ้านคนไทยในประเทศสิงคโปร์ที่มีการติดต่อพบปะสังสรรค์และให้ความช่วยเหลือคนไทยที่อยู่ในประเทศสิงคโปร์ จนกระทั่งต่อมาได้ร่วมมือกับสถานทูตไทยและสำนักงานแรงงานไทยในสิงคโปร์จัดตั้งองค์กรในรูปสมาคมในปี 2003 เพื่อให้ความช่วยเหลือและส่งเสริมการพัฒนาแรงงานไทยในสิงคโปร์⁹⁸ เป็นต้น

⁹³ Stephen Castles. (2008). *Development and Migration—Migration and Development: What Comes First?* Retrieved from <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?jsessionid=FA9C706B94E589CD9A06CE36FF4881C&doi=10.1.1.674.2219&rep=rep1&type=pdf>.

⁹⁴ Alberto Palloni, Douglas S. Massey, Miguel Caballos, Kristin Espinosa and Michael Spittel. (2001). "Social Capital and International Migration: A Test Using Information on Family Network." *American Journal of Sociology*, Vol. 106 No. 5, p. 1263.

⁹⁵ Pierre Bourdieu. (1986). "The Forms of Capital." in *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education*, edited by J. G. Richardson, New York: Greenwood Press, pp. 248–249.

⁹⁶ James S. Coleman. (1988). "Social Capital in the Creation of Human Capital." *The American Journal of Sociology*, Vol. 94, pp. S98, S102; Robert Putnam. (2001). *Social Capital: Measurement and Consequences*. Retrieved from <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.178.6284&rep=rep1&type=pdf>.

⁹⁷ Thomas Faist. (2006). *The Transnational Social Spaces of Migration*. Retrieved from [http://www.uni-bielefeld.de/\(en\)/soz/ab6/ag_faist/downloads/workingpaper_10.pdf](http://www.uni-bielefeld.de/(en)/soz/ab6/ag_faist/downloads/workingpaper_10.pdf).

⁹⁸ สมาคมเพื่อนแรงงานไทย (สิงคโปร์). (2555). *รำลึกความหลังก่อตั้งสมาคมฯ*. สืบค้นจาก https://sprth.blogspot.com/p/blog-page_29.html.

เครือข่ายของการย้ายถิ่น (migration network) เป็นทุนทางสังคมรูปแบบหนึ่งที่อยู่นอกเหนือการควบคุมของรัฐ⁹⁹ ถือเป็นสิ่งที่มีมูลค่าทางสังคม (social assets) ซึ่งปรากฏในลักษณะของความสัมพันธ์ทางสังคมและสัญลักษณ์ (social and symbolic ties) ที่ผูกพันตัวบุคคลกับกลุ่มทางสังคมไว้ด้วยกัน¹⁰⁰ เครือข่ายทางสังคมทำหน้าที่เชื่อมโยงทั้งบุคคล (human connection) และเชื่อมโยงพื้นที่ (space connection) จากพื้นที่ต้นทาง/พื้นที่ที่เป็นถิ่นฐานของผู้ย้ายถิ่นไปสู่พื้นที่ปลายทาง และในทิศทางกลับกัน เครือข่ายของการย้ายถิ่นนี้ก็ได้เชื่อมชุมชนในพื้นที่ปลายทางเข้ากับพื้นที่ต้นทางด้วยเช่นกัน การเชื่อมโยงพื้นที่ทางสังคมข้ามพรมแดน (transnational social spaces) ดังที่ได้กล่าวมาข้างต้นนี้ โทมัส เฟส จำแนกออกเป็น 4 รูปแบบดังนี้¹⁰¹

1. **สังคมข้ามพรมแดนในรูปแบบของกลุ่มขนาดเล็ก (transnational small groups)** ได้แก่ ครอบครัวและเครือญาติ ความผูกพันเป็นส่วนหนึ่งของสมาชิกในครอบครัวหรือความรู้สึกเป็นญาติพี่น้องกันนั้นเป็นความผูกพันที่มักจะอยู่ห่างกันข้ามพรมแดนรัฐก็ยังคงมีความรู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของครอบครัว

2. **สังคมข้ามพรมแดนในรูปแบบของเครือข่ายเฉพาะ (transnational issue networks)** เป็นความสัมพันธ์ในรูปแบบของการแลกเปลี่ยนข้อมูลและบริการที่เป็นประโยชน์ในการตอบสนองเป้าหมายเดียวกัน อันได้แก่ เครือข่ายสนับสนุน เครือข่ายทางธุรกิจ เครือข่ายทางวิชาการ ฯลฯ ยกตัวอย่างเช่น กลุ่ม ECAS (European Citizenship Action Service) ที่ส่งเสริมสิทธิพลเมืองของประชาชนในสหภาพยุโรป¹⁰² เป็นต้น

3. **สังคมข้ามพรมแดนในรูปแบบของชุมชนข้ามพรมแดน (transnational communities)** เป็นความผูกพันที่ลึกซึ้งทั้งทางสังคม สัญลักษณ์ อุดมการณ์และความเชื่อที่ก่อให้เกิดความเป็นพวกเดียวกัน ได้แก่ กลุ่มทางศาสนา และชุมชนพลัดถิ่น เป็นต้น

4. **สังคมข้ามพรมแดนในรูปแบบขององค์กรข้ามพรมแดน (transnational organisations)** เป็นความสัมพันธ์ที่เป็นระดับทางการ ซึ่งอาจเกิดขึ้นจากการพัฒนาจากเครือข่ายเฉพาะหรือชุมชนข้ามพรมแดนมาสู่การเป็นองค์กรข้ามพรมแดนรัฐที่มีความเป็นสถาบัน เช่น องค์กร PKK (Partiya Karkeren Kurdistan) ซึ่งเป็นองค์กรชาตินิยมชาวเคิร์ดที่เคลื่อนไหวทางการเมืองในหลายประเทศในยุโรปและอเมริกา¹⁰³ เป็นต้น

อย่างไรก็ดี สังคมข้ามพรมแดนเหล่านี้จะไม่เกิดประโยชน์อันใดเลยหากขาดการทำหน้าที่ของการเป็นเครือข่าย¹⁰⁴ ซึ่งเครือข่ายถือเป็นยุทธศาสตร์ที่บุคคลหรือผู้ย้ายถิ่นใช้ในการกระจายความเสี่ยง (risk

⁹⁹ พัชราลัย วงศ์บุญสิน. (2553). *การย้ายถิ่น: ทฤษฎีและความเป็นไปในเอเชีย*. กรุงเทพฯ: วิทยาลัยประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, น. 80.

¹⁰⁰ *Forecasting International Migration—Selected Theories, Models, and Methods*. op.cit.

¹⁰¹ *The Transnational Social Spaces of Migration*. op.cit.

¹⁰² ECAS. (2018). *ECAS Mission and Vision*. Retrieved from <https://ecas.org/about-us/ecas-mission/>

¹⁰³ The Kurdish Project. (2015). *PKK: The Kurdistan Workers Party*. Retrieved from <https://thekurdishproject.org/history-and-culture/kurdish-nationalism/pkk-kurdistan-workers-party/>

¹⁰⁴ *Social Capital in the Creation of Human Capital*. op.cit., p. S98.

diversification)¹⁰⁵ ที่จะเกิดขึ้นจากการย้ายถิ่นและอาศัยเครือข่ายเป็นทุนทางสังคมในการก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดด้วยการแปรเปลี่ยนความสัมพันธ์ไม่ว่าจะเป็นเครือข่าย มิตรภาพ ความผูกพันทางสังคม หรือการเป็นสมาชิกของกลุ่มให้เป็นสิ่งที่มีมูลค่าในการใช้ประโยชน์ได้ในกระบวนการการย้ายถิ่น เช่น ในเรื่องของการรายได้ ค่าจ้าง โอกาสในการจ้างงาน และการลดต้นทุนในการเดินทางหรือการส่งเงินกลับมาให้ยังครอบครัว เป็นต้น

4. ทฤษฎีระบบการย้ายถิ่น (migration system theory)

ทฤษฎีระบบการย้ายถิ่นเป็นแนวคิดทางการศึกษาการย้ายถิ่นที่วิเคราะห์ปรากฏการณ์ด้วยมุมมองแบบบูรณาการโดยศึกษาการย้ายถิ่นในเชิงพลวัตที่เป็นตัวเชื่อมระหว่างประวัติศาสตร์ เศรษฐกิจ การเมือง สังคมและวัฒนธรรมระหว่างประเทศทั้งในระดับจุลภาคและมหภาค¹⁰⁶ การย้ายถิ่นเป็นกระบวนการที่ซับซ้อนซึ่งเกี่ยวข้องกับการเชื่อมโยงตัวปัจเจกบุคคลหรือผู้ย้ายถิ่นเข้ากับบริบทรายรอบระหว่างสังคม 2 แห่ง (ต้นทาง-ปลายทาง) หรือมากกว่านั้น (ต้นทาง-ทางผ่าน-ปลายทาง หรือ ต้นทาง-ทางผ่าน-ปลายทาง 1 ปลายทาง 2 เป็นต้น) ซึ่งในแต่ละสังคมมีระบบเศรษฐกิจและการเมืองของตนเอง มีโครงสร้างชั้นทางสังคม (hierarchical structure) ของตนเองที่สัมพันธ์กับสังคมอื่น/รัฐอื่นผ่านการย้ายถิ่น¹⁰⁷ ทั้งนี้ ดักลาส เมสซีและพวก¹⁰⁸ และเจมส์ ฟอลเซท (James Fawcett)¹⁰⁹ อธิบายว่า การเชื่อมโยงกันระหว่างรัฐ/สังคมไม่เกี่ยวข้องกับความระยะทางหรือสภาพทางภูมิศาสตร์ แต่เป็นผลมาจากการแลกเปลี่ยนกันทางเศรษฐกิจ และการเมืองระหว่างกันในรูปแบบของสินค้า ทุน ความคิด ข้อมูลข่าวสารและผู้คน โดยการเชื่อมโยงทางเศรษฐกิจ วัฒนธรรม และการเมืองได้นำไปสู่การสร้างเครือข่ายของความระบบการย้ายถิ่น จึงอาจพิจารณาได้ว่า ทฤษฎีระบบการย้ายถิ่นมีมุมมองการวิเคราะห์สองทาง คือ มองว่าการย้ายถิ่นเป็นตัวกระทำ/กระบวนการที่ก่อให้เกิดความเชื่อมโยงระหว่างรัฐ/สังคม ในขณะที่เดียวกันก็มองว่าการแลกเปลี่ยนกันทางเศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรมระหว่างรัฐ/สังคมก็ก่อให้เกิดระบบการย้ายถิ่นด้วยเช่นกัน

อย่างไรก็ดี สิ่งที่ทฤษฎีระบบการย้ายถิ่นแตกต่างการทฤษฎี/แนวคิดอื่นๆ ที่กล่าวถึงก่อนหน้านี้คือ ทฤษฎีระบบการย้ายถิ่นให้ความสำคัญกับพลวัตของกระบวนการการย้ายถิ่นซึ่งประกอบไปด้วย 5 องค์ประกอบ¹¹⁰ คือ

¹⁰⁵ *Social Capital and International Migration: A Test Using Information on Family Network. op.cit.*, p. 1266.

¹⁰⁶ *Forecasting International Migration—Selected Theories, Models, and Methods. op.cit.*

¹⁰⁷ Karen O'Reilly. (2012). *International Migration and Social Theory*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, pp. 46–47.

¹⁰⁸ *Theories of International Migration: A Review and Appraisal. op.cit.*, p. 454; *World in Motion—Understanding International Migration at the End of the Millennium. op.cit.*, pp. 60–61.

¹⁰⁹ James T. Fawcett. (1989). “Networks, Linkages, and Migration System.” *International Migration Review*, Vol. 23 No. 3, p. 673.

¹¹⁰ Akin L. Mabogunje. (1970). “System Approach to a Theory of Rural–Urban Migration.” *Geographical Analysis*, Vol. 2, No.1, pp. 1–18; *Theories and Typologies of Migration: An Overview and a Primer. op.cit.*

1. สภาพแวดล้อม ได้แก่ สภาพเศรษฐกิจ นโยบายรัฐ ค่านิยมทางสังคม การสื่อสารและคมนาคม ฯลฯ
2. ตัวผู้ย้ายถิ่น ซึ่งเป็นส่วนสำคัญในการขับเคลื่อนระบบ
3. ตัวควบคุมระบบ ซึ่งทำหน้าที่ในการกำกับว่าใครย้าย ใครอยู่ เช่น ผู้กำหนดนโยบายและออกกฎหมาย เจ้าหน้าที่รัฐ และนายหน้า¹¹¹ เป็นต้น
4. กลไกการปรับเปลี่ยนทางสังคมในการตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากการย้ายถิ่น ซึ่งมีทั้งในสังคมต้นทางและปลายทาง
5. วงจรย้อนกลับ มี 2 ลักษณะ¹¹² คือ (1) ผลบวก ในกรณีที่ผู้ย้ายถิ่นประเมินจากประสบการณ์ของการย้ายถิ่นเปรียบเทียบกับภาวะการดำรงชีพอยู่ในถิ่นฐานแล้วตัดสินใจอยู่ในระบบการย้ายถิ่นต่อไป กับ (2) ผลลบ ในกรณีที่การประเมินโดยเปรียบเทียบในลักษณะเดียวกันแล้วผู้ย้ายถิ่นตัดสินใจกลับคืนสู่ถิ่นฐานโดยถาวรหรือยุติการย้ายถิ่น

องค์ประกอบดังที่ได้กล่าวมานี้ ล้วนมีความจำเป็นต่อการขับเคลื่อนหรือการดำรงอยู่ของระบบการย้ายถิ่นซึ่งมีลักษณะของความสัมพันธ์แบบวงจรมากกว่าความสัมพันธ์แบบแนวราบแบบทฤษฎีปัจจัยหรือกลุ่มทฤษฎีทางเศรษฐกิจที่มองความสัมพันธ์ในการย้ายถิ่นแบบทางเดียว โดยการย้ายถิ่นนั้นเป็นกระบวนการทางสังคมที่มีพัฒนาการและมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ กล่าวคือ

1) การย้ายถิ่นเป็นกระบวนการสังคมแบบห่วงโซ่และมีลักษณะเป็นเครือข่าย (chain migration and networks)¹¹³ การย้ายถิ่นเป็นเรื่องของเครือข่ายที่เชื่อมโยงเกี่ยวข้องกับคนหลายคนทั้งในสังคมเดียวกันและต่างสังคม รวมทั้งทำหน้าที่ในกระบวนการปรับตัวและสร้างชุมชนของผู้ย้ายถิ่นที่ทับซ้อนในชุมชนบนพื้นที่ใหม่และการเปลี่ยนแปลงสภาพของการเป็นสมาชิกในชุมชนเดิม ซึ่งกลุ่มทางสังคมและความสัมพันธ์ในระบบเครือข่ายการย้ายถิ่นนี้เป็นตัวกำหนดพลวัตของการย้ายถิ่นทั้งในสังคมต้นทาง ปลายทาง และสังคมผ่าน ตลอดจนกำหนดตัวแสดง (Actors) ที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับระบบการย้ายถิ่น

2) การย้ายถิ่นเป็นสถานะในวงจรชีวิตของมนุษย์ (position within lifecycle)¹¹⁴ อาศัยการตั้งสมมติฐานบนปัจจัยด้านจิตวิทยาที่ว่ามนุษย์มุ่งแสวงหาโอกาสที่ดีให้แก่ชีวิตเสมอ การย้ายถิ่นจึงเป็นทางเลือกหนึ่งในการตอบสนองแรงขับทางธรรมชาติดังกล่าวของมนุษย์

3) การย้ายถิ่นเป็นกระบวนการที่มีการจัดการเป็นระบบ (systematic) เกี่ยวข้องกับตัวกระทำ (agencies) หลายตัวที่นอกเหนือจากตัวผู้ย้ายถิ่น ครอบครัว และชุมชนเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้อง อาทิ ผู้กำหนดนโยบาย เจ้าหน้าที่รัฐ นักกฎหมาย สถาบันการเงิน นายหน้าจัดหาแรงงาน นายหน้าจัดหางาน ตัวแทนท่องเที่ยว ล่าม นายหน้าหาที่พัก ฯลฯ การย้ายถิ่นจึงมีลักษณะของการจัดการที่ซับซ้อนเหมือน

¹¹¹ *World in Motion—Understanding International Migration at the End of the Millennium. op.cit., p. 60.*

¹¹² *Theories and Typologies of Migration: An Overview and a Primer. op.cit.*

¹¹³ *Understanding Global Migration: A Social Transformation Perspective. op.cit.*

¹¹⁴ *International Migration and Social Theory. op.cit., p. 64; The Factors That Make and Unmake Migration Policies. op.cit.*

อุตสาหกรรมอย่างหนึ่ง (migration industry)¹¹⁵ และมีการปรับตัว พัฒนารูปแบบอยู่เสมอตามสภาพแวดล้อม เงื่อนไข และกฎหมาย/นโยบายที่อาจส่งเสริมหรือเป็นอุปสรรคในการย้ายถิ่นทั้งในรูปแบบที่ถูกกฎหมายและผิดกฎหมาย

4) ระบบการย้ายถิ่นเป็นการเชื่อมโยงที่หลากหลาย (various linkages in migration system)¹¹⁶ การย้ายถิ่นเป็นกระบวนการที่ทำหน้าที่เชื่อมโยงพื้นที่กับพื้นที่ เชื่อมโยงคนกับพื้นที่ และเชื่อมโยงการแลกเปลี่ยนของสินค้าบริการ ความคิด ข้อมูลข่าวสาร และผู้คนในหลากหลายรูปแบบ ทั้งนี้ เจมส์ ฟาวเซท ได้จำแนกรูปแบบการเชื่อมโยงที่เกิดขึ้นจากระบบการย้ายถิ่นเป็น 3 ประเภท 4 ลักษณะ (ดูตารางที่ 3.1)¹¹⁷ ซึ่งทั้งรูปแบบและประเภทของการเชื่อมโยงเหล่านี้เกิดขึ้นภายใต้บริบทของการปฏิสัมพันธ์กันในระบบการย้ายถิ่น

ตารางที่ 3.1 รูปแบบการเชื่อมโยงของระบบการย้ายถิ่น

รูปแบบ ประเภท	ความสัมพันธ์ แบบรัฐ-รัฐ	การเชื่อมโยง วัฒนธรรม	เครือข่ายครอบครัว และบุคคล	การเชื่อมโยง กิจกรรมและ ตัวกระทำ ในระบบ
การเชื่อมโยง ที่จับต้องได้	การค้าและการลงทุน ข้อตกลงความร่วมมือ มือทางเศรษฐกิจ และการช่วยเหลือ ทางเทคนิคต่างๆ	สื่อสารมวลชน เช่น สิ่งพิมพ์ ทีวี ภาพยนตร์ เป็นต้น	การส่งเงินกลับ การ ติดต่อกลับทางบ้าน เช่น จดหมาย และ โทรศัพท์ เป็นต้น	การรับและนำพา แรงงานข้ามชาติ ช่องทางในการส่ง เงินกลับ และ กิจกรรมขององค์กร ในประเทศปลายทาง เพื่อช่วยในการปรับ ตัวของผู้อพยพย้ายถิ่นต่อ สังคมใหม่ เป็นต้น

¹¹⁵ Ibid.; R. Mansell Prothero. (1990). "Labour Recruiting Organisations in the Developing World: Introduction." *International Migration Review*, Vol. 24 No. 2, pp. 221-228; *World in Motion—Understanding International Migration at the End of the Millennium. op.cit.*, p. 61.

¹¹⁶ *The Impact of International Migration: Process and Contemporary Trends in Kyrgyzstan. op.cit.*, p. 17.

¹¹⁷ *Networks, Linkages, and Migration System. op.cit.*, pp. 671-680.

ตารางที่ 3.1 (ต่อ)

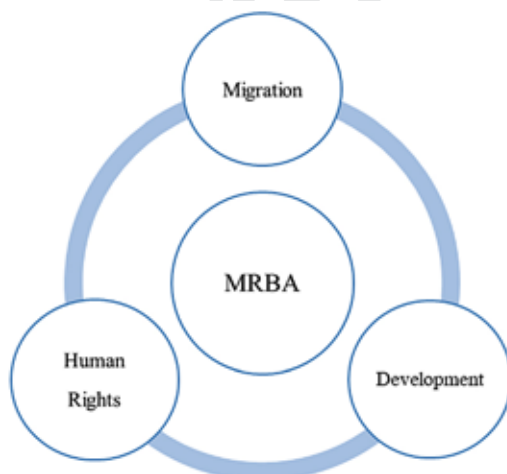
รูปแบบ ประเภท	ความสัมพันธ์ แบบรัฐ-รัฐ	การเชื่อมโยง วัฒนธรรม	เครือข่ายครอบครัว และบุคคล	การเชื่อมโยง กิจกรรมและ ตัวกระทำกร ในระบบ
การเชื่อมโยงทาง กฎระเบียบ	กฎหมายคนเข้าเมือง กฎหมาย/นโยบาย เกี่ยวกับแรงงานข้าม ชาติ นโยบายด้าน การท่องเที่ยว วิชา ฯลฯ	บรรทัดฐานทางสังคม ต่อการย้ายถิ่น และ การยอมรับทาง สังคมต่อผู้ย้ายถิ่น	พันธะและความ รับผิดชอบต่อ ครอบครัว มิตรสหาย และกลุ่มทางสังคม	กฎและระเบียบที่ เกี่ยวข้องกับการ จัดการและการ ดำเนินการในการ ย้ายถิ่นรวมทั้งสัญญา และข้อตกลงใน การจ้างงานแรงงาน ข้ามชาติ เป็นต้น
การเชื่อมโยงใน รูปความสัมพันธ์	การตอบสนองกัน ของอุปสงค์กับ อุปทาน การพึ่งพา กันทางเศรษฐกิจ การแลกเปลี่ยน เจ้าหน้าที่การทูต ระหว่างกัน เป็นต้น	ความคล้ายคลึงและ สอดคล้องกันทาง วัฒนธรรม และ ระบบคุณค่า	ความสัมพันธ์ของ สถานภาพทางสังคม และเศรษฐกิจระหว่าง ผู้ย้ายถิ่นกับผู้กลับ คืนถิ่น (returned migrants) ใน ลักษณะของการ ย้ายถิ่นที่ล้มเหลว (failed migration) หรือกับคนที่กำลัง ตัดสินใจย้ายถิ่น ในลักษณะแรงจูงใจ	กิจกรรมที่ส่งเสริม ซึ่งกันและกัน ระหว่างต้นทางกับ ปลายทาง เช่น เครือข่ายแรงงาน ข้ามชาติ และองค์กร ช่วยเหลือของชุมชน พลัดถิ่น เป็นต้น

ที่มา: James T. Fawcett. (1989). pp. 674-678.

5. แนวคิดฐานสิทธิว่าด้วยการย้ายถิ่น (Migration Rights – based Approach-MRBA)

แนวคิดฐานสิทธิว่าด้วยการย้ายถิ่นเป็นการศึกษาการย้ายถิ่นกับสิทธิมนุษยชนในฐานะของการเป็นรากเหง้าของการนำไปสู่การย้ายถิ่นและความสัมพันธ์ของสิทธิมนุษยชนกับการย้ายถิ่นในกระบวนทัศน์

ของการพัฒนา¹¹⁸ (ภาพที่ 3.10) แนวคิดฐานสิทธิว่าด้วยการย้ายถิ่นนี้ถูกนำเสนอโดยองค์กรที่ทำงานเกี่ยวข้องกับให้ความช่วยเหลือและคุ้มครองผู้ย้ายถิ่น อาทิ IOM, UNHCR, ILO และ INGOs แนวคิดฐานสิทธิว่าด้วยการย้ายถิ่นเป็นแนวคิดและเครื่องมือในการบูรณาการเรื่องของสิทธิ บรรทัดฐาน และมาตรฐานของกฎหมายระหว่างประเทศที่ว่าด้วยเรื่องสิทธิมนุษยชนมาใช้ในการกำหนดนโยบาย ตลอดจนเป็นแนวทางปฏิบัติต่อผู้ย้ายถิ่น¹¹⁹ ทั้งนี้การรับรองสิทธิของผู้ย้ายถิ่นและการประกันถึงสิทธิของผู้ย้ายถิ่นในการปลอดจากความรุนแรงต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นความรุนแรงในรูปของความขัดแย้ง การเหยียดผิว และการเลือกปฏิบัติ ปรากฏอยู่ในกฎหมายระหว่างประเทศหลายฉบับ โดยเฉพาะตัวบทกฎหมายที่เป็นพื้นฐานของสิทธิมนุษยชนสากลอย่างปฏิญญาสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights: UDHR) เป็นที่น่าเสียดายว่า แม้จะมีการกำหนดกลไกและความคุ้มครองสิทธิของผู้ย้ายถิ่นไว้อย่างชัดเจนตามความตกลงที่รัฐบาลนานาชาติได้ให้ความเห็นชอบร่วมกัน แต่ในความเป็นจริงแล้วกลับมีการละเมิดการเลือกปฏิบัติ และการต่อต้านผู้ย้ายถิ่นในประเทศต่างๆ ทั้งประเทศพัฒนาแล้วและประเทศด้อยพัฒนา

ภาพที่ 3.10 องค์ประกอบแนวคิดฐานสิทธิว่าด้วยการย้ายถิ่น

ที่มา: ผู้เขียน

¹¹⁸ United Nations. (2012). Migration and Human Rights—Improving Human Rights-based Governance of International Migration. Retrieved from https://www.ohchr.org/Documents/Issues/Migration/MigrationHR_improvingHR_Report.pdf; ILO. (2010). *International Labour Migration: A Rights-based Approach*. Retrieved from <https://digitalcommons.ilr.cornell.edu/cgi/viewcontent.cgi?referer=https://www.google.co.th/&httpsredir=1&article=1086&context=intl>; United Nations. (2009). *A Call for a Human Rights-based Approach to Migration and Development*. Retrieved from http://www.un.org/en/development/desa/population/migration/events/coordination/7/docs/P18_NGO.pdf.

¹¹⁹ International Organization for Migration. (2016). *Rights-based Approach to Migration Policies*. Retrieved from https://ecampus.itcilo.org/pluginfile.php/27735/mod_folder/content/0/HUMAN%20RIGHTS/RBA%20to%20migration%20policy%20MARCH.pdf?forcedownload=1; Patrick A. Taran. (2009). “The Need for a Rights-based Approach to Migration in the Age of Globalisation.” in Ryszard Cholewinsky, Pual De Guchteneire and Antoine Pecoud. *Migration and Human Rights—The United Nations Convention on Migration Workers Rights*. Cambridge: Cambridge University Press, pp. 150–170.

สิทธิกับการย้ายถิ่นเป็นสิ่งที่มีความเกี่ยวพันที่ไม่สามารถแยกออกจากกันได้ การถูกละเมิดสิทธิและความรุนแรงเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ทั้งสาเหตุของการก่อให้เกิดการย้ายถิ่น เป็นองค์ประกอบในกระบวนการการย้ายถิ่น ส่งผลต่อสถานะและคุณภาพชีวิตของผู้ย้ายถิ่นในการตั้งถิ่นฐาน ณ ประเทศปลายทาง ตลอดจนความสัมพันธ์ของผู้ย้ายถิ่นระหว่างประเทศต้นทางกับประเทศปลายทาง การละเลยหลักการเรื่องสิทธิหรือกระทำละเมิดสิทธิต่อผู้ย้ายถิ่นเป็นส่วนสำคัญในการก่อให้เกิดปัญหาที่มีผลกระทบของการย้ายถิ่นที่ขยายตัวเพิ่มขึ้นอย่างคู่ขนานไปกับการพัฒนา ยกตัวอย่างเช่น การขาดกลไกการคุ้มครองผู้ย้ายถิ่นที่อ่อนไหวต่อการถูกกระทำละเมิดอย่างสตรีและเด็กก็จะส่งผลให้คนเหล่านี้ตกเป็นเหยื่อของการค้ามนุษย์¹²⁰ ปัญหาการค้ามนุษย์มิได้เป็นเพียงการส่งเสริมการค้าทาสสมัยใหม่ (modern slavery) ที่มีการหาประโยชน์จากคนเหล่านี้เท่านั้น แต่ยังมีผลกระทบต่อความสงบสุขและความมั่นคงปลอดภัยของสังคม (peaceful society)¹²¹ ประเทศต้นทางและประเทศปลายทางจากการขยายตัวของเครือข่ายอาชญากรรมข้ามชาตินี้ด้วย หรือการที่รัฐมีนโยบายต่อต้านและปราบปรามผู้ย้ายถิ่นผิดกฎหมายโดยมิได้ใช้มิติของเรื่องสิทธิเข้าไปพิจารณาประกอบการออกนโยบายก็จะยิ่งทำให้ปัญหายิ่งทวีความรุนแรงมากขึ้นเรื่อยๆ เพราะรัฐไม่สามารถปิดกั้นพรมแดนได้อย่างสมบูรณ์ การย้ายถิ่นยังคงเกิดขึ้นอยู่เสมอไม่ว่ารัฐจะยินยอมหรือไม่ ฉะนั้น ยิ่งรัฐหาทางปิดกั้นและปฏิเสธการเข้ามาของผู้ย้ายถิ่นมากเท่าไร ช่องทางของการหลบเลี่ยงอำนาจรัฐหรือการลักลอบเข้ามาอย่างผิดกฎหมายก็จะยิ่งกลายเป็นทางเลือกให้ผู้ย้ายถิ่นมากขึ้น ซึ่งภาวะดังกล่าวโยงโย่ไปสู่วงจรการค้ามนุษย์เป็นปัญหาหินทางให้รัฐต้องคอยตามแก้ไข

แนวคิดฐานสิทธิว่าด้วยการย้ายถิ่นถูกนำไปใช้ปฏิบัติอย่างเป็นสากลในฐานะส่วนหนึ่งของกลไกการพัฒนา โดยการประชุมเรื่องการย้ายถิ่นกับการพัฒนา (Global Forum on Migration and Development: GMFD) ที่กรุงบรัสเซลส์ ประเทศเบลเยียม เมื่อ ค.ศ. 2007 ซึ่งเป็นการจัดประชุมระดับโลกครั้งแรกที่ใหญ่ที่สุดในการหารือและพูดคุยกันขององค์กรทั่วโลก ทั้งที่เป็นรัฐบาล ไม่เป็นองค์กรของรัฐสหประชาชาติ และองค์กรในกำกับของสหประชาชาติ ในประเด็นของการย้ายถิ่น การจัดการประชุมดังกล่าวเป็นผลมาจากข้อเสนอของเลขาธิการสหประชาชาติในการเจรจาของสมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติว่าด้วยเรื่องการย้ายถิ่นและการพัฒนา เมื่อ ค.ศ. 2006 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นการขยายความร่วมมือและการหารือเกี่ยวกับเรื่องการย้ายถิ่นอย่างรอบด้าน ตลอดจนเชื่อมโยงการย้ายถิ่นเข้ากับการพัฒนาในทุกระดับ¹²² ที่ประชุมสมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติจึงเห็นพ้องกันในการจัดตั้งกลไกการหารือและแสวงหาความร่วมมือ

¹²⁰ *A Call for a Human Rights-based Approach to Migration and Development, op.cit.*

¹²¹ ดูรายละเอียดเพิ่มเติมของความสงบสุขและปลอดภัยทางสังคมกับการย้ายถิ่นในการเป็นส่วนหนึ่งของเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนของโลกได้จาก International Organization for Migration. (n/a). *Migration in the 2020 Agenda: The Sustainable Development Goals Seen Through the Lens of Migration*. retrieved from https://www.iom.int/sites/default/files/our_work/ICP/MProcesses/IOM-and-SDGs-brochure.pdf; The 3Ps: Office of Monitor and Combat Trafficking in Persons, Prevention. Protection. Prosecution. United States Department of State, USA, 2011. retrieved from <https://2009-2017.state.gov/documents/organization/167334.pdf>.

¹²² International Organization for Migration. (2018). *Global Forum on Migration and Development (GFMD)*, Retrieved from <https://www.iom.int/global-forum-migration-and-development-gfmd>; United Nations. (2008). *Resolution Adopted by the General Assembly on 20 June 2008*. Retrieved from http://www.un.org/en/development/desa/population/migration/generalassembly/docs/globalcompact/A_RES_62_270.pdf.

ในเรื่องการย้ายถิ่นกับการพัฒนาขึ้นเพื่อดำเนินการให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ข้างต้น โดยเฉพาะในเรื่องของการผนวกการย้ายถิ่นเข้าเป็นส่วนหนึ่งของเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืนของโลก (sustainable development goals) ในฐานะที่การย้ายถิ่นส่งผลให้เกิดความเจริญงอกงามทางเศรษฐกิจทั้งในประเทศพัฒนาแล้วและประเทศด้อยพัฒนา การย้ายถิ่นนำมาซึ่งการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ และการสร้างความเท่าเทียมที่ลดช่องว่างระหว่างเพศ รายได้ เสรีภาพ และยกระดับความเป็นอยู่ของผู้คน ดังนั้น การย้ายถิ่นจึงมิใช่ปัญหาแต่เป็นโอกาสในการพัฒนาของมนุษย์และสังคมทั้งต้นทางและปลายทาง

อย่างไรก็ดี การพัฒนาก่อให้เกิดการย้ายถิ่น¹²³ ซึ่งปรากฏในหลายรูปแบบ หลายระดับ และส่งผลกระทบต่อซึ่งกันและกันในลักษณะความสัมพันธ์แบบคู่ขนาน โดยเฉพาะกระบวนการพัฒนาและการย้ายถิ่นหลังปี 2000 เป็นต้นมานั้น ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีมีบทบาทอย่างมากต่อมิติการข้ามพรมแดนที่มีความซับซ้อนกว่าในอดีต บริบทเช่นนี้ย่อมส่งผลต่อการศึกษาเพื่อทำความเข้าใจการย้ายถิ่นที่ไม่อาจพึ่งพาเพียงแนวคิด/ทฤษฎีใดเพียงแนวคิด/ทฤษฎีเดียวได้ แต่จำเป็นต้องมีการพิจารณาถึงมุมมองในการศึกษาที่รอบด้านและบูรณาการเพื่อให้เท่าทันพลวัตของการย้ายถิ่นที่มีการปรับตัวตามความเปลี่ยนแปลงทางสังคม การเมือง เศรษฐกิจ และเงื่อนไขอื่นๆ อยู่เสมอ ซึ่งก็ขึ้นอยู่กับผู้ศึกษาในการกำหนดกรอบแนวทางการศึกษาที่สอดคล้องกับประเด็นในการศึกษา เข้าใจจุดอ่อนและจุดแข็งของแนวคิด/ทฤษฎีที่เลือกใช้ รวมทั้งมีความรอบรู้เท่าทันสถานการณ์ของการย้ายถิ่นเพื่อใช้ประกอบข้อสรุปในการศึกษาที่สะท้อนความเป็นจริงของการย้ายถิ่นได้อย่างเหมาะสม

กิจกรรม 3.3.1

แนวคิด/ทฤษฎีที่ในการศึกษาการย้ายถิ่นระหว่างประเทศหลักๆ แล้วแบ่งเป็นกี่กลุ่ม อะไรบ้าง

แนวตอบกิจกรรม 3.3.1

แนวคิด/ทฤษฎีที่ในการศึกษาการย้ายถิ่นระหว่างประเทศแบ่งออกเป็น 5 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มแนวคิด/ทฤษฎีที่ศึกษาปัจจัยการย้ายถิ่น กลุ่มแนวคิด/ทฤษฎีที่ศึกษามิติทางเศรษฐศาสตร์ กลุ่มแนวคิด/ทฤษฎีทางสังคมวิทยาว่าด้วยการย้ายถิ่น กลุ่มทฤษฎีระบบการย้ายถิ่น และแนวคิดฐานสิทธิว่าด้วยการย้ายถิ่น

¹²³ *Theories and Typologies of Migration: An Overview and a Primer. op.cit.*

เรื่องที่ 3.3.2

ปัญหาของแนวทางการศึกษาการย้ายถิ่นระหว่างประเทศ และทิศทางของประเด็นการศึกษา

สิ่งที่ท้าทายประการหนึ่งของแนวคิด/ทฤษฎีการย้ายถิ่นในปัจจุบันคือ ขาดการศึกษาที่มีกระบวนทัศน์ร่วม (Shared Paradigm) โดยเป็นการศึกษาแยกส่วนจากมุมมองของสาขาวิชาต่างๆ อันเป็นผลมาจากการอบการตั้งคำถาม สมมติฐาน และการเลือกใช้เครื่องมือในการศึกษาวิจัย¹²⁴ แต่ละแนวคิด/ทฤษฎีจึงเน้นการศึกษาแยกตามฐานทฤษฎี (theoretical viewpoints) ที่แยกมองเป็นสำนักคิดต่างๆ (disciplines) และอุดมการณ์ (ideologies) ตัวอย่างเช่น ทฤษฎีเศรษฐศาสตร์นีโอคลาสสิกที่มุ่งสนใจเพียงแรงจูงใจเรื่องค่าจ้าง ในขณะที่ตัวแบบเศรษฐศาสตร์แนวใหม่ก็ให้ความสำคัญเพียงการกระจายความเสี่ยงของครัวเรือน และมุ่งอธิบายการย้ายถิ่นในลักษณะยุทธศาสตร์เพื่อความอยู่รอดของครัวเรือน หรือทฤษฎีประวัติศาสตร์และโครงสร้างที่ยึดโยงมุมมองในการวิเคราะห์การย้ายถิ่นบนฐานคิดสายมาร์กซิสต์ ทฤษฎีที่ยกตัวอย่างมานี้จึงยังขาดการพิจารณาปัจจัยในมิติอื่นๆ ที่อาจส่งผลกระทบต่อเคลื่อนย้ายแรงงานด้วยเช่นกัน ที่สำคัญ ทฤษฎีเหล่านี้ขาดพื้นที่ในการอธิบายการย้ายถิ่นในรูปแบบอื่นๆ ที่มีใช้การย้ายถิ่นของแรงงาน จากเหตุข้างต้น ทำให้ประเด็นการศึกษาการย้ายถิ่นมีความคับแคบ ขาดประสิทธิภาพในการอธิบายปรากฏการณ์ และไม่มีความชัดเจน เพราะมุ่งเน้นที่การนิยามความหมาย หลักการพื้นฐาน แต่ขาดการสื่อสารประเด็นที่สะท้อนปรากฏการณ์ที่มีความซับซ้อนและหลากหลายในเชิงมิติความสัมพันธ์ของการย้ายถิ่นได้เพียงพอ การศึกษาในแนวทางแบบสหวิทยาการ (interdisciplinary approach) และการศึกษาเชิงเปรียบเทียบ (comparative approach) จึงมีความสำคัญ¹²⁵

อย่างไรก็ดี แนวคิด/ทฤษฎีนั้น เป็นข้อเสนอขององค์ความรู้ที่ประกอบไปด้วยข้อสรุปของความสัมพันธ์ในสิ่งที่แนวคิด/ทฤษฎีนั้นถูกใช้ในการอธิบาย ปัจจัยของความเป็นไปได้ที่นำไปสู่ลักษณะเช่นนั้น และบางแนวคิด/ทฤษฎีก็พยายามบ่งชี้ถึงการคาดการณ์ของความน่าจะเป็นในข้อสรุปที่นำเสนอภายใต้เงื่อนไขหรือบริบทแวดล้อมที่ส่งผลต่อปัจจัยที่ศึกษาในลักษณะเดียวกัน แนวคิด/ทฤษฎีในการศึกษาการย้ายถิ่นก็เช่นกัน อเลฮันโดร ปอร์เตส (Alejandro Portes)¹²⁶ ได้ตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับแนวคิด/ทฤษฎีการย้ายถิ่นไว้ว่ามีลักษณะที่สำคัญคือ แนวคิด/ทฤษฎีมิได้จำกัดอยู่เพียงการอธิบายปรากฏการณ์ในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่งเท่านั้น หรือใช้วิเคราะห์เพียงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นที่ใดเพียงที่เดียวเท่านั้น แต่ข้อสรุปในแนวคิด/ทฤษฎีที่นำเสนอานั้น สามารถนำไปใช้พิจารณาความสัมพันธ์ของปรากฏการณ์ที่ศึกษากับข้อสรุปของแนวคิด/ทฤษฎีเพื่อใช้อธิบายปรากฏการณ์ได้ภายใต้เงื่อนไขเดียวกัน

¹²⁴ *Migration Theory: Talkinig across Disciplines. op.cit.*, pp. 1-21; *Theories and Typologies of Migration: An Overview and a Primer. op.cit.*; *Immigration Theory for a New Century: Some Problems and Opportunities. op.cit.*; *Forecasting International Migration-Selected Theories, Models, and Methods. op.cit.*

¹²⁵ *Migration Theory: Talkinig across Disciplines. op.cit.*, pp. 19-21.

¹²⁶ *Ibid.*, pp. 808-809.

กว่าหนึ่งศตวรรษที่มีการนำเสนอแนวคิด/ทฤษฎีว่าด้วยการศึกษาการย้ายถิ่นซึ่งเริ่มจากปลายทศวรรษที่ 1880 โดยทฤษฎีกฎของการย้ายถิ่นโดย ราเวนสไตน์และพัฒนาต่อมาเป็นทฤษฎีการย้ายถิ่นของลี แนวคิด/ทฤษฎีว่าด้วยการย้ายถิ่นมีการต่อยอดจากแนวคิด/ทฤษฎีในช่วงต้นมาสู่การอธิบายปรากฏการณ์การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเศรษฐกิจในบริบทคู่ขนาดกับการย้ายถิ่น โดยเฉพาะการให้ความสำคัญกับมิติทางด้านเศรษฐกิจเพื่ออธิบายกระแสการไหลของการย้ายถิ่น (migration flow) ที่เป็นไปในทิศทางที่สอดคล้องกับการเคลื่อนย้ายทุนและการเติบโตของทุนในระบบทุนนิยม ทั้งนี้การตระหนักถึงความซับซ้อนของการย้ายถิ่นระหว่างประเทศในคริสต์ศตวรรษที่ 21 ที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างมากจากบริบทในศตวรรษก่อนหน้านั้น ทำให้เกิดการตั้งคำถามถึงแนวคิด/ทฤษฎียุคแรกหรือแม้กระทั่งแนวคิด/ทฤษฎีที่มีอยู่ในปัจจุบันว่าจะสามารถนำมาใช้อธิบายการย้ายถิ่นระหว่างประเทศในบริบทโลกแห่งสหประชาชาติใหม่ได้สอดคล้องกับความเป็นจริงที่เปลี่ยนแปลงไปของโลกได้มากน้อยเพียงใด อาทิ ทฤษฎีระบบโลกยังสามารถใช้อธิบายการย้ายถิ่นที่มาจากโครงสร้างการพัฒนาเศรษฐกิจที่ไม่เท่าเทียมกันของระบบทุนนิยมโลกบนฐานการผลิตแบบอุตสาหกรรมกับบริบทสังคมหลังยุคอุตสาหกรรม (post-industrial society) ได้อยู่หรือไม่อย่างไร เป็นต้น กระนั้นก็ได้หมายความว่าเราควรมีการผลิตหรือคิดค้นทฤษฎีใหม่ๆ เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ เพราะการมีแนวคิด/ทฤษฎีมากมีได้แปลว่าดี¹²⁷ ทฤษฎีที่ดีควรนำมาสู่การตั้งคำถามและชวนให้เราขบคิดถึงความเป็นจริง ค้นคว้า และแสวงหาความจริงด้วยหลักฐานเชิงประจักษ์ แนวคิด/ทฤษฎีจึงมิใช่แบบฝึกหัดสำเร็จรูปในการนำมาใช้ทดสอบปรากฏการณ์¹²⁸ แต่แนวคิด/ทฤษฎีเป็นองค์ความรู้ที่เป็นแนวทางชี้แนะการศึกษาและจำเป็นต้องมีการพัฒนาต่อไปในอนาคต

ทิศทางของประเด็นการศึกษาว่าด้วยการย้ายถิ่นระหว่างประเทศหลัง ค.ศ. 2000

การเคลื่อนย้ายข้ามพรมแดนของผู้คนส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเศรษฐกิจ รวมทั้งยังเกี่ยวข้องกับเมืองท้องถิ่นและการเมืองระหว่างประเทศอีกด้วย โดยเฉพาะหลังทศวรรษที่ 2000 เป็นต้นมา จากรายงานขององค์การระหว่างประเทศเพื่อการโยกย้ายถิ่นฐาน (International Organisation for Migration: IOM) ค.ศ. 2018¹²⁹ ได้ชี้ให้เห็นถึงการมีประเด็นใหม่ที่ต้องพิจารณาเกี่ยวกับการย้ายถิ่นที่มีความซับซ้อนและแตกต่างไปจากอดีต ในเรื่องของความสัมพันธ์กันระหว่างการย้ายถิ่นกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วของการเชื่อมโยงกันข้ามพรมแดน (transnational connectivities) ในทุกระดับ ทำให้มุมมองต่อการโยกย้ายถิ่นฐานข้ามพรมแดน รวมทั้งมิติที่หลากหลายเกี่ยวกับผู้ย้ายถิ่นและการย้ายถิ่นมีแนวโน้มที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม

ในโลกยุคโลกาภิวัตน์ การย้ายถิ่นเป็นตัวเชื่อมภูมิรัฐศาสตร์ของโลก นำมาซึ่งการแลกเปลี่ยนทางการค้าและวัฒนธรรม ตลอดจนยกระดับคุณภาพชีวิตให้กับผู้คนที่ทั้งในประเทศต้นทางและปลายทาง การย้ายถิ่นยังเป็นตัวสะท้อนการพัฒนาและช่องว่างของการพัฒนาได้เป็นอย่างดี แต่ตรรกะของการย้ายถิ่น

¹²⁷ *Ibid.*, pp. 802–803.

¹²⁸ *Ibid.*, p. 805.

¹²⁹ *World Migration Report 2018. op.cit.*

กับการพัฒนาได้มีการนำเสนอแนวคิดใหม่ มุมมองที่ว่า การย้ายถิ่นเป็นผลจากความด้อยพัฒนาถูกแทนที่ด้วยการผนวกการย้ายถิ่นเป็นแรงขับเคลื่อนไปสู่การพัฒนาโดยที่ประชุมสหประชาชาติซึ่งได้กำหนดให้การย้ายถิ่นร่วมอยู่ในเป้าหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืนของโลกภายใน ค.ศ. 2030 ทั้งนี้ในแง่ของการพัฒนาของมนุษย์ สังคม และสิ่งแวดล้อมดังที่ได้กล่าวมาก่อนหน้านี้ ประกอบกับตัวชี้วัดประจักษ์อย่างเช่นรายได้ที่แรงงานข้ามชาติส่งกลับบ้านที่เพิ่มขึ้นกว่า 10 เท่าในช่วงเวลา 2 ทศวรรษครึ่งที่ผ่านมา โดยเพิ่มจาก 31.1 พันล้านดอลลาร์สหรัฐ ใน ค.ศ. 1990¹³⁰ เป็น 413 พันล้านดอลลาร์สหรัฐ ใน ค.ศ. 2016¹³¹ ซึ่งมากกว่า GDP ของประเทศไทยในปีเดียวกัน¹³² รายได้เหล่านี้มีส่วนอย่างสำคัญในการยกระดับคุณภาพชีวิตของแรงงานข้ามชาติ รวมทั้งส่งผลให้เกิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นในประเทศบ้านเกิดของแรงงานเหล่านี้ เนื่องจากรายได้ที่แรงงานส่งกลับไปก่อให้เกิดความมั่นคงแก่ครอบครัวและชุมชน นำมาซึ่งการขยายการบริโภคและการลงทุนของประเทศที่รัฐจะสามารถนำมาเป็นงบประมาณพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานของประเทศ การศึกษา และสวัสดิการทางสังคมต่างๆ ในขณะที่เดียวกัน ประเทศปลายทางที่รับแรงงานข้ามชาติก็ได้รับประโยชน์จากการขับเคลื่อนเศรษฐกิจจากแรงงานเหล่านี้ ก่อให้เกิดความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ

อย่างไรก็ดี ผู้ย้ายถิ่นมิใช่คนกลุ่มเดียวกันทั้งหมดในบริบทของการย้ายถิ่นไม่ว่าจะจากประเทศต้นทางหรือในบริบทของประเทศปลายทาง การมองว่าผู้อพยพหรือแรงงานข้ามชาติเป็นคนกลุ่มเดียวกัน นั่นคือ คนยากจนและชนชั้นล่างที่สุดในสังคมที่คนเหล่านั้นจากมาอาจไม่สะท้อนความเป็นจริงเกี่ยวกับผู้ย้ายถิ่น งานศึกษาเกี่ยวกับการย้ายถิ่นในยุคหลัง¹³³ ได้มีข้อโต้แย้งเกี่ยวกับข้อสังเกตดังกล่าวและบ่งชี้ให้เห็นถึงแนวโน้มของการย้ายถิ่นในกลุ่มชนชั้นกลางที่มีเพิ่มมากขึ้น ทั้งนี้ การเดินทางข้ามพรมแดนไปยังประเทศอื่นจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องใช้ทรัพยากรจำนวนหนึ่งในการเดินทางและการดำรงชีพระหว่างการปรับตัวสู่สังคมใหม่ การใช้ประโยชน์จากฐานทางทรัพยากรของผู้ย้ายถิ่นไม่ว่าจะในรูปของตัวเงินหรือทุนทางสังคม

¹³⁰ Hein de Haas. (2008). *Migration and Development—A Theoretical Perspective*. Retrieved from https://www.imi.ox.ac.uk/publications/wp-09-08/@_download/file.

¹³¹ *International Migration Report 2017. op.cit.*

¹³² ผลผลิตมวลรวมภายในประเทศ (Gross Domestic Product: GDP) ของไทยใน ค.ศ. 2016 อยู่ที่ 411.755 พันล้านดอลลาร์สหรัฐ ข้อมูลจาก World Bank (2017)

¹³³ ตัวอย่างเช่น David Sancho. (2017). "Escaping India's Culture of Education: Migration Desires Among Aspiring Middle-class Young Men." *Ethnography*, Vol. 18 No. 4, pp. 515–534; Joanne Nowak. (2009). "Gender Perception on Migration among Skilled Female Ghanaian Nurses." *Gender and Development*. Vol. 17 No. 2, pp. 269–280; Yomi Kazeem. (2018). Nigeria's Stressed-out Middle Class is Trying to Leave in Doves and the Destination is Canada. Retrieved from <https://qz.com/africa/1271591/nigerias-stressed-out-middle-class-is-trying-to-leave-in-doves-and-the-destination-is-canada/>; Dambar Uprety. (2017). "The Impact of International Trade on Emigration in Developing Countries." *The Journal of International Trade and Economic Development*. Vol. 26 No. 8, pp. 907–923; Renee Reichl. Luthra. (2009). "Temporary Immigrants in High Skilled Labour Market: A Study of H-1Bs." *Journal of Ethnic and Migration Studies*, Vol. 35 No. 2, pp. 227–250; Ron Johnson, Andrew Trlin, Anne Henderson and Nicola North. (2006). "Sustaining and Creating Migration Chains among Skilled Immigrant Groups: Chinese, Indians and South Africans in New Zealand." *Journal of Ethnic and Migration Studies*, Vol. 32 No. 7, pp. 1227–1250.

จึงมีความสำคัญดังที่ได้กล่าวมาแล้วในเนื้อหาว่าด้วยเรื่องของเครือข่ายและทุนทางสังคมที่ส่งเสริมให้การย้ายถิ่นประสบความสำเร็จ ในขณะที่การขาดฐานทางทรัพยากรของผู้ย้ายถิ่นส่วนหนึ่งอาจนำไปการตกเป็นเหยื่อของการค้ามนุษย์ได้

นอกจากนี้การขาดแคลนแรงงานในประเทศพัฒนาแล้วที่เปิดโอกาสให้ชนชั้นกลางจากประเทศด้อยพัฒนาหรือกำลังพัฒนาเข้าไปสู่ตลาดแรงงานของประเทศเหล่านี้มากขึ้น แรงงานข้ามชาติจากประเทศด้อยพัฒนาหรือกำลังพัฒนาไปยังประเทศพัฒนาแล้วนั้น มีแนวโน้มที่แรงงานมีการศึกษาและมีทักษะการทำงานสูงมีการโยกย้ายถิ่นฐานเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ ตัวอย่างเช่น การเพิ่มขึ้นของแรงงานข้ามชาติที่มีทักษะและมีการศึกษาตั้งแต่ระดับมหาวิทยาลัยขึ้นไปในกลุ่มประเทศ OECD เพิ่มขึ้นจากร้อยละ 24 ใน ค.ศ. 2000 เป็นเกือบร้อยละ 30 ใน ค.ศ. 2010 และมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นเรื่อยๆ¹³⁴ ทั้งนี้แรงงานกลุ่มนี้ถูกดึงดูดให้เข้าไปสู่ระบบการจ้างงานที่อาจจะต่ำกว่าทักษะวิชาชีพของตน (deprofessionalisation) เพื่อแลกกับโอกาสในการทำงานในต่างประเทศ ไม่ว่าจะเพื่อโอกาสในการจ้างงาน การได้รับค่าจ้างที่สูงกว่า หรือโอกาสในการเรียนรู้ทางด้านวิชาชีพเพื่อเป็นบันไดไปสู่การเรียนรู้งานในประเทศที่พัฒนาต่อไป หรือการแสวงหาการมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น เป็นต้น ตัวอย่างของปรากฏการณ์เหล่านี้เกิดขึ้นในหลายกรณี เช่น การที่พยาบาลวิชาชีพจากฟิลิปปินส์และอินโดนีเซียไปทำงานเป็นผู้ดูแลผู้สูงอายุในญี่ปุ่น¹³⁵ และคนที่เรียนจบครูจากเมียนมาทำงานเป็นคนรับใช้ในบ้านในประเทศไทย เป็นต้น ภาวะดังกล่าวในแง่หนึ่งสะท้อนถึงปัญหาสมองไหล (brain drain) หรือการสูญเสียบุคลากร (brain waste)¹³⁶ ที่ประเทศด้อยพัฒนาสูญเสียทรัพยากรมนุษย์ไปให้แก่ประเทศพัฒนาและสิ้นเปลืองงบประมาณในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์โดยมิได้ใช้ประโยชน์จากคนเหล่านั้นแล้ว ในอีกด้านหนึ่ง นโยบายสนับสนุนการส่งออกแรงงานก็เป็นปัจจัยสำคัญในการผลักดันให้เกิดการเคลื่อนย้ายแรงงานมีฝีมือออกนอกประเทศอย่างหลีกเลี่ยงมิได้ ทั้งในลักษณะของข้อตกลงความร่วมมือด้านแรงงานระหว่างรัฐต่อรัฐ และการสอดแทรกการเปิดเสรีแรงงานในข้อตกลงความร่วมมือทางเศรษฐกิจแบบพหุภาคี ซึ่งรัฐบาลจะต้องเลือกหรือสร้างสมดุลในนโยบายด้านการศึกษาและแรงงานที่เหมาะสมระหว่างการส่งออกแรงงานและการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่ก่อให้เกิดประโยชน์ทั้งต่อแรงงานและผลประโยชน์ของรัฐ

ประการสุดท้าย การย้ายถิ่นเกี่ยวข้องกับความขัดแย้งและความรุนแรงไม่ว่าจะโดยรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง ความยากจน ความเหลื่อมล้ำทางสังคม และการขาดโอกาสในการพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่เป็นส่วนหนึ่งในการผลักดันให้คนโยกย้ายถิ่นฐานเพื่อแสวงหาโอกาสที่ดีกว่าในชีวิต ซึ่งบางคนตกเป็นเหยื่อของความรุนแรงต่อความมั่นคงของมนุษย์ที่เกิดขึ้นควบคู่ไปการย้ายถิ่นอีกลักษณะหนึ่งคือการค้ามนุษย์

¹³⁴ Michael Clemens. (2013). *What do We Know About Skilled Migration and Development?* retrieved from <https://www.migrationpolicy.org/pubs/SkilledMigration-Development.pdf>.

¹³⁵ ดูรายละเอียดใน *The Politics of Importing Health and Social Care Workers: Japans Economic Partnership Agreements with Southeast Asian Countries*.

¹³⁶ Philippe Fargues. (2017). *International Migration and Education—A Web for Mutual Causation*. retrieved from https://es.unesco.org/gem-report/sites/gem-report/files/Fargues_International%20Migration%20and%20Education.pdf.

จากรายงานขององค์การเพื่อความร่วมมือและความมั่นคงในยุโรป (Organisation for Security and Cooperation in Europe: OSCE)¹³⁷ พบว่ามีเหยื่อจากการค้ามนุษย์เกือบ 25 ล้านคนที่ถูกบังคับใช้แรงงาน และ 4.8 ล้านคนที่เป็นเหยื่อของการค้าบริการทางเพศ ในขณะที่มีคนบางกลุ่มที่จำเป็นต้องลี้ภัยถิ่นฐานเพราะความรุนแรงอันมาจากความขัดแย้งและการใช้กำลังในรูปของความรุนแรงต่อพลเมือง (civil conflict) ที่ส่งผลเป็นความรุนแรงข้ามชาติ (transnational conflict) อาทิ ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นจากลัทธิหัวรุนแรงจีฮาด (Jihadism) ในตะวันออกกลาง เอเชีย และแอฟริกาที่นำมาซึ่งการขยายตัวของสงครามกลางเมืองและการก่อการร้ายข้ามชาติที่เพิ่มขึ้นจากร้อยละ 5 ในทศวรรษ 1990 เป็นร้อยละ 40 ใน ค.ศ. 2014¹³⁸ หรือความรุนแรงของรัฐต่อชนกลุ่มน้อยชาวโรฮิงญาในเมียนมา เป็นต้น ซึ่งความรุนแรงในลักษณะนี้มีแนวโน้มสูงขึ้นและส่งผลให้เกิดผู้พลัดถิ่นซึ่งเป็นเหยื่อจากความรุนแรงเหล่านี้เพิ่มขึ้นเป็นเงาตามตัว โดยสถิติของ IOM¹³⁹ ระบุว่าใน ค.ศ. 2016 มีจำนวนผู้ลี้ภัยทั่วโลก 22.5 ล้านคน และผู้พลัดถิ่นในประเทศ (Internal Displaced Persons: IDPs) อีกจำนวน 40.3 ล้านคน ซึ่งนับว่าเป็นสถิติสูงสุดที่ IOM เคยบันทึกไว้ การศึกษาเรื่องของความรุนแรงกับการย้ายถิ่นจึงเป็นประเด็นที่สำคัญต่อการทำความเข้าใจพลวัตของการย้ายถิ่นนอกเหนือจากมุมมองครอบงำในแง่ของการอธิบายด้วยเหตุผลทางเศรษฐกิจ ทั้งนี้จะได้อภิปรายถึงความหลากหลายของพลวัตการย้ายถิ่นระหว่างประเทศในมิติต่างๆ ต่อไป ในหน่วยที่ 4

กิจกรรม 3.3.2

จงอธิบายมุมมองต่อการย้ายถิ่นระหว่างประเทศในปัจจุบันที่เปลี่ยนแปลงไปจากทศวรรษในอดีตที่มีต่อการย้ายถิ่น

แนวตอบกิจกรรม 3.3.2

มุมมองต่อการย้ายถิ่นจากเดิมที่มองว่าการย้ายถิ่นเป็นผลของความด้อยพัฒนาและก่อให้เกิดผลกระทบด้านลบ ถูกแทนที่ด้วยกระบวนทัศน์ของการพัฒนาที่มองว่าการย้ายถิ่นระหว่างประเทศเป็นส่วนหนึ่งของการนำไปสู่เป้าหมายของการพัฒนา นอกจากนี้ทัศนะต่อการย้ายถิ่นระหว่างประเทศยังมีความหลากหลายมากกว่ามุมมองด้านเศรษฐกิจแบบเดิม โดยให้ความสนใจในความซับซ้อนของผู้ย้ายถิ่นและการย้ายถิ่น เช่น ประเด็นของชนชั้น (class) และการความรุนแรงกับการย้ายถิ่นที่ส่งผลต่อการเมืองระหว่างประเทศมากขึ้น เป็นต้น

¹³⁷ Ambassador Madina Jarbussynova, OSCE Special Representative and Co-ordinator for Combating Trafficking in Human Being Report for the OSCE Permanent Council, 2017, Retrieved from <https://www.osce.org/permanent-council/365131?download=true>.

¹³⁸ Martha Creshaw. (2017). *Transnational Jihadism and Civil Wars*. Retrieved from https://www.mitpressjournals.org/doi/pdf/10.1162/DAED_a_00459.

¹³⁹ *World Migration Report 2018*. op.cit.

บรรณานุกรม

- พัชรราวลัย วงศ์บุญสิน (2553). *การย้ายถิ่น: ทฤษฎีและความเป็นไปในเอเชีย*. กรุงเทพฯ: วิทยาลัยประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สมาคมเพื่อนแรงงานไทย (สิงคโปร์) (2555). *รำลึกความหลังก่อตั้งสมาคมฯ*. สืบค้นจาก https://sprth.blogspot.com/p/blog-page_29.html
- Bijak, J. (2006). *Forecasting International Migration—Selected Theories, Models, and Methods*. Retrieved from <https://pdfs.semanticscholar.org/c67f/39cc621207bf34c63f371108a6021102744f.pdf>
- Bodvarsson O. B. and H. Van den Berg (2013). *The Economics of Immigration—Theory and Policy*. London: Springer.
- Borjas, G. (1988). *International Differences in the Labour Market Performance of Immigrants*. Kalamazoo, Michigan: W. E. Upjohn Institute for Employment Research.
- Bourdieu P. (1986). The Forms of Capital. In J. G. Richardson (ed.). *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education*. New York: Greenwood Press, 241–258.
- Brettell, C. B. and J. F. Hollifield (2008). *Migration Theory Talking Across Disciplines*. New York: Routledge.
- Castles, S. (2003). *The Factors That Make and Unmake Migration Policies*. Retrieved from <https://pdfs.semanticscholar.org/f702/3b3aec310d23f9e6aa21261fb4db36a62420.pdf>
- Castles, S. (2004). Why Migration Policies Fail. *Ethnic and Racial Studies*, 27(2), 205–227.
- Castles, S. (2008). Development and Migration—Migration and Development: What Comes First?. Retrieved from <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download;jsessionid=FA9C706B94E589CD9A06CE36FF4881CE?doi=10.1.1.674.2219&rep=rep1&type=pdf>
- Castles, S. (2008). The Factors That Make and Unmake Migration Policies. In: A. Portes and J. Dewind (eds.). *Rethinking Migration—New Theoretical and Empirical Perspectives*. Oxford: Berghahn Books.
- Castles, S. (2008). *Understanding Global Migration: A Social Transformation Perspective*. Retrieved from <https://www.imi.ox.ac.uk/files/events/castles.pdf>
- Castles, S., H. de Haas and M. Miller (2014). *The Age of Migration—International Population Movement in the Modern World* (4th ed.). Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Cholewinsky, R., P. D. Guchteneire and A. Pecoud (2008). *Migration and Human Rights—The United Nations Convention on Migration Workers Rights*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Clemens, M. (2013). *What do We Know About Skilled Migration and Development?*. Retrieved from <https://www.migrationpolicy.org/pubs/SkilledMigration-Development.pdf>

- Cohen, R. (2006). *Migration and Its Enemies: Global Capital Migrant Labour and the Nation-State*. Hampshire: Ashgate Publishing Limited.
- Coleman, J. S. (1988). Social Capital in the Creation of Human Capital. *The American Journal of Sociology*, 94, S95–S120.
- Constant, A. and D. Massey (2003). *Labour Market Segmentation and the Earnings of German Guest Workers*. Retrieved from <ftp://ftp.iza.org/RePEc/Discussionpaper/dp774.pdf>
- Crenshaw, M. (2017). *Transnational Jihadism and Civil Wars*. Retrieved from https://www.mit-pressjournals.org/doi/pdf/10.1162/DAED_a_00459
- Department of Statistics, Singapore (2018). *Population*. Retrieved from <https://www.singstat.gov.sg/modules/infographics/population>
- Doeringer, P. B. and M. J. Piore (1971). *Internal Labour Market and Manpower Analysis*. London: M. E. Sharp, Inc.
- ECAS (2018). *ECAS Mission and Vision*. Retrieved from <https://ecas.org/about-us/ecas-mission/>
- Eurocontrol (2017). *The Rise of Low-cost Carriers*. Retrieved from <http://www.eurocontrol.int/news/rapid-rise-low-cost-carriers>
- Faist, T. (2006). *The Transnational Social Spaces of Migration*. Retrieved from [http://www.uni-bielefeld.de/\(en\)/soz/ab6/ag_faist/downloads/workingpaper_10.pdf](http://www.uni-bielefeld.de/(en)/soz/ab6/ag_faist/downloads/workingpaper_10.pdf)
- Faist, T. (2008). *Towards Transnational Studies: World Theories, Transnationalism and Changing Institutions*. Retrieved from <http://www.urbanlab.org/articles/Faist%20IMISCOE.pdf>
- Faist, T. (2008). *Transnationalisation in International Migration: Implications for the Study of Citizenship and Culture*. Retrieved from <http://www.transcomm.ox.ac.uk/working%20papers/faist.pdf>
- Faist, T. (2006). *The Transnational Social Spaces of Migration*. Retrieved from [http://www.uni-bielefeld.de/\(en\)/soz/ab6/ag_faist/downloads/workingpaper_10.pdf](http://www.uni-bielefeld.de/(en)/soz/ab6/ag_faist/downloads/workingpaper_10.pdf)
- Fargues, P. (2017). *International Migration and Education—A Web for Mutual Causation*. Retrieved from https://es.unesco.org/gem-report/sites/gem-report/files/Fargues_International%20Migration%20and%20Education.pdf
- Fawcett, J. T. (1989). Networks, Linkages, and Migration System. *International Migration Review*, 23(3), 671–680.
- Frank, A. G. (n/a). *The Underdevelopment of Development*. Retrieved from https://www.colorado.edu/geography/class_homepages/geog_3682_f08/Articles/FrankDevofUnderdev.pdf
- Government of Singapore (2018). *Preparing for an Ageing Population*. Retrieved from <https://www.gov.sg/microsites/budget2018/press-room/news/content/preparing-for-an-ageing-population>
- Haas, H. (2008). *Migration and Development—A Theoretical Perspective*. Retrieved from <https://www.imi.ox.ac.uk/publications/wp-09-08/@@download/file>

- Hirschman C., P. Kasinitz and J. DeWind (eds.). *The Handbook of International Migration: The American Experience*. New York: Russell Sage Foundation.
- Hollifield, J. (2004). *Emerging Migration State*. *International Migration Review*, 30(3), 885–913.
- Hollifield, J. (2012). *Why Do States Risk Migration?*. Retrieved from http://paperroom.ipsa.org/papers/paper_25254.pdf
- IOM (2004). *Glossary on Migration*. Retrieved from http://www.iomvienna.at/sites/default/files/IML_1_EN.pdf
- IOM (2013). *Why Migration Matters More Post 2015*. Retrieved from <https://www.iom.int/oped/why-migration-matters-more-post-2015>.
- IOM (2016). *Rights-based Approach to Migration Policies*. Retrieved from https://ecampus.itcilo.org/pluginfile.php/27735/mod_folder/content/0/HUMAN%20RIGHTS/RBA%20to%20migration%20policy%20MARCH.pdf?forcedownload=1
- IOM (2017). *Migration in the 2030 Agenda*. Retrieved from https://publications.iom.int/system/files/pdf/migration_in_the_2030_agenda.pdf
- IOM (2018). *Global Forum on Migration and Development (GFMD)*. Retrieved from <https://www.iom.int/global-forum-migration-and-development-gfmd>
- IOM (2018). *World Migration Report 2018*. Retrieved from https://publications.iom.int/system/files/pdf/wmr_2018_en.pdf
- IOM (n/a). *Migration in the 2020 Agenda: The Sustainable Development Goals Seen Through the Lens of Migration*. Retrieved from https://www.iom.int/sites/default/files/our_work/ICP/MProcesses/IOM-and-SDGs-brochure.pdf
- Johnson, R., A. Trlin, A. Henderson and N. North (2006). Sustaining and Creating Migration Chains among Skilled Immigrant Groups: Chinese, Indians and South Africans in New Zealand. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 32(7), 1227–1250.
- Kazeem, Y. (2018). *Nigeria's Stressed-out Middle Class is Trying to Leave in Doves and the Destination is Canada*. Retrieved from <https://qz.com/africa/1271591/nigerias-stressed-out-middle-class-is-trying-to-leave-in-doves-and-the-destination-is-canada/>
- King, R. (2012). *Theories and Typologies of Migration: An Overview and a Primer*. Retrieved from https://www.researchgate.net/profile/Russell_King3/publication/260096281_Theories_and_Typologies_of_Migration_An_Overview_and_A_Primer/links/0a85e52f8c2ce19850000000/Theories-and-Typologies-of-Migration-An-Overview-and-A-Primer.pdf?origin=publication_detail
- The Kurdish Project (2015). *PKK: The Kurdistan Workers Party*. Retrieved from <https://thekurdishproject.org/history-and-culture/kurdish-nationalism/pkk-kurdistan-workers-party/>

- Lang, K. and W. T. Dickens (1987). *Neoclassical and Sociological Perspectives on Segmented Labour Markets*. Retrieved from https://www.researchgate.net/profile/Kevin_Lang/publication/5190103_Neoclassical_and_Sociological_Perspectives_on_Segmented_Labor_Markets/links/0deec51b5f5f3b5ac7000000.pdf
- Lee, E. S. (1966). A Theory of Migration. *Demography*, 3(1), 47–57.
- Lucassen, J. and L. Lucassen (eds.) (1997). *Migration, Migration History, History: Old Paradigms and New Perspectives*. Oxford: Peter Lang.
- Luthra, R. (2009). Temporary Immigrants in High Skilled Labour Market: A Study of H-1Bs. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 35(2), 227–250.
- Mabogunje, A. L. (1970). System Approach to a Theory of Rural–Urban Migration. *Geographical Analysis*, 2(1), 1–18.
- Massey, D. (1988). Economic Development and International Migration in Comparative Perspective. *Population and Development Review*, 14(3), 383–413.
- Massey, D., J. Arango, G. Hugo, A. Kouaouci, A. Pellegrino and J. Edward Taylor (1993). Theories of International Migration: A Review and Appraisal. *Population and Development Review*, 19(3), 431–466.
- Massey, D., J. Arango, G. Hugo, A. Kouaouci, A. Pellegrino and J. Edward Taylor (2009). *World in Motion—Understanding International Migration at the End of the Millennium*. Oxford: Clarendon Press.
- Miller, M. J. (2003). International Migration in Post–Cold War International Relations. In: *Bimal Ghosh. Managing Migration—Time for a New International Regime?*. Oxford: Oxford University Press.
- Ministry of Manpower, Singapore (2018). *Foreign Workforce Numbers*. Retrieved from <http://www.mom.gov.sg/documents-and-publications/foreign-workforce-numbers>
- Nowak, J. (2009). Gender Perception on Migration among Skilled Female Ghanaian Nurses. *Gender and Development*, 17(2), 269–280.
- Ocampo, J. A. (2005). *International Migration and Development*. Retrieved from http://www.un.org/esa/population/migration/turin/Turin_Statements/OCAMPO.pdf
- Office of Monitor and Combat Trafficking in Persons, United States Department of State, USA (2011). *The 3Ps: Prevention, Protection, Prosecution*. Retrieved from <https://2009-2017.state.gov/documents/organization/167334.pdf>
- OECD (2014). *Is Migration Good for the Economy?*. Retrieved from <https://www.oecd.org/migration/OECD%20Migration%20Policy%20Debates%20Numero%202.pdf>
- O'Reilly, K. (2012). *International Migration and Social Theory*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- OSCE (2006). *Handbook on Establishing Effective Labour Migration Policies in Countries of Origin and Destination*. Retrieved from <https://www.osce.org/eea/19242?download=true>

- OSCE (2017). *Ambassador Madina Jarbussynova, OSCE Special Representative and Co-ordinator for Combating Trafficking in Human Being Report for the OSCE Permanent Council*. Retrieved from <https://www.osce.org/permanent-council/365131?download=true>
- Palloni, A., D. S. Massey, M. Caballos, K. Espinosa and M. Spittel (2001). Social Capital and International Migration: A Test Using Information on Family Network. *American Journal of Sociology*, 106(5), 1262-1298.
- Pearson, R. (1986). Latin American Women and the New International Division of Labour: A Reassessment. *Bulletin of Latin American Research*, 5(2), 67-79.
- Piore, M. J. (1983). Labour Market Segmentation: To What Paradigm Does It Belong?. *The American Economic Review*, 73(2), 249-253.
- Portes, A. (1997). Immigration Theory for a New Century: Some Problems and Opportunities. *International Migration Review*, 31(4), 799-825.
- Portes, A. and J. DeWind (eds.). (2008). *Rethinking Migration—New Theoretical and Empirical Perspectives*. Oxford: Berghahn Books.
- Prothero, R. M. (1990). *Labour Recruiting Organisations in the Developing World: Introduction*. *International Migration Review*, 24(2), 221-228.
- Putnam, R. (2001). *Social Capital: Measurement and Consequences*. Retrieved from <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.178.6284&rep=rep1&type=pdf>
- Ravenstein, E. G. (1889). The Laws of Migration. *Journal of the Royal Statistical Society*, 52(2), 241-305.
- Reijenga, E., S. Bruckner and E. Meij (2013). *Migration in the GCC Countries—A Double-edged Sword*. Retrieved from <https://www.rug.nl/frw/education/related/migrationinthegcccountries.pdf>
- Sagynbekova, L. (2016). *The Impact of International Migration: Process and Contemporary Trends in Kyrgyzstan*. Springer.
- Sancho, D. (2017). Escaping India's Culture of Education: Migration Desires among Aspiring Middle-class Young Men. *Ethnography*, 18(4), 515-534.
- Sassen, S. (1988). *The Mobility of Labour and Capital: A Study in International Investment and Labour Flow*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Siampukdee, U. (2011). *The Politics of Importing Health and Social Care Workers: Japans Economic Partnership Agreements with Southeast Asian Countries*. PhD Thesis, University of Leeds, UK.
- Stark, O. and D. E. Bloom (1985). The New Economics of Labour Migration. *The American Economic Review*, 75(2), 173-178.
- Taran, P. (2009). The Need for a Rights-based Approach to Migration in the Age of Globalisa-

- tion. In: R. Cholewinsky, P. D. Guchteneire and A. Pecoud. *Migration and Human Rights–The United Nations Convention on Migration Workers Rights*. Cambridge: Cambridge University Press, 150–170.
- Thomas, B. (1973). *Migration and Economic Growth: A Study of Great Britain and the Atlantic Economy*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Trilling, D. (2018). *Five Myths about the Refugee Crisis*. Retrieved from <https://www.theguardian.com/news/2018/jun/05/five-myths-about-the-refugee-crisis>
- UNHCR (2011). *The 1951 Refugee Convention Relating to the Status of Refugee and Its 1967 Protocol*. Retrieved from <http://www.unhcr.org/about-us/background/4ec262df9/1951-convention-relating-status-refugees-its-1967-protocol.html>
- United Nations (2008). *Resolution Adopted by the General Assembly on 20 June 2008, by United Nations, 2008*. Retrieved from http://www.un.org/en/development/desa/population/migration/general-assembly/docs/globalcompact/A_RES_62_270.pdf
- United Nations (2009). *A Call for a Human Rights-based Approach to Migration and Development*. Retrieved from http://www.un.org/en/development/desa/population/migration/events/coordination/7/docs/P18_NGO.pdf
- United Nations (2013). *III. Legal Instruments on International Migration*. Retrieved from <http://www.un.org/en/development/desa/population/publications/pdf/migration/migrationreport2013/Chapter3.pdf>
- United Nations (2014). *United Nations Convention Relating to the Status of Stateless Persons 1954*. Retrieved from http://www.unhcr.org/ibelong/wp-content/uploads/1954-Convention-relating-to-the-Status-of-Stateless-Persons_ENG.pdf
- United Nations (2015). *Sustainable Development Knowledge Platform*. Retrieved from <https://sustainabledevelopment.un.org/post2015/transformingourworld>
- United Nations (2016). *The Sustainable Development Goals and Migrants/Migration–Regarding the UN 2030 Sustainable Development Agenda*. Retrieved from http://www.un.org/en/development/desa/population/migration/events/coordination/14/documents/backgrounddocs/GMPA_14CM.pdf
- United Nations (2017). *International Migration Report 2017*. Retrieved from http://www.un.org/en/development/desa/population/migration/publications/migrationreport/docs/MigrationReport2017_Highlights.pdf
- United Nations (2017). *Universal Declaration of Human Rights*. Retrieved from http://www.un.org/en/udhrbook/pdf/udhr_booklet_en_web.pdf
- Uprety, D. (2017). The Impact of International Trade on Emigration in Developing Countries. *The Journal of International Trade and Economic Development*, 26(8), 907–923.

- Wallerstien, I. (1976). *The Modern World-system: Capitalist Agriculture and the Origins of the European World-economy in the Sixteenth Century*. New York: Academic Press.
- World Bank (2017). *Thailand*. Retrieved from <https://data.worldbank.org/country/thailand>
- Zelinsky, W. (1971). The Hypothesis of the Mobility Transition. *Geographical Review*, 6, 219– 249.
- Zolberg, A. (1999). Matters of State: Theorising Immigration Policy. In: C. Hirschman, P. Kasinitz and J. DeWind (eds.). *The Handbook of International Migration: The American Experience*. New York: Russell Sage Foundation, 71–93.